

**Vijfentwintigste verjaardag van de
vierde Wereldvrouwenconferentie en van de goedkeuring van de
Verklaring en het Actieprogramma van Beijing (1995)**

Nationaal Verslag: BELGIE

Verklarende woordenlijst

ABVV: Algemeen Belgisch Vakverbond

ACLVB: Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België

ACV: Algemeen Christelijk Vakverbond

AJP: Association des journalistes professionnels (Franse Gemeenschap)

AMIF: *Asylum, Migration and Integration Fund* (Europees Fonds voor Asiel-, Migratie- en Integratie)

BAPA: Bureau d'accueil pour primo-arrivants (Franstalig onthaalbureau voor nieuwkomers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest)

BISA: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

CAW: Centra Algemeen Welzijnswerk

CEDAW: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen)

CEDEFOP: Centre européen pour le développement de la formation professionnelle (Europees centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding)

CGVS: Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen

COCOF: Commission Communautaire Française (Franse Gemeenschapscommissie)

CSA: Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (hoge raad voor audiovisuele media-Franse Gemeenschap)

DAC: Development Aid Committee

DAVO: Dienst voor Alimentatievorderingen

DVZ: Dienst Vreemdelingenzaken

EFJCA: European Family Justice Center Alliance

EFTP: Enseignement et Formation Techniques et Professionnels (technisch en beroepsonderwijs en -opleiding)

EIGE: European Institute for Gender Equality (Europees instituut voor gendergelijkheid)

EU: Europese Unie

EVRAS: Education à la Vie Relationnelle, Affective et Sexuelle (vorming betreffende het relationele, seksuele en affectieve leven, seksuele en relationele vorming?)

Fedasil: Federaal agentschap voor de opvang van Asielzoekers

FGM: Female Genital Mutilations (vrouwelijke genitale verminking)

FIRM: Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens

FJC: Family Justice Center

FMDO: Federatie van Marokkaanse en Mondiale Democratische Organisaties

GAMS: Groupe pour l'Abolition des Mutilations Sexuelles féminines (groep voor de afschaffing van genitale verminking van vrouwen)

GS: Gezamenlijke strategieën

HIV: humaan immunodeficiëntievirus

HPV: humaan papillomavirus

IAO: Internationale Arbeidsorganisatie

ICRH: International Centre for Reproductive Health

ICT: Informatie- en Communicatietechnologieën

IGVM: Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen

IPPF: International Planned Parenthood Federation (Internationale Federatie voor Ouderschapsplanning)

IWEPS: Institut Wallon de la Prospective et de la Statistique (Waalse Gewest)

JEP: Jury voor Eerlijke Praktijken inzake reclame

LGB: Lesbian, Gay, Bisexual (lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, of kort holebi's)

LGBTI: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex (lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en personen met een intersekse-conditie)

MH: Mensenhandel

MISP: Minimal Initial Service Package

MIVB: Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer te Brussel

NAP: Nationaal Actieplan

NBMV: Niet-Begeleide Minderjarige Vreemdelingen

NEET: Not in Education, Employment or Training

NGO: niet-gouvernementele organisatie NVR: Nederlandstalige Vrouwenraad

OCMW's: Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn

ODA: Official Development Aid (officieel erkende financiering ontwikkelingssamenwerking)

OESO: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

ONE: Office de la Naissance et de l'Enfance (Dienst voor geboorte en kindervelzijn – Franse Gemeenschap)

PEP: Positive Education Psychology (Positieve Educatie Psychologie)

RIZIV: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering

RMM: Réseau Mariage et Migration (huwelijks- en migratienetwerk)

RTBF: Radio Télévision belge francophone

SAS: Seksuele Agressie Set

SCV: Survey 'Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen'

SDG: Sustainable Development Goals (Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen)

SIGI: Social Institutions and Gender Index (sociale instellingen en gendergelijkheidsindex) (OESO-indicator)

SOA: seksueel overdraagbare aandoeningen

Statbel: Belgisch statistiekbureau

STEM: Science, Technology, Engineering, and Mathematics /wetenschap, technologie, engineering en wiskunde

UCL: Université Catholique de Louvain

UCLL: University College Leuven-Limbourg

UCPM: EU Civil Protection Mechanism (Europees mechanisme voor civiele bescherming)

UNFPA: United nations Population Fund (VN-Bevolkingsfonds)

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund (Kinderfonds van de Verenigde Naties)

UPR: Universal Periodic Review (universele periodieke doorlichting)

VGv: Vrouwelijke Genitale Verminking

VN: Verenigde Naties

VRIND: Vlaamse Regionale Indicatoren

VRT: Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie

VUB: Vrije Universiteit Brussel

VZW: Vereniging zonder winstoogmerk

WGO: Wereldgezondheidsorganisatie

ZSG: Zorgcentra na Seksueel Geweld

Afdeling 1: Prioriteiten, verwezenlijkingen, problemen en mislukkingen

1. Wat waren de belangrijkste verwezenlijkingen, problemen en mislukkingen van de voorbije vijf jaar op het vlak van gendergelijkheid en empowerment van vrouwen?

De strijd tegen gendergerelateerd geweld

Gendergerelateerd geweld is een verschijnsel dat diep verankerd zit in de genderongelijkheid. Vrouwen en mannen kunnen er het slachtoffer van zijn, maar in de meeste gevallen gaat het om vrouwen en meisjes. Dit geweld tegen vrouwen behoort tot de ernstigste schendingen van de mensenrechten. Het neemt vele vormen aan, heeft verschrikkelijke gevolgen voor het leven van de vrouwen en heeft ook verregaande gevolgen voor de samenleving door de economische kost en de impact op de arbeidsmarkt¹.

België zet zich al vele jaren in voor de bestrijding van gendergerelateerd geweld omdat het dit als een kernelement van de gelijkheid van vrouwen en mannen beschouwt. In de loop der jaren werden inspanningen geleverd in het kader van geweldpreventie, bescherming van de slachtoffers, responsabilisering en vervolging van de daders, samenwerking tussen diverse actoren enz. België ratificeerde het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul) en lanceerde het 5e Nationaal Actieplan ter bestrijding van gendergerelateerd geweld (NAP 2015-2019)². Er werd veel vooruitgang geboekt in het kader van dit NAP³, maar de uitvoering van de maatregelen kan nog verbeterd worden zodat beter tegemoet wordt gekomen aan de behoeften op het terrein met betrekking tot de primaire preventie, de basisopleiding van professionals, de opvang van slachtoffers, de behandeling van daders en het verzamelen van statistieken, opgesplitst naar geslacht.

Gendergerelateerd geweld blijft een aandachtspunt in ons land. Volgens de politiegegevens werden in 2018 37.629 klachten wegens partnergeweld ingediend bij de politie. Er werden ook 655 klachten ingediend voor aanranding van de eerbaarheid en 3.285 voor verkrachting. Het gaat hier echter uitsluitend om de feiten die bij de autoriteiten werden aangegeven. De survey van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten over geweld tegen vrouwen⁴ geeft echter een ander beeld van de problematiek. Het onderzoek geeft aan dat 24% van de vrouwen, vanaf de leeftijd van 15 jaar, het slachtoffer geweest is van fysiek en/of seksueel geweld vanwege de (huidige of vroegere) partner en dat 36% van de vrouwen het slachtoffer is geweest van fysiek en seksueel geweld ongeacht de dader. Volgens deze survey lichtte 33% van de slachtoffers hun arts of een zorgcentrum in en 22% de politie over de ergste daad van partnergeweld die ze ondergingen. 18% deed melding in een ziekenhuis, 17% bij een juridische dienst of advocaat en 10% nam contact op met sociale diensten⁵.

¹ "Nationale survey over de impact van partnergeweld op werk, werknemers en werkplekken in België", Western University en Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Brussel, 2017.

² https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/nationaal_actieplan_ter_bestrijding_van_alles_vormen_van_gendergerelateerd_geweld_2015.

³ Zie vragen 2, 13 tot 16 en 18.

⁴ "Geweld tegen vrouwen: een Europese survey. Resultaten in het kort", NED - Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, Luxemburg, 2014.

⁵ Ibidem.

Er komen ook andere vormen van geweld voor in België. In 2016 woonden er naar schatting 17.575 besneden meisjes en vrouwen in ons land en dreigden 8.342 andere hetzelfde lot te ondergaan⁶. De vrijwilligerssector meldde bovendien gevallen van gedwongen huwelijken en eengerelateerd geweld.

Al deze gegevens en studies tonen aan dat slachtoffers het nog te vaak moeilijk vinden om geweldfeiten te erkennen en te benoemen en dat zij twijfelen om erover te praten met derden. Deze cijfers moeten ons aansporen om nog meer inspanningen te leveren voor de preventie van en de strijd tegen gendergerelateerd geweld.

De strijd tegen genderdiscriminatie, seksisme en genderstereotypen

In België, net zoals overal elders in de wereld, hebben vrouwen die het slachtoffer zijn geworden van seksuele intimidatie, seksisme of andere vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag, onder impuls van de #metoo-beweging hun stem laten horen. De problematiek van seksisme en ongewenste intimiteiten op straat is niet nieuw in België. In 2012 al veroorzaakte de documentaire "Femmes de la rue" een storm van protest, waarna een ambitieuze wet ter bestrijding van het seksisme werd goedgekeurd⁷.

Volgens het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM), een instelling ter bevordering van de gelijkheid die onder andere belast is met de behandeling van klachten van discriminatie op grond van geslacht of gender, is het aantal meldingen verdubbeld tussen 2014 en 2017⁸. In 2017 waren er bovendien drie keer zoveel meldingen over seksisme als in 2016.

Hoewel steeds meer slachtoffers van seksistische gedragingen of discriminatie de stilte durven doorbreken, rust er nog altijd een taboe op dit onderwerp. Slachtoffers zwijgen over wat hen overkwam uit angst of schaamte, of omdat ze hun rechten onvoldoende kennen, en laten na een klacht in te dienen. De overheden vestigen via campagnes de aandacht op de wetgeving over deze thematiek, die steeds beter bekend is bij het publiek⁹. Ze bonden ook proactief de strijd aan tegen gender- of seksistische stereotypen.¹⁰

Het bewustzijn groeit en ook de media hebben hiertoe bijgedragen. Toch moet er nog een lange weg worden afgelegd om werkelijk de hele bevolking te bereiken, mensen zover te krijgen dat ze hun stem laten horen en klacht indienen en de problematiek uit de maatschappelijke onzichtbaarheid te halen. De geregistreerde klachten zijn slechts het topje van de ijsberg. De onderrapportering blijft een grote uitdaging.

Het is ook van belang dat discriminatie- en seksismewetgeving daadwerkelijk wordt toegepast. Sinds 2014 werd slechts een beperkt aantal zaken voor de rechter gebracht en tot op heden was er slechts één veroordeling.¹¹ Er moet dus verder ingezet worden op voorlichting van het brede publiek evenals van politiemensen of magistraten en andere specifieke doelgroepen.

⁶ "Schatting van het aantal vrouwen in België die genitale verminking ondergingen", Dominique Dubourg en Fabienne Richard, Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen en FOD Volksgezondheid, 2018.

⁷Zie vragen 2 en 25.

⁸ Verwijzing cijfers IGVM

Zie ook vragen 2 en 25

⁹Zie vragen 16 en 17.

¹⁰Zie vragen 2, 12 en 17.

¹¹ Zie vraag 25.

Een geïntegreerde aanpak van de genderdimensie op alle beleidsniveaus

In België bestaan er nog verschillen tussen mannen en vrouwen op vlak van werkgelegenheid, pensioenen, armoede, gezondheid, enz.¹² Om ervoor te zorgen dat met deze verschillen rekening wordt gehouden bij de uitwerking van het beleid (integratie van de genderdimensie of gender mainstreaming) en om dergelijke ongelijkheden in de toekomst te vermijden of te corrigeren, werd wetgeving inzake gender mainstreaming goedgekeurd op het federale niveau¹³ en in de gefedereerde entiteiten^{14,15}. Deze wetgeving is noodzakelijk om politieke en ambtelijke actoren aan te zetten zich hiervoor te engageren. Deze actoren hebben echter nood aan begeleiding. De diverse beleidsniveaus hebben dan ook talrijke initiatieven ondernomen om de integratie van het genderperspectief te realiseren.¹⁶

Ondanks de vorderingen op het vlak van structuren voor gender mainstreaming zijn er momenteel weinig beleidslijnen en concrete acties waarin de genderdimensie systematisch geïntegreerd is. Gezien de personeelsinzet bij de uitvoering van deze strategie en het grote personeelsverloop blijven opleiding en bewustmaking ontzettend belangrijk. Hoewel opleiding op alle beleidsniveaus werd voorzien, ontbreekt het vaak nog aan inzicht en kennis. Een ‘gendertoets’ of gelijkekansen-test wordt dikwijls maar gedeeltelijk uitgevoerd en bij de beleidsontwikkeling wordt onvoldoende systematisch gebruikgemaakt van naar geslacht uitgesplitste statistieken. Bij de beleidsontwikkeling is immers een nauwkeurige kennis vereist van de maatschappelijke verschillen tussen mannen en vrouwen. De steun van de politieke en ambtelijke hiërarchie blijft onmisbaar.

¹² Een voorbeeld: in 2018 bedroeg het werkgelegenheidspercentage (20-64 jaar) bij vrouwen 65,5% tegen 73,9% bij de mannen; de pensioenen van werknemers, zelfstandigen of personen met een gemengde loopbaan waren lager bij de vrouwen (989 EUR bruto/maand) dan bij de mannen (1 244 EUR). Het armoederisico is licht gestegen bij de vrouwen (21,4% tegen 19,1% bij de mannen in 2017), maar ligt bijvoorbeeld veel hoger (49,7%) in eenoudergezinnen, die in 80% van de gevallen een vrouw als gezinshoofd hebben. Op gezondheidsvlak verklaren beduidend meer vrouwen aan artrose te lijden dan mannen (21% bij de vrouwen tegen 12% bij de mannen). Bij de doodsoorzaken die verband houden met zelfmoord of het verkeer zijn de mannen veel talrijker (ongeveer 70% mannen en 30% vrouwen).

¹³ Wet van 12 januari 2007 strekkende tot controle op de toepassing van de resoluties van de wereldvrouwenconferentie die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van federale beleidslijnen.

¹⁴ Ordonnantie van 29 maart 2012 houdende de integratie van de genderdimensie in de beleidslijnen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Waals decreet van 11 april 2014 houdende uitvoering van de resoluties van de Vrouwenconferentie van de Verenigde Naties die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van de gewestelijke beleidslijnen (aangevuld door het Waals decreet van 3 maart 2016 houdende uitvoering van de resoluties van de Vrouwenconferentie van de Verenigde Naties die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van de gewestelijke beleidslijnen voor de aangelegenheden geregeld krachtens artikel 138 van de Grondwet).

Decreet van 7 januari 2016 houdende integratie van de genderdimensie in het geheel van de beleidslijnen van de Franse Gemeenschap

¹⁵ De Vlaamse Gemeenschap beschikt niet over een specifiek wetgevend kader voor gender mainstreaming, maar het *Decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid* beoogt ook een breder horizontaal gelijkheidsbeleid dat onder meer in elk beleidsdomein acties vergt om de gelijkheid van iedereen te waarborgen, ongeacht het geslacht, de seksuele geaardheid, eventuele handicaps enz.

¹⁶ Zie vraag 2.

Gelijkheid op het vlak van arbeid en de combinatie werk-privé

De strijd tegen de loonkloof behoort al vele jaren tot de Belgische prioriteiten. De principes van non-discriminatie en van een gelijke bezoldiging tussen mannen en vrouwen voor hetzelfde of gelijkwaardig werk werden al zeer vroeg opgenomen in de Belgische wetgeving.¹⁷

België heeft een van de kleinste loonkloven in Europa. Bovendien wordt het verschil, op uurbasis berekend, alsmear kleiner: het daalde van 15% in 2001 naar 7,6%¹⁸ in 2014, bij een Europees gemiddelde van 16.6%¹⁹. En dat terwijl de werkzaamheidsgraad van vrouwen op de arbeidsmarkt gestaag toeneemt. In België is de vrouwelijke werkzaamheidsgraad voor dezelfde periode met bijna 6% gestegen, van 55,3% in 2001 naar 62,9% in 2014²⁰. In 2017 waren 63,6% vrouwen actief op de arbeidsmarkt.

Op jaarbasis bedraagt de loonkloof 21%, die de afgelopen jaren stabiel is gebleven.

Een van de verklaringen voor dit aanhoudend loonverschil is het grote aandeel van deeltijds werkende vrouwelijke werknemers. In 2018 werkte 40,5% van de vrouwelijke loontrekkenden deeltijds, ten opzichte van slechts 9,4% van hun mannelijke tegenhangers. Dat cijfer ligt veel hoger dan het Europese gemiddelde van 30,8%²¹.

Ook de beweegredenen om deeltijds te werken, zijn verschillend naargelang het geslacht.²² Vrouwen nemen nog altijd het grootste deel van de huishoudelijke en verzorgende taken op zich. Een studie uit 2016 over het timemanagement bij mannen en vrouwen toont aan dat mannen nog altijd 1.30 u. per weekdag meer besteden aan bezoldigd werk dan vrouwen, terwijl vrouwen 1u30 meer tijd besteden aan de huishoudelijke taken. Er wordt echter op één positief punt gewezen: vaders besteden elk jaar meer tijd aan de verzorging en de opvoeding van de kinderen.

Het aantal personen dat ouderschapsverlof vraagt, neemt eveneens gestaag toe. Vooral de evolutie van het aantal mannen dat hiervan gebruikmaakt, is opmerkelijk. Hoewel de verdeling tussen mannen en vrouwen onevenwichtig blijft (ongeveer 70% vrouwen tegen 30% mannen) is het aantal vaders dat ouderschapsverlof neemt, meer dan verdubbeld tussen 2008 en 2015 (van 8 000 naar 18 000). De populairste formule, vooral dan bij de mannen, is de arbeidstijdvermindering met 1/5. In september 2018 werd ouderschapsverlof in de vorm van een arbeidstijdvermindering met 1/10 ingevoerd. De bemoedigende cijfers ten spijt, blijft de bewustmaking van vaders, maar ook van werkgevers, een belangrijke uitdaging.

¹⁷ Zie vraag 2.

¹⁸ Loonkloof berekend op basis van het bruto-uurloon

¹⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_statistics, recentste beschikbare gegevens.

²⁰ Bron Eurostat – werkgelegenheidscijfer bij vrouwen van 20 tot 64 jaar.

²¹ Bron: Eurostat 2017

²² Het rapport 2017 over de loonkloof, opgesteld door het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, toont aan dat, voor 49% van de vrouwen die deeltijds werken, het evenwicht tussen beroeps- en privéleven de belangrijkste reden is voor de deeltijdse arbeid. Dat is voor slechts 23% van de mannen het geval.

Vrouwen aan de top

Hoewel de pariteitswetten al sinds 2002 bestaan en 40% van de parlementsleden vrouwen zijn, heeft België zijn inspanningen voortgezet om de aanwezigheid van de vrouwen in deze politieke besluitvorming op te voeren.²³ Om de ondervertegenwoordiging van vrouwen in de strategische en managementfuncties te verhelpen, werd vanaf 2011 in diverse openbare en privé-sectoren het systeem van de verplichte quota ingevoerd.²⁴ Deze wetgeving had een aanzienlijke impact op de toename van het aandeel van de vrouwen: tussen 2008 en 2017 steeg het percentage vrouwen in de raden van bestuur van de beursgenoteerde ondernemingen en overheidsbedrijven van 8,2% naar 26,8%. Ondanks die onmiskenbare vooruitgang kunnen we nog lang niet over pariteit spreken. De recentste evaluatie heeft bovendien aangetoond dat een derde van de onderzochte ondernemingen nog altijd niet aan de wettelijke eisen voldeed. Directiecomités zijn trouwens niet aan deze wet onderworpen. Voor ondernemingen waarop de wet van de quota in de raden van bestuur van toepassing is, stelt de studie vast dat het aandeel van de vrouwen in de directiecomités evolueert, maar nog altijd veel minder hoog is (18% in 2017). De cijfers over de aanwezigheid van vrouwen aan de top van de openbare diensten zijn eveneens zorgwekkend²⁵.

Sleutelrol voor het maatschappelijk middenveld

De vrouwen- en feministische verenigingen (gesubsidieerd door alle beleidsniveaus) en meer algemeen het maatschappelijk middenveld hebben de voorbije jaren projecten opgezet maar hebben de overheden ook geïnterpelleerd over talrijke onderwerpen die verband houden met gendergelijkheid en de strijd tegen geweld ten aanzien van vrouwen. Het maatschappelijk middenveld heeft deelgenomen aan de raadplegingen m.b.t. de opstelling en de opvolging van het NAP 2015-2019 (strijd tegen geweld)²⁶, het Nationaal Actieplan "Vrouwen, vrede en veiligheid"²⁷, de uitvoering van de 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling²⁸ maar ook m.b.t. diverse internationale rapportages of de deelname aan de Commissie voor de Status van de Vrouw.

De adviesraden voor gelijkheid tussen mannen en vrouwen²⁹ hebben verschillende adviezen uitgebracht, onder meer over gender mainstreaming, pensioenen, armoede, enz. In april 2014 werd een Adviesraad Gender en Ontwikkeling opgericht om deskundigheid, debat en adviezen met betrekking tot de integratie van de genderdimensie in de ontwikkelingssamenwerking ter beschikking te stellen.³⁰

In de Franse Gemeenschap werd in 2015 Alter Égales³¹, een participatieve vergadering m.b.t. vrouwenrechten, opgericht om tegemoet te komen aan de eisen van de vrouwen- en feministische middenveld. Deze vergadering is opgevat als een forum voor dialoog tussen de organisaties in het veld en de politiek. Ieder jaar werden de deelnemers aan deze vergadering uitgenodigd om te stemmen en te werken rond een bepaald thema. Bovendien wordt jaarlijks een oproep voor projecten met betrekking tot de geselecteerde rechtspijler uitgeschreven.

²³ Zie vraag 19.

²⁴ Zie vraag 19.

²⁵ https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/bpfa_g_offic_g9__wmid_natadmin/datatable/metadata

²⁶ Zie vraag 14.

²⁷ Zie vraag 26.

²⁸ Zie vraag 34.

²⁹ <http://www.raadvandegelijkekansen.be/nl>; <https://cwehf.be/>; <http://www.adviesraad-gelijke-kansen.irisnet.be/fr/>

³⁰ <https://www.argo-ccgd.be/nl>.

³¹ <http://www.alteregales.be/>

Gendergelijkheid in de ontwikkelingssamenwerking

Sinds de publicatie van de nieuwe strategie over gender en ontwikkeling in 2016, wordt meer aandacht besteed aan de integratie van gender in ontwikkelingssamenwerking. België zet zich in voor campagnes zoals *She Decides* en *Global Citizen #SheIsEqual* en is op een hoger niveau betrokken bij internationale evenementen met betrekking tot gendergelijkheid.

De correcte toepassing van de dubbele aanpak (integratie van de genderdimensie en specifieke acties ter bevordering van de gendergelijkheid) blijft evenwel een uitdaging. Belangrijk is dat de integratie van de genderdimensie niet wordt opgevat als een vervangmiddel voor de specifieke acties, waardoor deze acties en hun financiering zouden worden afgebouwd. Ook de structurele financiering van de vrouwenorganisaties in de ontwikkelingslanden blijft een belangrijke uitdaging.

2. Welke van de volgende doelstellingen zijn de vijf grote prioriteiten die het mogelijk hebben gemaakt om, tijdens de voorbije vijf jaar, de vooruitgang voor de vrouwen en meisjes in uw land te versnellen via wetten, beleidslijnen en/of programma's? (vink de juiste categorieën aan)

X Gelijkheid en non-discriminatie voor de wet en toegang tot justitie

België beschikt over een uitgebreide wetgeving ter bestrijding van discriminatie op basis van het geslacht of ter bevordering van gendergelijkheid.³² Tijdens de referteperiode werd op wetgevend vlak vooruitgang geboekt in de strijd tegen geweld³³, in de besluitvorming³⁴ en op vlak van gender mainstreaming³⁵.

We vermelden ook de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde, gewijzigd bij de wet van 25 december 2016. Op basis van deze wet kunnen ouders van wie de afstamming gelijktijdig wordt vastgesteld, samen een uitdrukkelijke keuze maken wat de naam van hun eerste gezamenlijke kind betreft. De ouders worden zo op gelijke voet geplaatst en uitgenodigd om samen de naam van hun kind te bepalen: de naam van de moeder, van de vader, of de twee namen in de volgorde van hun keuze. Als zij geen keuze maken, worden de twee namen in alfabetische volgorde toegewezen.

Tijdens de referteperiode begon de federale staat aan de evaluatie van de 3 non-discriminatiewetten, met onder meer de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen. De evaluatie heeft tot doel de doeltreffendheid van de wetgeving te verbeteren ten aanzien van slachtoffers van discriminatie. De expertencommissie die met deze evaluatie belast is, werd opgericht in 2016. In juni 2017 diende zij haar eerste rapport in bij het parlement³⁶. Dat werd al onderworpen aan een eerste onderzoek

³² HRI/CORE/BEL/2018, §205-223.

³³ Zie vraag 14.

³⁴ Zie vraag 19.

³⁵ Zie vraag 1.

³⁶ https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/Commission_d%C3%A9valuation_de_la_l%C3%A9gislation_f%C3%A9d%C3%A9rale_relative_%C3%A0_la_lutte_contre_les_discriminations.pdf

door de overheid. Er is ook regelgevend voorzien in een evaluatie van de antidiscriminatieregelgeving³⁷ op het niveau van het Waals Gewest,³⁸ het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (op het vlak van net werk)³⁹ en de Duitstalige Gemeenschap.⁴⁰ Ook de Vlaamse Regering plant een evaluatie van het Vlaams gelijkheidsdecreet. Er werden al bepaalde aanpassingen van de wetgeving doorgevoerd⁴¹.

Het IGVM, de instelling ter bevordering van de gelijkheid die onder andere belast is met de kosteloze en vertrouwelijke behandeling van klachten over geslachts- of genderdiscriminatie⁴², heeft de middelen die ter beschikking van de melders van klachten worden gesteld, verhoogd. Het IGVM heeft daartoe zijn eerstelijnsdienst uitgebreid en zijn communicatie versterkt via campagnes of persberichten. In 2017 introduceerde het IGVM ook een nieuw gegevensbeheerssysteem waardoor het beter uitgerust is om het aantal dossiers, de kenmerken en de evolutie ervan te bepalen, maar ook om deze dossiers efficiënter te beheren. Tenslotte heeft het ook samenwerkingsprotocollen gesloten met de meeste gefedereerde entiteiten.⁴³

In Vlaanderen werd in 2015 binnen de Vlaamse Ombudsdienst bij decreet⁴⁴ een onafhankelijk orgaan inzake genderdiscriminatie (*Genderkamer*) ingevoerd. Deze instantie is belast met de behandeling van klachten rond gendergerelateerde discriminatie (geslacht, genderidentiteit en genderexpressie) binnen de Vlaamse beleidsdomeinen (onderwijs, huisvesting, sport, gezondheidszorg enz.). De Genderombuds brengt jaarlijks verslag uit aan het Vlaams Parlement. Bovendien werd begin 2019 bij de Genderombuds een nieuwe hotline (*#metoo meldpunt*) voor ongepaste gedragingen in de sport- en cultuursector opgericht. Onderzoek (2018) heeft aangetoond dat de helft van de vrouwen in de cultuur- en mediasector het voorbije jaar geconfronteerd werd met ongepast gedrag. Er werd een actieplan (waarvoor deze ombudsfunctie voor cultuur en media bevoegd is) tegen dergelijk gedrag goedgekeurd. Voor deze nieuwe opdracht wordt een subsidie van € 71.410 per jaar ter beschikking gesteld.

X Uitbanning van het geweld tegen vrouwen en meisjes

Op 10 december 2015 nam België een nieuw nationaal actieplan (NAP) ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld⁴⁵ aan, een samenwerking tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten. De coördinatie werd toevertrouwd aan het IGVM. Het NAP ligt volledig in de lijn van het

³⁷ Art. 61 van het [decreet van de Franse Gemeenschap](#)

³⁸ Art. 33, decreet van het Waals Gewest http://nautilus.parlement-wallon.be/Archives/2018_2019/PARCHEMIN/1362.pdf + http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2008110649&table_name=wet

³⁹ Art. 10 van de [ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#).

⁴⁰ Art. 44 van het [decreet van de Duitstalige Gemeenschap](#).

⁴¹ Koninklijk besluit van 11 februari 2019 tot bepaling van de voorwaarden inzake positieve acties, ordonnantie van 16 november 2017 inzake het bestrijden van discriminatie op het vlak van tewerkstelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, decreet van het Waals Gewest van 30 april 2019 tot wijziging van het decreet van 6 november 2008 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie en het Gerechtelijk Wetboek.

⁴² Zie vraag 25.

⁴³ HRI/CORE/BEL/2018, §188.

⁴⁴ [Decreet houdende wijziging van het decreet van 7 juli 1998 houdende instelling van de Vlaamse Ombudsdienst](#), BS van 31 augustus 2015.

⁴⁵ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/nationaal_actieplan_ter_bestrijding_van_alle_vormen_van_gendergerelateerd_geweld_2015.

Verdrag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul), dat in 2016 door België geratificeerd werd.

Het is er meer bepaald op gericht de ontwikkeling van een multidisciplinaire en holistische aanpak voort te zetten, de genderstatistieken doeltreffender te verzamelen (hiertoe werd een werkgroep opgericht), de wet- en regelgeving te verbeteren, het brede publiek en de doelgroepen (met name jongeren en nieuwkomers) opnieuw te sensibiliseren, meer aandacht te besteden aan de opleiding van de professionals, aandacht te vestigen op het belang van risicobeoordeling, een betere bescherming van de slachtoffers te garanderen, de samenwerking met nieuwe partners zoals de privésector en de media op te voeren en meer aandacht te hebben voor de kwetsbare groepen.

Een aantal vorderingen lichten we graag in het bijzonder toe. Drie Zorgcentra na Seksueel Geweld (ZSG's) hebben hun deuren geopend. Slachtoffers van seksueel geweld kunnen er op één plaats en de klok rond alle mogelijke bijstand krijgen. Er werd beslist nog drie nieuwe ZSG's te openen die in 2020 operationeel zullen zijn.

Het strafrechtelijk beleid werd aangescherpt, onder meer via de evaluatie, de goedkeuring en de herziening van diverse omzendbrieven⁴⁶. Ook het wetgevend kader werd versterkt, met name door nieuwe wetgeving m/b.t. het beroepsgeheim.⁴⁷

De multidisciplinaire en holistische aanpak is erop gericht de bescherming en de veiligheid van de slachtoffers en hun omgeving te verbeteren via de uitrol van Family Justice Centers en de lancering van ketenbenaderingsprojecten bij complexe gevallen van intrafamiliaal geweld.

Er werden verschillende bewustmakingscampagnes opgezet en opleiding verstrekt aan diverse professionals. Zij kunnen bovendien gebruik maken van hulpmiddelen zoals tools voor de beoordeling en het beheer van risico's op partnergeweld, meldcodes voor artsen rond partnergeweld en vrouwelijke genitale verminking, een handleiding over zedenmisdrijven ten behoeve van politiemensen, enz.

Het aantal beschikbare plaatsen in de vluchthuizen is toegenomen, er zijn meer telefonische hulplijnen beschikbaar, er werden nieuwe inzichten ontwikkeld zoals de impact van partnergeweld op de werkomgeving, er werden talrijke wetenschappelijke onderzoeken verricht of opgestart, waaronder een diepgaande studie over seksueel geweld (2016-2020)⁴⁸ en een studie over de impact, het proces, de evolutie en het overheidsbeleid op het vlak van partnergeweld (2017-2021)⁴⁹. Ook de integratie van het gendergerelateerd geweld in het asiel- en migratiebeleid werd voortgezet.

De situatie met betrekking tot de uitvoering van het NAP is positief en toont aan dat ons land een daadkrachtig beleid voert om gendergerelateerd geweld te bestrijden. Er werden al heel wat initiatieven genomen, maar er zijn nog inspanningen nodig om ons beleid op dat vlak verder te verbeteren.

⁴⁶ Zie vraag 14.

⁴⁷ Zie vraag 14.

⁴⁸ https://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/UN-MENAMAIS_nl.pdf

⁴⁹ https://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/IPV_PRO_POL_nl.pdf

Hoewel dit ruimer gaat dan enkel geweld tegen vrouwen, zette België zijn actie in het kader van de opvolging van Resolutie 1325 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties over vrouwen, vrede en veiligheid voort.⁵⁰

X Toegang tot de gezondheidszorg, inclusief seksuele en reproductieve gezondheid, en ervoor zorgen dat iedereen zijn rechten op het gebied van voortplanting kan uitoefenen

België blijft het beleid inzake seksuele en reproductieve gezondheid als prioritair beschouwen. Op 15 oktober 2018 werd een wetsvoorstel goedgekeurd om vrijwillige zwangerschapsafbreking (abortus) uit het Strafwetboek te lichten⁵¹. Abortus wordt sindsdien niet meer als een misdrijf tegen de gezinsorde en de openbare zedelijkheid beschouwd. Bovendien wordt de vereiste van een 'noodtoestand' opgeheven, en blijft enkel het criterium behouden dat de vrouw vastbesloten moet zijn om over te gaan tot abortus. Artsen die zich tegen abortus verzetten, zijn nu verplicht door te verwijzen naar een arts, een abortuscentrum of een ziekenhuisdienst waar de vrouw een nieuwe vraag tot zwangerschapsafbreking kan doen.

De tekst haalt abortus uit het Strafwetboek, maar handhaaft strafrechtelijke sancties voor vrouwen en artsen als de abortus buiten de wettelijke voorwaarden om wordt uitgevoerd. De termijn van 12 weken waarna abortus verboden is, blijft behouden, evenals het feit dat de arts de zwangerschap ten vroegste zes dagen na de eerste geplande raadpleging mag afbreken, tenzij er een dringende medische reden is om dat eerder te doen.

Er zijn onmiskenbaar vorderingen geboekt in de voorlichting over seksuele en reproductieve rechten⁵² en in het kader van de ontwikkelingssamenwerking met de campagne SheDecides.

X Recht op werk en rechten op het werk (bv. loonkloof tussen vrouwen en mannen, seksesegregatie op de arbeidsmarkt, loopbaanontwikkeling)

België is blijven inzetten op de uitvoering van maatregelen ter bestrijding van discriminatie op het werk⁵³ en nam ook nieuwe maatregelen om het combinatie werk-privé te bevorderen⁵⁴. Een andere prioriteit voor België was de strijd tegen seksesegregatie op de arbeidsmarkt, en heel in het bijzonder in de ICT-sector.⁵⁵

Ten slotte werd de strijd tegen de loonkloof voortgezet. De concrete uitvoering van de wet van 22 april 2012 ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen heeft de afgelopen jaren bijgedragen tot de verbetering van de sectorale functie kwalificaties en van de kwaliteit van de sociale dialoog over gelijke beloning op de drie overlegniveaus (nationaal, sectoraal en onderneming).

Bovendien werd een taskforce opgericht die de uitvoering van de wet coördineert. Hierin zijn alle betrokken actoren vertegenwoordigd. Dankzij de taskforce kan informatie worden uitgewisseld over de voortgang van

⁵⁰ Zie vraag: 26.

⁵¹ Wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking, tot opheffing van de artikelen 350 en 351 van het Strafwetboek, tot wijziging van de artikelen 352 en 383 van hetzelfde Wetboek en tot wijziging van diverse wetsbepalingen

⁵² Zie vraag 11.

⁵³ Zie vraag 6.

⁵⁴ Zie vragen 6 en 7.

⁵⁵ Zie vragen 6, 7, 12 en 20.

de tenuitvoerlegging van de wet en de eventuele problemen. In 2015 organiseerde ze een colloquium over deze wet ten behoeve van professionals en sociale partners.⁵⁶

X Evolutie van de negatieve sociale normen en de seksistische stereotypen

België nam ook een reeks maatregelen om gender- of seksistische stereotypen te bestrijden. In het verlengde van de #MeToo-beweging werd ook bijzondere aandacht besteed aan seksuele intimidatie in openbare ruimten.

België keurde in 2014 al een ambitieuze wet goed⁵⁷. Die geeft voor het eerst een definitie van seksisme en voorziet in strafrechtelijke sancties. Om als seksistisch te worden beschouwd, moet het betreffende gedrag gelijktijdig de volgende 5 kenmerken vertonen: elk gebaar of handeling die in openbare omstandigheden wordt gesteld en klaarblijkelijk bedoeld is om minachting uit te drukken jegens een of meer bepaalde en identificeerbare personen wegens hun geslacht, met een ernstige aantasting van de waardigheid van deze personen als gevolg.

Het slachtoffer kan klacht indienen bij de politie of bij het IGVM. Een advocaat onder de arm nemen, die zal onderzoeken of een burgerlijke partijstelling en een schadevergoeding mogelijk zijn, is ook een optie. Deze wet stelt een duidelijk kader en bepaalde de grenzen van wat wel of niet toegestaan is. Hij kwam tegemoet aan de maatschappelijke noodzaak om actie te nemen ten aanzien van seksisme, waarvan tot dan geen sprake was in het juridische vocabularium. Tegen de wet werd een beroep tot nietigverklaring ingesteld dat in 2016 verworpen werd door het Grondwettelijk Hof.⁵⁸

Een andere opmerkelijke actie in de strijd tegen seksisme of seksuele intimidatie is de “0% sexism”-campagne van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Voorts zijn er nog verschillende educatieve initiatieven in de Vlaamse en de Franse Gemeenschappen⁵⁹, ...

De strijd tegen stereotypen berust op voorlichting en sensibilisering van het grote publiek. Noteer op dat vlak het bestaan van de vernieuwde databank www.genderklik.be van de Vlaamse Gemeenschap of het project Girls Day, Boys Day van de Franse Gemeenschap en het Waals Gewest.⁶⁰ Ook de media werd betrokken via de expertendatabanken, de opleiding van mediaprofessionals, de bestrijding van seksistische reclame⁶¹ en ten slotte, wat de taal betreft, de acties om het gebruik van neutralere of meer inclusieve termen te bevorderen.⁶²

⁵⁶ Het programma van dit colloquium kan op de website van de FOD Werkgelegenheid geraadpleegd worden onder de link: <http://www.werk.belgie.be/defaultNews.aspx?id=42614>

De presentaties van dit colloquium kunnen op de website van het Instituut geraadpleegd worden onder de link: http://igvmiefh.belgium.be/fr/actualite/presentaties_colloquium_hoe_de_loonkloof_tussen_mannen_en_vrouwen_be_strijden_beschikbaar

⁵⁷ Wet van 22 mei 2014 ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte en tot aanpassing van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie teneinde de daad van discriminatie te bestraffen (Belgisch Staatsblad van 24 juli 2014).

⁵⁸ Zie vraag 25.

⁵⁹ Zie vragen 16 en 29.

⁶⁰ Zie vraag 12.

⁶¹ Zie vraag 17.

⁶² Zie voor het federale niveau: opleidingen voor gendergevoelige communicatie: https://igvmiefh.belgium.be/nl/publicaties/de_genderdimensie_in_de_federale_communicatie_integreren; voor de Vlaamse Gemeenschap: richtsnoeren voor genderneutraal taalgebruik in de campagnes van de overheid:

X Andere: de toepassing van gender mainstreaming

België maakte van de toepassing van gender mainstreaming als strategie een prioriteit tussen 2014 en 2018. Er werd wetgeving goedgekeurd of ten uitvoer gelegd op verschillende niveaus.⁶³ Bij het begin van de legislatuur werden gender mainstreaming actieplannen opgesteld om de prioriteiten op de diverse politieke terreinen voor elk beleidsniveau te bepalen en een politieke dynamiek tot stand te brengen⁶⁴. Er werden coördinatiestructuren met politieke en ambtelijke verantwoordelijken opgezet om de uitvoering van deze plannen te begeleiden en de vorderingen op te volgen en monitoren.

Binnen de administraties en soms ook rechtstreeks op de ministeriële kabinetten werden opleidingen georganiseerd. In het Waals Gewest werden opleidingen gegeven binnen de interdepartementale coördinatiegroep en het parlement en organiseerde de *école d'administration publique* vanaf september 2018 een eendaagse opleiding over de integratie van de genderdimensie in het beleid en de begroting.

Er werden talrijke instrumenten bedacht om de uitvoering van de meer technische bepalingen van de wetgeving te vergemakkelijken. Op diverse niveaus ontwikkelde men methoden om de genderdimensie in de budgettering te integreren (gender budgeting)⁶⁵, evenals een handboek, specifieke opleidingen en evaluaties. Gelet op de aanzienlijke bedragen die de overheden toewijzen aan actoren buiten het openbaar ambt, werden methoden, handboeken, controlelijsten en opleidingen ontwikkeld met betrekking tot de integratie van de genderdimensie in de procedures voor de toekenning van subsidies of de gunning van overheidsopdrachten.⁶⁶

Er werden 'gendertests' ingevoerd om *ex ante* de impact van wetten of regelgevingen op de respectieve situaties van vrouwen en mannen te beoordelen. Op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden het toepassingsgebied (wet- en regelgevingen, maar ook beheer, strategische planningsinstrumenten, overheidsopdrachten en subsidies) en de beschermde gronden (geslacht, maar ook handicap, etniciteit, seksuele identiteit, herkomst en sociale situatie) voor de bestaande 'gendertest' uitgebreid.

Volgens het geslacht uitgesplitste statistieken zijn een onmisbaar instrument om de genderdimensie te integreren in de beleidslijnen van de overheid. De voorbije jaren zijn ze in aantal toegenomen.⁶⁷

<https://overheid.vlaanderen.be/genderneutraliteit>; voor de Franse Gemeenschap, een tekst over inclusief schrijven: http://www.languefrancaise.cfwb.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&g=0&hash=4c0065aa347cd6117ec31aaf314730199fdb80b5&file=fileadmin/sites/lff/upload/lff_super_editor/lff_editor/documents/2018/2018_Fedemag_Ecriture_inclusive.pdf

⁶³ Zie vraag 1.

⁶⁴ Zie vraag 23.

⁶⁵ Zie vraag 21.

⁶⁶ http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/93_-_manual_gender_dimension_subsidies_eng.pdf; https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/manual_gender_perspective_and_equality_public_procurement.pdf

⁶⁷ Zie vraag 36.

3. Hebt u de afgelopen vijf jaar specifieke maatregelen genomen om elke vorm van discriminatie te voorkomen en om de rechten van de vrouwen en meisjes die het slachtoffer waren van talrijke en convergerende vormen van discriminatie, te bevorderen? (vink de juiste categorieën aan)

X Vrouwen die tot een raciale, etnische of religieuze minderheid behoren

De Vlaamse Gemeenschap besteedde met name bijzondere aandacht aan meisjes van buitenlandse herkomst in haar jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (2015-2019) en in haar masterplan Diversiteit in het werk met de jeugd. Er werden ook acties ondernomen om de deelname van vrouwen van buitenlandse herkomst aan sportactiviteiten te bevorderen.

Bepaalde acties in het kader van de strijd tegen het geweld (zie vraag 18) waren toegespitst op vrouwen uit minderheidsgroepen.

X Vrouwen met een beperking

Zie vraag 18 voor informatie over een grote survey, studies, en een onderzoeksactie rond geweld ten aanzien van meisjes/ vrouwen met een beperking in de Vlaamse en de Franse Gemeenschap.

X Vrouwen met een andere seksuele geaardheid en identiteit

Een ambitieus beleid gericht op LGBTI's

Van bij aanvang nam België wetgevende initiatieven om deze vormen van discriminatie te bestrijden.

Sinds 1 januari 2015 kunnen meemoeders een afstammingsband met hun kind creëren zonder een beroep te moeten doen op adoptie. Sinds die verandering worden koppels van hetzelfde geslacht op dezelfde manier behandeld als heterokoppels: de meemoeder die met de moeder getrouwd is, wordt automatisch als ouder erkend en een ongehuwde partner kan het kind officieel erkennen in het bevolkingsregister.⁶⁸

Zowel het federale niveau, de Vlaamse Gemeenschap/Gewest, de Franse Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vulden hun regelgeving aan zodat discriminatie op basis van genderidentiteit of genderexpressie gelijk wordt gesteld met discriminatie op grond van geslacht.⁶⁹ Deze twee beschermde kenmerken werden ook opgenomen in de herziene wetgeving met betrekking tot de voorkoming van risico's op het werk.⁷⁰ Het Waals Gewest heeft deze wijziging ook in zijn decreet van 30 april 2019 tot wijziging

⁶⁸ [Wet van 5 mei 2014 houdende de vaststelling van de afstamming van de meemoeder](#), M.B. maandag 7 juli 2014.

⁶⁹ [Decreet van 28 maart 2014 tot wijziging van het decreet van 13 juli 2007 houdende bevordering van een meer evenwichtige participatie van vrouwen en mannen in advies- en bestuursorganen van de Vlaamse overheid en het decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid](#), M.B. dinsdag 1 april 2014. ; [Wet van 22 mei 2014 tot aanpassing van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen met het oog op de uitbreiding ervan naar genderidentiteit en genderexpressie](#), BS donderdag 24 juli 2014. ; [Decreet van 13 november 2015 houdende wijziging van het decreet van 12 december 2008 betreffende de bestrijding van sommige vormen van discriminatie](#), BS dinsdag 8 december 2015. ; [Ordonnantie van 5 oktober 2017 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie en ter bevordering van gelijke behandeling](#), BS donderdag 19 oktober 2017.

⁷⁰ [Wet van 28 februari 2014 tot aanvulling van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers](#)

van het decreet van 6 november 2008 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie en het Gerechtelijk Wetboek voorzien. De Duitstalige Gemeenschap overweegt haar decreet aan te passen⁷¹ in lijn met de aanbevelingen ter zake.

De nieuwe transgenderwet van 25 juni 2017 is op 1 januari 2018 in werking getreden.⁷² Sinds die datum hoeft een transgender persoon niet langer aan bepaalde medische voorwaarden te voldoen om de geslachtsregistratie en de voornaam te officieel te laten wijzigen.

België lanceerde in mei 2018 ook het Interfederaal Actieplan tegen discriminatie en geweld ten aanzien van LGBTI-personen 2018-2019⁷³. Dit plan lag in het verlengde van de twee vorige plannen uit 2013.⁷⁴ Het actieplan bevat 22 doelstellingen en 115 maatregelen en acties, verdeeld over de volgende beleidsterreinen: gelijke kansen, volksgezondheid, welzijn en gezin, onderwijs en jeugd, media, ontwikkelingssamenwerking, openbaar ambt, sport, justitie, arbeid, binnenlandse en buitenlandse zaken en asiel en migratie. De coördinatie gebeurt door de federale overheid, maar het plan bevat evenzeer acties van de gefedereerde entiteiten. De acties zijn gericht op bewustmaking, ontwikkeling van instrumenten, studies, preventie, ... Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft zijn eigen actieplan voor LGBTI-personen. Vlaanderen en de Franse Gemeenschap beschikken eveneens over non-discriminatie actieplannen met diverse maatregelen die erop gericht zijn rekening te houden met de specifieke situatie van LGBTI-personen en discriminatie ten aanzien van hen uit te bannen.

X Jonge vrouwen

(Zie vragen 12, 17 en 29)

X Nieuwkomers

In Vlaanderen volgen nieuwkomers een cursus maatschappelijke oriëntatie waarin met name het vraagstuk van de gelijkheid tussen vrouwen en mannen wordt besproken. Er werd bovendien een specifiek integratietraject op maat voor laaggeletterde moeders van jonge kinderen ontwikkeld. Dit door het Europees Asiel-, migratie- en integratiefonds (AMIF) gefinancierde project loopt sinds vier jaar (2016-2020). Het is erop gericht laaggeletterde vrouwen uit derde landen met kinderen beter te integreren in onze samenleving. Het proces gaat uit van de specifieke leerbehoeften en van de behoeften van de doelgroep. Het aanbod beoogt zowel de integratie van de deelnemers zelf als integratie en betere ontwikkelingskansen voor hun kinderen. De zorgen voor jonge kinderen worden als toegangsdeur gebruikt en tijdens de cursussen wordt in kinderopvang voorzien. Het aanbod (individuele alfabetisering, supervisie en begeleiding, cursus

[bij de uitvoering van hun werk wat de preventie van psychosociale risico's op het werk betreft, waaronder inzonderheid geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk](#), BS 28 april 2014 en [wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk wat de gerechtelijke procedures betreft](#), BS woensdag 18 september 1996.

⁷¹ [Decreet van de Duitstalige Gemeenschap van 9 maart 2012 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie](#), BS zaterdag 5 mei 2012.

⁷² [Wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft](#), BS maandag 10 juli 2017.

⁷³ Het plan is beschikbaar via www.lgbti.be.

⁷⁴ [Het Interfederaal Actieplan tegen homofobie en transfoobie geweld](#) en [het Interfederaal Actieplan tegen homofobie en transfoobie discriminatie](#).

maatschappelijke oriëntatie, ...) is geïntegreerd en de inhoud en de methodologie voor de diverse onderdelen van het programma worden onderling gecoördineerd tussen diverse partners (centra voor basiseducatie, gemeenten, kinderopvangdiensten - *Kind en Gezin*, ...). Sinds zijn introductie heeft het project 220 moeders bereikt. Het is de bedoeling dit project na de proeffase te integreren in de gewone werkzaamheden van de integratiebureaus in Vlaanderen.

In het Waals Gewest werden gelijke kansen en gendergelijkheid, in lijn met het decreet van 28 april 2016, toegevoegd aan de verplichte thema's van de opleiding in burgerschap⁷⁵ die in het kader van het integratietraject wordt georganiseerd.⁷⁶

De Franse gemeenschapscommissie (COCOF in Brussel) ontwikkelt sinds 2016 een opvangparcours voor nieuwkomers via twee erkende onthaalbureaus voor nieuwkomers (BAPA's). Tijdens de opleiding over burgerschap die in het kader van het opvang- en begeleidingsparcours wordt toegekend, worden, naargelang de doelgroep, de gelijkheid tussen vrouwen en mannen, het verbod op iedere vorm van geweld, het respect voor de fysieke integriteit, de vrije partnerkeuze behandeld.

In maart 2018 keurde de Franse Gemeenschap het decreet "Promotie van burgerschap en interculturaliteit" goed dat tot doel had projecten uit de vrijwilligerssector rond burgerschap en interculturaliteit een jaarlijkse subsidie (2 000 000 EUR/ jaar) toe te kennen. In het deel "Verdediging van de rechten van migranten" wordt bijzondere aandacht besteed aan vrouwelijke nieuwkomers.

X Vrouwelijke asielzoekers, vluchtelingen en ontheemden

België is al vele jaren actief betrokken bij de integratie van de genderdimensie in het asiel- en migratiebeleid, met name in het kader van de internationale beschermingsprocedure (beoordeling van het verzoek om internationale bescherming), die hoofdzakelijk onder de bevoegdheid valt van het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS), maar ook van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) (registratie van de aanvraag en keuze van de staat die verantwoordelijk is voor de aanvraag (Dublinprocedure)), en bij de organisatie van de opvang van personen die internationale bescherming aanvragen, waarvoor het Federaal agentschap voor de opvang van Asielzoekers (Fedasil) verantwoordelijk is.

Zo werd de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën van vreemdelingen in maart 2018 gewijzigd. Overeenkomstig de Europese richtlijn 2013/33/EU van 26 juni 2013 tot vaststelling van normen voor de opvang van personen die om internationale bescherming verzoeken, beschermt de wet voortaan uitdrukkelijk kwetsbare personen: oudere personen, ernstig zieke personen, personen met psychische stoornissen, slachtoffers van foltering of verkrachting of personen die aan andere ernstige vormen van psychisch, fysiek of seksueel geweld worden blootgesteld, zoals slachtoffers van vrouwelijke genitale verminking.

Het CGVS schenkt bijzondere aandacht aan asielaanvragen die gendergerelateerde vervolging (en meer bepaald vrouwelijke genitale verminking) invoeren⁷⁷. Een gendercoördinatrice volgt deze kwesties

⁷⁵ Zie artikel 152/5§2 van het Waals wetboek van Sociale actie en Gezondheid.

⁷⁶ <http://actionsociale.wallonie.be/sites/default/files/documents/Formation%20a%20la%20citoyennete%20Parcours%20integration.pdf>

⁷⁷ Zie vraag 14.

nauwlettend op. Er worden specifieke opleidingen over deze thematiek gegeven aan de nieuwe '*protection officers*'⁷⁸. Het CGVS publiceert sinds 2011 de brochure "*Women, girls and asylum in Belgium*", die vandaag nog steeds wordt verspreid bij asielzoekers. Dit document beschrijft de asielprocedure, maar beantwoordt ook vragen over gezondheid, vrouwelijke genitale verminking, huiselijk geweld of mensenhandel (met vermelding van nuttige adressen). Deze brochure bestaat in verschillende talen (waaronder Arabisch, Peul, Pasjtoe, Russisch, Albanees en Servisch). In het kader van de *resettlement* (hervestiging), besteedt het CGVS bijzondere aandacht aan kwetsbare personen (geïsoleerde vrouwen, alleenstaande moeders, niet-begeleide minderjarigen).

De genderdimensie is ook een aandachtspunt voor Fedasil⁷⁹. Sinds 2015 heeft Fedasil een groot aantal minimumnormen uitgewerkt voor de opvang van personen die om internationale bescherming verzoeken. Fedasil en partners ontwikkelden minimumnormen voor opvang die gebaseerd zijn op de Europese richtlijnen, de wetgeving en de goede praktijken in het veld. Thema's zijn materiële hulp, begeleiding (sociaal, juridisch, dagelijks, medisch en psychologisch), infrastructuur, meubilair en veiligheid. Er werd rekening gehouden met de specifieke behoeften met betrekking tot gender, niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV) en andere kwetsbare groepen. De toepasbaarheid van de normen werd in het veld getest. Deze minimumnormen voor opvang werden in maart 2018 goedgekeurd. Fedasil startte in 2015-2018 een groots opgezette studie over de identificatie van en de zorg voor kwetsbare personen met specifieke behoeften in de opvangstructuur (zoals zwangere vrouwen, geïsoleerde jonge meisjes en alleenstaande moeders, slachtoffers van gendergerelateerd geweld enz.).⁸⁰

Op 1 oktober 2018 werd het nieuwe interne reglement van kracht in alle opvangstructuren (collectieve centra en individuele opvangplaatsen) van het opvangnetwerk van Fedasil⁸¹. Het verbod op discriminatie, seksuele intimidatie, seksueel en gendergerelateerd geweld is hierin opgenomen. Het reglement is in 12 talen beschikbaar en wordt bij de opvang van elke nieuwe begunstigde uitgelegd.

In samenwerking met het Belgische Rode Kruis, de Vlaams(e) Gemeenschap/Gewest en Sensoa (gefinancierd door het Europees Asiel-, migratie- en integratiefonds - AMIF) ontwikkelde Fedasil ook een R-Sense project dat erop gericht is opleidingsmodules en pedagogisch materiaal te leveren om het personeel in de opvangcentra inzicht te verschaffen in vraagstukken met betrekking tot seksualiteit en seksuele gedragingen, inclusief grensoverschrijdend gedrag.

X Vrouwen in humanitaire crisissituaties

België nodigt zijn humanitaire partners uit bijzondere aandacht te schenken aan het genderspect, meer bepaald aan seksueel geweld, gezondheid, seksuele en reproductieve rechten, en dat zowel op strategisch als op operationeel niveau.

⁷⁸ De *protection officer* onderzoekt de asielaanvragen, hoort de asielaanvragers en stelt vervolgens een voorstel van gemotiveerde beslissing op.

⁷⁹Zie vragen 11 en 14.

⁸⁰ Beschikbaar op <https://www.fedasil.be/nl/publicaties>.

⁸¹ Zie Ministerieel besluit van 21 september 2018 tot vastlegging van het huishoudelijk reglement van de opvangstructuren.

4. Heeft het toenemende aantal humanitaire crisissituaties, veroorzaakt door conflicten, extreme klimatologische verschijnselen of andere gebeurtenissen de uitvoering van het Peking Actieplatform in uw land beïnvloed?

NEE

5. Welke van de volgende doelstellingen zijn volgens uw land de vijf grote prioriteiten die het mogelijk zullen maken om, tijdens de komende vijf jaar, de vooruitgang voor de vrouwen en meisjes in uw land te versnellen via wetten, beleidslijnen en programma's? (vink de juiste categorieën aan)

De strijd tegen het gendergerelateerd geweld

België wil de strijd tegen het gendergerelateerd geweld de komende vijf jaar als prioriteit handhaven via de goedkeuring van een ambitieus nieuw nationaal meerjarenactieplan dat de ontwikkeling van een multidisciplinaire en holistische aanpak voortzet en gebaseerd is op het Verdrag van Istanbul. België zal bijzondere aandacht besteden aan de voortgangsevaluatie van dit verdrag die in februari 2019 werd gestart door de Raad van Europa.

De uitvoering van dit nieuwe plan zal een financiële bijdrage vergen ter ondersteuning van alle maatregelen en van de betrokken instanties, inclusief het coördinerende orgaan, teneinde het gendergerelateerd geweld doeltreffend te kunnen voorkomen en bestrijden.

Het maatschappelijk middenveld moet ondersteund worden en beter betrokken worden bij de ontwikkeling, de uitvoering en de evaluatie van het overheidsbeleid op dat vlak. De verenigingen in het veld moeten dus meer slagkracht krijgen, als essentiële partner op vlak van informatieverstrekking, preventie en de aanpak van gevallen van gendergerelateerd geweld.

Vele slachtoffers ondervinden moeilijkheden om de geweldfeiten te erkennen en te benoemen en twijfelen om erover te praten met derden. Er zijn grotere budgetten nodig om meer en bredere bewustmakingscampagnes op te zetten, maar ook om specifiek de kwetsbare groepen te bereiken.

Het aanbod van diensten ter bescherming en ondersteuning van slachtoffers moet beter afgestemd worden op de rechten en behoeften van kinderen die aan allerlei vormen van gendergerelateerd geweld blootgesteld zijn. Diverse studies tonen aan dat de blootstelling aan dergelijke vormen van geweld ernstige negatieve gevolgen kan hebben voor de ontwikkeling van het kind. Daarom moet de nadruk worden gelegd op het verbeteren van de opleiding om deze blootgestelde kinderen te ondersteunen.

De voorbije jaren werden al talrijke opleidingen verstrekt voor de diverse beroepscategorieën. Toch moeten dergelijke opleidingen nog verder worden uitgebreid, ontwikkeld of verbeterd, onder meer om alle vormen van gendergerelateerd geweld te integreren in de basisopleiding van de professionals die mogelijk in contact zullen komen met slachtoffers of daders.

Lopende projecten zoals de zorgcentra na seksueel geweld, structuren voor een ketenaanpak en de Family Justice Centers zullen worden voortgezet om een betere geografische dekking te realiseren. Er is momenteel nog nood aan meer coördinatie en transparantie.

Een doeltreffende bestrijding van gendergerelateerd geweld vergt een goede kennis van het verschijnsel. Daarom is het essentieel door te gaan met het verzamelen van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens uitgesplitst naar gender en leeftijd, maar ook de bestaande gegevens te harmoniseren en de impact van de initiatieven op slachtoffers en daders te evalueren. Ten slotte moet er opnieuw een grote (nationale) prevalentiestudie over gendergerelateerd geweld worden uitgevoerd.

Een opgevoerde strijd tegen genderdiscriminatie, seksisme, seksuele intimidatie en genderstereotypen

De federale wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen zal tijdens de volgende legislatuur verder geëvalueerd worden. Op basis van de adviezen van de expertencommissie zullen aanpassingen worden doorgevoerd om de doeltreffendheid te verhogen. Intersectionaliteit en meervoudige discriminatie krijgen bijzondere aandacht. In de studies en beleidsevaluaties zullen vrouwen die het slachtoffer zijn van discriminatie op andere gronden (seksuele identiteit, handicap, leeftijd, herkomst, ...) meer aandacht krijgen, en dit om de zichtbaarheid van de problematiek te verhogen.

De seksismewet zal opnieuw onder de aandacht gebracht worden met het oog op een betere toepassing ervan. België zal toezien op de implementatie van de Aanbeveling CM/Rec(2019)1 van de Raad van Europa van 29 maart 2019 over het voorkomen en bestrijden van seksisme.

Daarnaast voorziet het wetsvoorstel van 13 maart 2019 *tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2* in een uitbreiding van de huidige discriminerende drijfveren en van de types van misdrijven waarvoor zij een verzwarende omstandigheid vormen.

De strijd tegen genderstereotypen zal op alle niveaus worden voortgezet via campagnes, opleidingen, de ontwikkeling van werkmiddelen, handboeken en educatieve websites en de media. De integratie van de genderdimensie in schoolboeken en opleidingen ten behoeve van het onderwijzend personeel zal worden opgevoerd. We zullen ons niet alleen op de jongeren richten, maar ook op het grote publiek. Er zal meer aandacht worden besteed aan de betrokkenheid van de mannen bij het bevorderen van de gendergelijkheid.

Toepassing van gender mainstreaming en gender budgeting (genderbewuste budgettering)

De integratie van de genderdimensie in het overheidsbeleid moet worden versterkt. Bij het begin van de legislatuur moeten plannen worden goedgekeurd om duidelijk aan te geven in welke beleidslijnen de genderdimensie prioritair zal worden geïntegreerd. De inhoud van deze plannen moet worden vastgesteld na raadpleging van het maatschappelijk middenveld en onder toezicht van de overheidsinstanties bevoegd voor gendergelijkheid.

Het doel van deze plannen is aan te geven voor welke beleidsaspecten gendergelijkheid van groot belang is, dat deze beleidslijnen rekening houden met de maatschappelijke verschillen tussen mannen en vrouwen, en dat zij bijdragen aan het beperken of wegwerken van eventuele ongelijkheden wat de toegang tot bestaansmiddelen betreft.

Bij de uitrol van deze plannen moeten de regeringsleden die met de gelijkheid van vrouwen en mannen belast zijn, de leiding nemen en een politieke dynamiek op gang brengen en in stand houden. De personen

belast met beleidsvoorbereiding in het kader van deze plannen moeten een opleiding gender mainstreaming krijgen en nauw contact hebben met hun collega's bevoegd voor gendergelijkheid.

Bij de beleidsvoorbereiding en -uitvoering van impactmonitoring – opgelegd door de wetgeving gender mainstreaming (gender- of gelijkekansentests) moeten naar geslacht uitgesplitste statistieken systematischer worden gebruikt.

De genderdimensie moet ook beter geïntegreerd worden in begrotingskwesties, en dit via speciaal ontwikkelde ondersteuningsinstrumenten (gender budgeting, integratie van de genderdimensie in overheidsopdrachten en subsidies).

Via regelmatige rapportering moet de vooruitgang op al die vlakken opgevolgd worden.

België heeft de ambitie om bij haar beleidsbepaling systematisch de impact op de situatie van vrouwen en mannen in rekening te brengen, teneinde de gelijkheid van de vrouwen en de mannen in de samenleving te versterken.

Gendergelijkheid op sociaal-economisch niveau

België zal zijn strijd tegen segregatie op de arbeidsmarkt voortzetten. Hierbij gaat bijzondere aandacht naar de integratie van de genderdimensie in sectoren zoals ICT, STEM, groene economie en het aantrekken van mannen naar zorgberoepen. Er is nood aan specifieke maatregelen om de segregatie in het onderwijs en studiekeuzevoorlichting te aan te pakken.

België zal ook binnen het werkgelegenheidsbeleid maatregelen uitwerken voor kwetsbare doelgroepen, zoals vrouwen van buitenlandse herkomst, die veel vaker niet werken, of alleenstaande moeders, die een verhoogd armoederisico lopen.

Om een mentaliteitswijziging te realiseren, blijft België verder inzetten op campagnes gericht naar werknemers/neemsters en werkgevers/geefsters die genderstereotypen en de traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen doorbreken.

De strijd tegen de genderloonkloof is een uitdaging die een mondiale aanpak vergt. Enerzijds zou de toepassing van de wet van 22 april 2012 geëvalueerd moeten worden. Daarnaast – en meer algemeen – kan de loonkloof enkel worden verkleind als ook het aanbod van goede voltijdse of gelijkgestelde banen wordt uitgebreid, aangezien één van de belangrijkste oorzaken van de loonkloof de ongelijke verdeling van bezoldigde en onbezoldigde taken tussen vrouwen en mannen is. Een recente studie van het IGVM toont aan dat de voorbije jaren geen werkelijke vooruitgang meer werd geboekt op vlak van de verdeling van de huishoudelijke taken tussen vrouwen en mannen. Die ongelijke taakverdeling heeft een impact op het aandeel deeltijdse arbeid bij vrouwen, en leidt dan ook weer tot een pensioenkloof tussen vrouwen en mannen.

Hier is een rol voor mannen weggelegd. Hun verhoogde inzet in het gezinsleven, zal vrouwen toelaten meer te investeren in hun beroepsleven en financieel onafhankelijk te worden. Een sleutel ligt mogelijks in het zorgverlofsysteem: een verdere versoepeling van de zorgverloven zou de toegang van mannen tot deze regelingen vergemakkelijken en aanmoedigen. Er is nood aan reflectie over het systeem van vaderschapsverlof.

Meer algemeen zou het zorgverlofsysteem in België vanuit een genderperspectief hervormd moeten worden om op termijn te evolueren naar een globaal systeem van 'ouderschapsverlof'.

België blijft nieuwe kwaliteitsvolle opvangplaatsen creëren voor kinderen en hulpbehoevenden. Ook dit is een cruciale randvoorwaarde om de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt te verhogen.

België zal bijzondere aandacht besteden aan het wegwerken van de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen en het beoordelen van de impact van nieuwe pensioenmaatregelen op de situatie van de vrouwen.

Wat ten slotte de vertegenwoordiging van de vrouwen in de besluitvorming betreft, zal België verder toezien op de toepassing van de bestaande wetgeving, zowel in de privé- als in de overheidssector, en deze analyseren om ze waar mogelijk te verbeteren.

Rechten en emancipatie van de vrouwen op de internationale agenda

Op internationaal niveau en in het kader van de ontwikkelingssamenwerking zal België verder ijveren voor de bevordering van de vrouwenrechten, en meer bepaald van de seksuele en reproductieve rechten. België zal ook in de toekomst geweld tegen vrouwen en meisjes aanklagen als een van de meest systematische en wijdverspreide schendingen van de mensenrechten en de agenda Vrouwen, Vrede en Veiligheid promoten, met name als niet-permanent lid van de VN-Veiligheidsraad.

België zal de transversale integratie van de genderdimensie in al zijn interventies met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking voortzetten en zal erop toezien dat voldoende middelen beschikbaar zijn voor projecten die rechtstreeks gericht zijn op vrouwen en meisjes.

Ten slotte zal België zorgen voor een sterkere genderintegratie in Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling en in de uitvoering van de SDG's. België zal in dat verband ook breder overleg plegen met het vrouwen- of feministische middenveld.

Afdeling 2: Gerealiseerde vorderingen voor de 12 actiepunten

Inclusieve ontwikkeling, gedeelde welvaart en waardig werk

Actiepunten:

- A. Vrouw en armoede
- F. Vrouw en economie
- I. Grondrechten van vrouwen
- L. Meisjes

6. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om de gendergelijkheid te bevorderen wat de rol van de vrouw in de bezoldigde arbeid en de werkgelegenheid betreft?

- X Aanscherping en toepassing van wetten, beleidslijnen en praktijken op de werkplek die discriminatie bij de aanwerving, het in dienst houden en de bevordering van vrouwen in de overheids- en privésectoren verbieden en invoering van een wet op de gelijke bezoldiging.**
- X Invoering en aanscherping van een actief beleid met betrekking tot gendergelijkheid op de arbeidsmarkt (bv. onderwijs en opleiding, competenties en subsidies)**
- X Verbetering van de toegang tot moderne technologieën (inclusief klimaatslimme technologieën), tot de infrastructuren en tot de diensten (inclusief landbouwvoorlichting)**
- X Ondersteuning van de transitie tussen informeel en formeel werk, onder meer via juridische en beleidsmaatregelen ten gunste van vrouwen die in de informele sector werken**
- X Ontwerp van mechanismen voor een gelijke deelname van vrouwen aan de economische besluitvormingsorganen (bv. binnen de ministeries van economie en financiën, de centrale banken en de nationale economische commissies) – zie vraag 19**

Wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk (federaal niveau)

De wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk introduceert drie nieuwe maatregelen die de werknemers/-sters meer flexibiliteit bieden, een beter evenwicht tussen privé- en beroepsleven mogelijk maken en de gendergelijkheid op de arbeidsmarkt bevorderen.

De eerste maatregel betreft de glijdende uurroosters. Met deze nieuwe regeling kunnen de werknemers/-sters de begin- en eindtijden van hun arbeidsprestaties vastleggen, met in achtneming van bepaalde stam- en glijtijden. Op die manier kunnen zij hun uurroosters aanpassen aan de van de scholenuren en/of van kinderdagverblijven ofwel meer uren werken op bepaalde dagen en minder op andere. Door deze glijdende uurroosters kan het evenwicht tussen gezins- en beroepsleven geoptimaliseerd worden zonder de arbeidstijd te verminderen.

Met het oog op een beter combinatie werk-privé introduceert de wet een kader voor occasioneel telewerk. Naast het structureel telewerk - waarin de regelgeving al voorzag⁸² -, bleek het wenselijk om ook occasioneel telewerken mogelijk te maken in bepaalde gevallen.

Ten slotte introduceert de wet het begrip 'loopbaansparen'. Hiermee kunnen werknemers bepaalde specifieke tijdselementen sparen om ze later in hun loopbaan als verlof op te nemen.

De cascademaatregel – Université Libre de Bruxelles – Franse Gemeenschap

Sinds het academiejaar 2016-2017 past de Université Libre de Bruxelles (ULB) de 'cascademaatregel' toe. Concreet dient de rector of rectrice erop toe te zien dat de verhouding vrouwen/mannen bij het personeel dat tot een hoger niveau bevorderd is, op zijn minst gelijk is aan de verhouding op het vorige loopbaanniveau. Deze maatregel is van toepassing op de promotie tot gewoon hoogleraar/ hooglerares. Als vrouwen 33% van het personeelsbestand van de volledige universiteit uitmaken op het niveau N-1 (docenten/-s), moet ten minste 33% vrouwen tot niveau N (hoogleraar/hooglerares) bevorderd worden. Via deze 'cascademaatregel' wordt de uitholling van het genderevenwicht op de hoogste niveaus van de academische loopbaan tegen gegaan en worden vanaf het begin van de loopbaan de doorgroeimogelijkheden van vrouwen evenzeer aangemoedigd als die van mannen⁸³. De ULB ontving eveneens financiering in het kader van de projectoproep Alter Egaes 2018 voor een project ter bestrijding van onbewuste vooroordelen in het rekruteringsproces.

Campagne tegen discriminatie - Vlaamse Gemeenschap

Tussen september 2017 en maart 2018 werd een groots opgezette bewustmakingscampagne gevoerd in het kader van het antidiscriminatiebeleid en het actieplan ter bestrijding van arbeidsgerelateerde discriminatie, onder het motto "*Het is gauw gebeurd*". De campagne werd ontwikkeld in samenwerking met de Vlaamse sociale partners en de zelforganisaties van kansengroepen. De campagne was erop gericht de Vlaamse burgers te laten nadenken over discriminatie en mogelijk discriminerende boodschappen. Er werd een website aangemaakt met de URL www.hetisgauwgebeurd.be, waar al het materiaal van de campagne beschikbaar is, alsook een grote hoeveelheid informatie over discriminatie. Deze campagne verbeterde de zichtbaarheid van de meldpunten waar slachtoffers klacht kunnen indienen en richtte zich op gender, maar ook op herkomst, leeftijd en handicap. Wat gender betreft, ging bijzondere aandacht naar discriminatie op de arbeidsmarkt op grond van zwangerschap ("Nog één vraagje: hebt u plannen om binnenkort zwanger te worden?").

Aanscherping van de maatregelen ter bestrijding van discriminatie op het vlak van tewerkstelling - Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Het gewest scherpte zijn wetgeving aan met de ordonnantie van 16 november 2017 inzake het bestrijden van discriminatie op het vlak van tewerkstelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Wanneer er geen

⁸² CAO 85 betreffende het telewerk.

⁸³ <https://www.ulb.ac.be/ulb/presentation/genre-cascade.html>

bemiddelingsoplossing met de werkgever is gevonden, worden de klachten naar de Gewestelijke Arbeidsinspectie doorgestuurd voor eventuele strafrechtelijke vervolging. Dit nieuwe regelgevingskader geeft de inspecteurs van de gewestelijke arbeidsinspectie de bevoegdheid om discriminatietesten uit te voeren in de vorm van praktijktesten (verzending van cv's die vergelijkbaar zijn afgezien van één criterium om zo eventuele discriminatie vast te kunnen stellen) en/of mystery calls. Deze testen moeten worden uitgevoerd zonder enige provocatie en uitsluitend nadat een met ernstige aanwijzingen onderbouwde klacht werd ingediend. Als een PV onregelmatigheden aangeeft, wordt het doorgespeeld naar het arbeidsauditoraat. Bij gerechtelijke veroordeling moet de overtreder eventuele gewestelijke steunmaatregelen terugbetalen.

Een dergelijk ontradings- en repressief systeem heeft tot doel discriminatie bij aanwerving te beperken en in het bijzonder de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt te bevorderen.

In 2016 werd een preventief beleid opgezet via een jaarlijkse projectoproep voor de volgende opdracht: “Concrete en innovatieve acties aanmoedigen om de strijd aan te binden met discriminatie bij aanwerving en om diversiteit te bevorderen in organisaties en ondernemingen, zowel privé als publiek”. In dat kader ontvangen 12 innovatieve projecten steun in 2016, 16 in 2017 en 15 in 2018. Enkele voorbeelden: participatieve workshop voor de uitwisseling van goede praktijken om de barrières in de strijd tegen discriminatie weg te werken en testen/coachen van vrouwelijke nieuwkomers door de deelnemende ondernemingen; praktische kit om komaf te maken met genderdiscriminatie in de onderneming, begeleiding door een mentor/mentrix van jonge Brusselse vrouwen van buitenlandse herkomst die op zoek zijn naar werk - DUO Elles; project voor afstandsonderwijs ten behoeve van de human resources van kleine en middelgrote ondernemingen over gender- en diversiteitsaspecten bij de aanwerving, enz.

Ten slotte belooft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werkgevers die zich engageren voor de implementatie van een diversiteitsplan en die hun verbintenissen nakomen met diversiteitslabels. Deze werden uitgereikt aan werkgevers die hun tweejarig diversiteitsplan tot een goed einde hebben gebracht. De labels zijn een zichtbare erkenning van de ondernomen acties.

7. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om onbetaalde zorg en huishoudelijke werkzaamheden te erkennen, beperken en/of herverdelen en het evenwicht tussen werk en gezin te bevorderen?

X Opname van onbetaalde zorg en huishoudelijke werkzaamheden in de nationale statistieken en boekhouding (bv. surveys over de tijdsbesteding, evaluatieoefeningen en satellietrekeningen)

België voert een terugkerende survey uit over de tijdsbesteding van de Belg. Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) analyseert die gegevens vanuit het genderperspectief⁸⁴

X Ontwikkeling van kinderopvangdiensten of genomen maatregelen om de bestaande diensten toegankelijker te maken

X Ontwikkeling van steun aan kwetsbare oudere personen en aan personen die vormen van intensieve zorgen nodig hebben

⁸⁴ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/gender_en_tijdsbesteding_0

X Introductie of versterking van het moederschaps-/ vaderschaps-/ ouderschapsverlof of van andere vormen van zorgverlof

In september 2018 verruimde België het adoptieverlof en voerde het een pleegouderverlof in, maar maakte het ook het ouderschapsverlof flexibeler (mogelijkheid van een 1/10-ouderschapsverlof (1/2 dag per week of één dag om de twee weken)), hiermee tegemoetkomend aan de behoefte aan flexibiliteit, met name bij de vaders. België introduceerde begin 2019 ook een vaderschapsverlof van 10 dagen voor zelfstandigen (bestond reeds voor werknemers).

X Bevordering van waardig werk voor bezoldigde huishoudsters inclusief migrantes

X Bewustmakingscampagnes of -activiteiten om de deelname van mannen en jongens aan onbetaald gezins- en huishoudelijk werk aan te moedigen.

X Wijziging van de wetgeving betreffende de verdeling van het huwelijksvermogen of de pensioenrechten na de echtscheiding, teneinde de onbetaalde bijdrage van de vrouwen aan het gezin tijdens het huwelijk te erkennen.

Fiscale maatregelen ten gunste van ouders, meer in het bijzonder alleenstaande ouders

In 2018 keurde de federale regering de Wet betreffende de economische relance en de versterking van de sociale cohesie goed. Die bevat twee maatregelen om alleenstaande ouders met een laag inkomen te ondersteunen. Het gaat om een aanvulling op het belastingvrije deel van het inkomen en een verhoogde belastingvermindering voor kinderopvang. In de praktijk voorzien deze twee maatregelen in gerichte steun aan alleenstaande ouders, een zwakkere groep in de samenleving die hoofdzakelijk uit vrouwen bestaat.

De berekeningswijze van het belastingkrediet voor kinderen ten laste wordt gewijzigd om het voordeel van de tariefverlaging ten volle te verlenen aan belastingplichtigen van wie de belasting op hun belastingvrije som hoger is dan de basisbelasting op hun gezamenlijk belaste inkomen en die kinderen ten laste hebben. Deze maatregel is voordelig voor gezinnen met kinderen, inclusief eenoudergezinnen met een laag inkomen. Aangezien de meeste gezinshoofden van eenoudergezinnen vrouwen zijn, komt de maatregel vooral hen ten goede.

Ooievaarplan III: meer kinderopvangplaatsen in Wallonië en Brussel

Het Ooievaarplan III (2014-2022) werd in juli 2013 goedgekeurd door de regering van de Franse Gemeenschap. Het heeft als doel in 9 jaar tijd 18.849 opvangplaatsen voor kinderen jonger dan drie jaar te creëren in crèches en opvanggezinnen die al dan niet gesubsidieerd worden. Met die uitbreiding zouden in 2022 evenwichtige dekkingsgraden moeten worden bereikt voor de diverse subregio's (Waalse provincies en Brussels Hoofdstedelijk Gewest). De Franse Gemeenschap heeft hiervoor aanzienlijke budgetten vrijgemaakt in samenwerking met het Waals Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie. Het Ooievaarplan III benadrukt dat deze synergieën moeten worden versterkt om de administratieve formaliteiten te vereenvoudigen voor de projectleiders (gemeenschappelijke/ geharmoniseerde projectoproepen voor de diverse betrokken besturen, ...). Deze nieuwe opvangplaatsen moesten voldoen aan bepaalde voorwaarden zoals: gelegen zijn in zones waar de demografische druk het hoogst en de dekkingsgraad het laagst was. Een andere prioriteit was de

strijd tegen de ongelijkheid in de toegang tot opvangdiensten door aan te dringen op de financiële toegankelijkheid van deze nieuwe opvangplaatsen. Tenslotte werd ernaar gestreefd het aanbod van opvangvoorzieningen te diversifiëren: naast collectieve opvangvoorzieningen zijn er geconventioneerde onthaalmoeders, noodopvang, flexibele opvang, opvang voor zieke kinderen, ...

Voor het Waals Gewest betekende dit 105 nieuwe crèches. Ze boden in totaal 2.768 plaatsen, waarvan 2.315 gesubsidieerd door de overheid. In 2017 werd bovendien het BB-Pack-systeem gelanceerd. Dit is een financieringsregeling voor thuisopvang die gebaseerd is op een microkredietstelsel (6 microkredieten toegekend in 2017, 2 in 2018).⁸⁵ Deze maatregelen verbeteren de toegang tot de arbeidsmarkt, vooral voor vrouwen, en verbeteren het dagelijkse leven van gezinnen die op zoek zijn naar evenwicht tussen privé- en beroepsleven.

Bewustmakingscampagne 'Ouderschapsverlof zoekt vader' – federale overheid

Op Vaderdag in 2018 werd de bewustmakingscampagne 'Ouderschapsverlof zoekt vader' gelanceerd. Deze actie wilde vaders reeds bij de geboorte van hun kind te informeren over de mogelijkheden op het vlak van ouderschapsverlof. De boodschap van deze campagne luidde: “Ouderschapsverlof is een recht voor de werknemers. Neem het op, u zult er geen spijt van hebben!”. Studies tonen immers aan dat veel vaders graag meer tijd met hun kinderen zouden doorbrengen, maar dat zij niet op de hoogte zijn van de mogelijkheden van ouderschapsverlof of vrezen dat dit negatieve gevolgen zal hebben voor hun loopbaan. Hoewel jaar na jaar meer vaders gebruik maken van het ouderschapsverlof, zijn het nog altijd meestal vrouwen die het opnemen. Een studie van het IGVM toont aan dat het aandeel mannen dat ouderschapsverlof opneemt gestegen is van 15% in 2004 tot 32% in 2017 (tegenover 68% vrouwen). Als meer vaders ouderschapsverlof opnemen, kan dit ook zorgen voor een evenwichtigere taakverdeling in het gezin wat dan weer de gendergelijkheid op de arbeidsmarkt ten goede komt. Er staat dus veel op het spel. Een jaar lang wordt in de kraamafdelingen een 'papa only bag' verspreid voor jonge ouders.

Notariële clausules die rekening houden met de loopbaankeuzes binnen koppels - Vlaamse overheid

In een relatie gebeurt het vaak dat een van beide partners een stap opzij zet in zijn/haar loopbaan voor de kinderen, het huishouden of mantelzorg. Dit heeft gevolgen voor de opbouw van pensioenrechten, socialezekerheidsrechten en de loopbaankansen van de niet- of deeltijds werkende partner. Als de relatie fout loopt, zijn de financiële gevolgen vaak dramatisch. Via deze campagne werden koppels bewustgemaakt van de impact van dergelijke loopbaankeuzes en ertoe aangezet om hierover onderling duidelijke afspraken te maken. In samenwerking met notarissen werden diverse notariële clausules opgesteld.⁸⁶ Die kunnen in de huwelijks- en samenlevingscontracten worden opgenomen, zowel aan het begin van een relatie als later, bij het nemen van loopbaanbeslissingen met een financiële impact. Bij de opmaak van de clausules werd rekening gehouden met zowel sociale zekerheids-, vermogensrechtelijke als fiscale aspecten. Bijzondere aandacht ging naar de verschillende mogelijke statuten van de partners: zelfstandigen, werknemers, ambtenaren en personen zonder sociaalrechtelijk statuut. Bij elke clause worden de voor- en nadelen beschreven op andere domeinen zoals bijvoorbeeld erfenis- en schenkingsrechten.

⁸⁵ <https://www.wallonie.be/fr/actualites/bb-pack-un-soutien-concret-en-matiere-daide-la-petite-enfance>

⁸⁶ http://www.gelijkekansen.be/Portals/GelijkeKansen/Brochure%20Notaris_V5_Interactief.pdf

De clauses werden eind 2014 onder de notarissen en juridisch adviseurs verspreid en in 2017 geëvalueerd (met aandacht voor hun draagwijdte, hun concrete toepasbaarheid enz.). Ongeveer 70% van de notarissen is op de hoogte van deze mogelijkheid. In het algemeen worden de clauses beschouwd als een nuttige aanvulling bij de registratie van de afspraken binnen een relatie. De toegevoegde waarde ligt hoofdzakelijk in het streven naar gelijkheid en evenwicht tussen de partners. Een vierde van de notarissen heeft al een dergelijke clause opgesteld, meer bepaald in het kader van de huwelijkscontracten onder het stelsel van de scheiding van goederen. Een ander vierde heeft de mogelijkheden al uitgelegd, vaak op verzoek van de cliënt.

8. Heeft uw land de voorbije vijf jaar bezuinigingen of fiscale consolidatiemaatregelen doorgevoerd, zoals inkrimpingen van de overheidsuitgaven of van het personeelsbestand in de openbare sector?

De verhouding tussen de overheidsuitgaven en het bruto binnenlands product (BBP) is tussen 2014 en 2017 gedaald in België (van 55,3% naar 52,1%). Het bedrag in absolute cijfers is gestegen van 221.143,7 naar 228.945 miljoen euro. In 2017 stond het totaal aan overheidsuitgaven in de Europese Unie (EU) voor 45,8% van het BBP.⁸⁷

Tussen 2014 en 2017 zijn de uitgaven voor sociale bescherming gedaald van 19,9% van het BBP naar 19,6%.

In 2018, na vier jaar dalende trend, is het primaire uitgavenquotum met 0,4% van het BBP gestegen ten opzichte van 2017, om uit te komen op 50,1% van het BBP.

De meeste overheden hebben maatregelen genomen om hun personeelsbestand in te krimpen, vooral door werknemers die met pensioen gaan, slechts gedeeltelijk te vervangen.

De impact op vrouwen en mannen van deze bezuinigingen werd vóór noch na het doorvoeren ervan beoordeeld.

Uitbanning van armoede, sociale bescherming en sociale diensten

Actiepunten:

- A. Vrouw en armoede
- B. Onderwijs en opleiding van vrouwen
- C. Vrouwen en gezondheid
- I. Grondrechten van vrouwen
- L. Meisjes

⁸⁷ De statistieken zijn de gebruikelijke statistieken van de overheidsfinanciën, opgemaakt volgens het Europees stelsel van rekeningen (ESR 2010). De functieclassificatie van de overheidsbesturen (COFOG) verdeelt de overheidsuitgaven in tien grote afdelingen (uitsplitsing van niveau 1 van de COFOG): algemeen bestuur; defensie; openbare orde en veiligheid; economische zaken; milieubescherming; huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen; gezondheid, recreatie, cultuur en erediensten, onderwijs, sociale bescherming.

Zie: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>;
<https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/ncco.pdf>.

9. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om de armoede bij vrouwen en meisjes te verminderen of uit te bannen?

- X Bevordering van de toegang tot waardig werk via een actief arbeidsmarktbeleid (bv. beroepsopleiding, competenties, werkgelegenheidssubsidies enz.) en gerichte maatregelen**
- X Verbreding van de toegang tot grond, huisvesting, financiering, technologie en/of landbouwvoorlichtingsdiensten**
- X Steun voor het vrouwelijk ondernemerschap en voor ontwikkelingsactiviteiten ten behoeve van bedrijven van vrouwen**

Steun voor het vrouwelijk ondernemerschap

Op federaal niveau werd in 2016 een Plan voor de bevordering van het vrouwelijk ondernemerschap goedgekeurd⁸⁸. Deze maatregelen waren opgebouwd rond de volgende hoofdlijnen:

- een barometer van het vrouwelijk ondernemerschap creëren;
- ervoor zorgen dat het percentage vrouwen vertegenwoordigd in de beheersorganen van de federaties van vrije beroepen meer in de lijn komt te liggen met het aantal vrouwen dat ingeschreven is als vrije beroeper;
- maatregelen nemen ter versterking van het sociaal statuut der zelfstandigen, in essentie wat moederschap en de combinatie werk-privé betreft;
- de toegang tot financiering bevorderen: een federale prijs inrichten voor het financieringsplatform om vrouwelijk ondernemerschap de hoogst mogelijke zichtbaarheid te geven;
- verzekeren van sensibilisering, vorming en opleiding van jongeren en vrouwen die een zelfstandige activiteit starten of overwegen dat te doen.

Een van die maatregelen betrof de ondersteuning van netwerken via een oproep voor projectvoorstellen rond de ondersteuning van het vrouwelijke ondernemerschap.⁸⁹ Deze netwerken spelen immers een centrale rol, enerzijds bij het verzamelen van informatie bij hun leden en anderzijds als tussenpersoon in de vorming van vrouwelijke zelfstandigen en vrouwen die een zelfstandige activiteit willen opstarten. De netwerken worden ook aangespoord een sleutelrol te spelen in de verspreiding van vrouwelijke rolmodellen en bij de invoering van mentorprogramma's.

Aan diverse projecten/verenigingen werd een recurrente subsidie voor een periode van drie jaar toegekend middels een duidelijke rapportering van de uitgevoerde realisaties en na controle door een hiertoe samengesteld comité.

Strijd tegen de armoede bij eenoudergezinnen

De digitale toegankelijkheid van de Dienst voor Alimentatievorderingen (SECAL) werd verbeterd. Deze openbare dienst voorziet voorschotten op onbetaalde onderhoudsgelden voor gescheiden ouders en vordert

⁸⁸ https://ducarme.belgium.be/sites/default/files/articles/Plan%2020160307_NL.pdf

⁸⁹ <https://economie.fgov.be/nl/themas/ondernemingen/een-onderneming-beheren-en/promotie-van-het-plan-ter-promotie-van-het>

deze onbetaalde bedragen in bij hun ex-partner. Om hiervoor in aanmerking te komen, mogen de benadeelde personen, doorgaans alleenstaande moeders, niet meer verdienen dan 1.800 EUR netto per maand. Vanaf 1 januari 2020 wordt dit opgetrokken tot 2.200 EUR⁹⁰ om aldus een groter aantal alleenstaande moeders toegang te geven tot deze dienst.

Het federale project MIRIAM beoogde de emancipatie van alleenstaande moeders met een leefloon. Dit project liep in een eerste fase in 5 openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW's) en berustte op een samenwerking tussen de *Nederlandstalige Vrouwenraad* (NVR: overkoepelende Vlaamse organisatie van vrouwenverenigingen) en de *Karel De Grote Hogeschool*. Het had tot doel aan te tonen dat de moeilijke en geïsoleerde doelgroep van alleenstaande moeders mits een intensieve begeleiding en ondersteuning gericht op emancipatie, het verbeteren van hun zelfbeeld en zelfwaardering en de uitbreiding van hun netwerk een verhoogde kans op succesvolle socio-professionele integratie kent. Dit project werd van september 2015 tot 2018 gefinancierd, en kende een uitbreiding met 6 nieuwe OCMW's in 2018. Het gaf aanleiding tot concrete veranderingen voor de betrokken vrouwen (verhoging van de kwaliteit van hun huisvesting, inschrijving voor een opleiding, ...). Alle OCMW's ontvingen een 'roadmap' opgesteld voor bijstand aan vrouwen die zich in deze situatie bevinden.

In het Waals Gewest werden diverse maatregelen goedgekeurd in aansluiting op een juridisch-wetgevende studie vanuit de invalshoek van eenoudergezinnen en de mogelijke discriminatie die zij ondervinden.

Er werd een internetsite voor alleenstaande ouders aangemaakt (www.seulavecenfant.wallonie.be). Dit is de eerste specifieke website over dit onderwerp in het Gewest. Hij centraliseert alle nuttige informatie van administratieve, juridische, financiële of andere aard op maat van alleenstaande ouders.

Personen die geen antwoord vinden op hun vraag, kunnen ook contact opnemen via een algemeen contractadres.⁹¹ Deze elektronische briefwisseling wordt verwerkt door het 'Familles mono'-netwerk, samengesteld uit experts uit alle Waalse administraties, de Franse Gemeenschap en het Federale niveau. Zij beantwoorden de vragen in functie van hun specialisme.

Begin 2019 werden ongeveer 8 500 tussenpersonen uit de sociale sector, de gezondheidszorg en de lokale overheden (medische huizen, centra voor leerlingenbegeleiding, kinderbijslagfondsen) via een communicatiecampagne over dit thema bereikt. Er werden bovendien 100.000 affiches en flyers verspreid, artikels in de gespecialiseerde pers (ziekenfondsen en openbaar ambt in Wallonië) gepubliceerd, enz.

Preventieve ondersteuning van moeders in armoede – Vlaanderen

Sinds 2014 behoort de ontwikkeling van prenatale diensten voor kwetsbare zwangere vrouwen (en hun partners) tot de Vlaamse prioriteiten. Die preventieve ondersteuning is gebaseerd op de idee dat ouderschap al vóór de geboorte begint. Deze diensten leggen de nadruk op de psychosociale ondersteuning van de toekomstige ouders en hun overgang naar het ouderschap.

In dat kader werd een aantal projecten voor de preventieve gezinsondersteuning met bruggen naar onderwijs en werk verdergezet. Voor de periode 2017-2019 werden zes projecten gefinancierd: toegankelijke en innovatieve initiatieven op het vlak van gezinsondersteuning voor aanstaande gezinnen en gezinnen met jonge kinderen. Deze projecten maken deel uit van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding, dat toegespitst is op de strijd tegen kinderarmoede. Belangrijk in het kader van de genoemde projecten is dat

⁹⁰ Wet van 19 april 2019 tot wijziging van de wet van 21 februari 2003 tot oprichting van een Dienst voor alimentatievorderingen bij de FOD Financiën, teneinde het bedrag op te trekken dat als inkomensbovendgrens dient om aanspraak te maken op een voorschot op het onderhoudsgeld: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2019041305&table_name=wet

⁹¹ fmp.actionsociale@spw.wallonie.be

er nu nog vroeger in ondersteuning wordt voorzien (al vanaf de zwangerschap), dat gezinnen meer integrale begeleiding kunnen krijgen en dat men meer resultaatgericht dient te werken. De projecten worden tevens ondersteund via een lerend netwerk.

10. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om de toegang van vrouwen en meisjes tot de sociale bescherming te verbeteren?

- X Invoering of versterking van de sociale bescherming voor werkloze vrouwen (bv. werkloosheidsuitkeringen, werkgelegenheidsprogramma's, sociale bijstand)**
- X Invoering of versterking van voorwaardelijke geldoverdrachten**
- X Invoering of versterking van onvoorwaardelijke geldoverdrachten**
- X Invoering of versterking van niet op premie- of bijdragebetaling berustende sociale uitkeringen**
- X Hervorming van de op premie- of bijdragebetaling berustende sociale beschermingsstelsels**

België beschikt over een zeer uitgebreid systeem van sociale bescherming dat in de bovengenoemde elementen voorziet en zowel voor vrouwen als voor mannen toegankelijk is. Dankzij de sociale zekerheid kunnen personen die ervoor in aanmerking komen, beschikken over een vervangingsinkomen en een aanvullend inkomen. Ze bestaat uit zeven takken (rust- en overlevingspensioen; werkloosheid; arbeidsongevallenverzekering; beroepsziekteverzekering; kinderbijslag; verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen; jaarlijkse vakantie). Het Belgische systeem is gebaseerd op het solidariteitsbeginsel. Sociale bijstand is een bijkomend vangnet voor al wie tussen de mazen van het net valt. Het omvat het leefloon, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, de gewaarborgde kinderbijslag, de tegemoetkomingen aan personen met een handicap.

- X Verbeterde toegang tot de hierboven genoemde maatregelen voor specifieke bevolkingsgroepen (bv. vrouwen die in de informele sector werken, inclusief huishoudsters, immigrantes, vluchtelingen en vrouwen in een humanitaire context)**

Ratificatie van verdrag nr. 189 van de IAO door België

België ratificeerde op 10 juni 2015 Verdrag nr. 189 over huispersoneel. Volgend op die ratificatie werd de wet van 4 augustus inzake het welzijn van de werknemers uitgebreid tot huishoudelijk werk en huispersoneel. Deze wet waarborgt meer bepaald de gezondheid, het welzijn en de veiligheid op het werk en verplicht de werkgever de nodige preventieve maatregelen te nemen.

Bovendien werd de socialezekerheidswetgeving gewijzigd. Het koninklijk besluit van 1 oktober 2014 bepaalt dat alle huishoudelijke werk(st)ers en alle huispersoneel onderworpen zijn aan de sociale zekerheid. Sindsdien genieten zij een sociale bescherming die gelijk is aan die van de gewone werknemers/-sters.

De wetgeving staat slechts één beperkte uitzondering toe, nl voor gelegenhedswerk. Gelegenheidswerk wordt beschreven als: “de prestaties die niet meer dan 8 uur per week (bij één of meer werkgevers samen) bedragen”. Deze prestaties moeten niet worden aangegeven.

Iemand die slechts occasioneel of sporadisch en op niet-professionele basis niet-manuele huishoudelijke activiteiten (babysitten) verricht, is dus vrijgesteld van bijdragen.

Opleidingen voor dienstenchequewerknemers - Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De sector van de dienstencheques is een van de weinige economische sectoren waarvan het personeelsbestand vrijwel volledig uit vrouwen bestaat.

Het Waals Gewest steunt de ontwikkeling van nieuwe opleidingen voor dienstenchequewerknemers/-sters. Het doelpubliek bestaat overwegend uit vrouwen die in de schoonmaaksector werken en het doel is hen te laten doorstromen naar betere jobs. Het aanbod bestaat uit basisopleidingen in tegelzetten, kinderbegeleiding, medische voetverzorging, ... Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een regelgevend initiatief opgezet om deze werknemers/-sters, door middel van opleidingen die gedeeltelijk worden terugbetaald via het opleidingsfonds dienstencheques, de kans te geven zich buiten de sector te 'heroriënteren' en zo toegang te krijgen tot minder fysiek belastende of beter betaalde banen. Bovendien subsidieert het Opleidingsfonds Dienstencheques tal van opleidingen waarin aandacht besteed wordt aan ergonomie, rugbescherming, gevarenpreventie, efficiënte organisatie van het werk, zodat mensen in de beste omstandigheden hun beroep kunnen uitoefenen.

11. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om tot betere gezondheidsresultaten te komen bij vrouwen en meisjes?

- X Bevordering van de toegankelijkheid van de gezondheidsdiensten voor vrouwen door de gezondheidszorg voor iedereen of de openbare gezondheidszorg uit te breiden**
- X Ontwikkeling van specifieke gezondheidsdiensten voor vrouwen en meisjes, inclusief diensten met betrekking tot de seksuele en procreatieve gezondheid, de geestelijke gezondheid, de zwangerschapszorg en de strijd tegen hiv.**
- X Bewustmakingscampagnes voor het publiek en acties ter bevordering van de gezondheid die specifiek gericht zijn op gendergelijkheid**
- X Opleiding in gendergevoeligheid voor zorgaanbieders**
- X Verbetering van de volledige seksuele voorlichting in scholen of via communautaire programma's**
- X Toegang tot de seksuele en reproductieve gezondheidszorgdiensten voor vrouwen en meisjes op de vlucht, en voor vrouwen en meisjes in een humanitaire context**

Opvolging van zwangere vrouwen in kwetsbare situaties

Het project "Born in Brussels" werd in 2018 opgestart ten behoeve van kwetsbare zwangere vrouwen. Het wordt gefinancierd door het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV). Dankzij dit project kunnen de kwetsbaarste zwangere vrouwen worden opgespoord en opgevolgd. Het doel is dat alle betrokken organisaties in sociaal beleid, moeder- en kinderopvang, armoedebestrijding enz. in Brussel, eenzelfde screening toepassen om deze kwetsbaarste zwangere vrouwen de nodige zorgen te kunnen verlenen. Het project focust op de vijf armste gemeenten van Brussel: Brussel-Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Anderlecht en Koekelberg. Er is een telefonische hulplijn beschikbaar waarop alle zorgaanbieders al hun vragen kunnen stellen over de begeleiding van kwetsbare zwangere vrouwen. Bovendien zal een nieuw zorgmodel, "centering pregnancy", getest worden. Op lange termijn beoogt het project de volgende doelstellingen:

- de prenatale sterfte doen dalen;
- de kindersterfte doen dalen;
- kindermishandeling voorkomen en/of vroeger ontdekken;
- prenatale morbiditeit vermijden;
- de integratie van de moeder en haar kind in het reguliere gezondheidszorgsysteem vergemakkelijken;
- de ongelijkheid van kansen voor kinderen doen afnemen.

Die specifieke opvolging maakt het bovendien mogelijk de vrouwen in het reguliere zorgcircuit te integreren.

In België is de begeleiding van de (toekomstige moeder) en het kind de bevoegdheid van de gemeenschappen. Er bestaan hiervoor twee instellingen Kind en Gezin (Vlaanderen) en ONE (Office de la Naissance et de l'Enfance) in de Franse Gemeenschap. Zij ondernemen acties om het ouderschap te ondersteunen en de gezondheid van moeder en kind te promoten.

In de Franse Gemeenschap wil ONE, in het kader van hun mobilisatieplan "Précarité, périnatalité, enfance", tijdens de perinatale periode de dienstenverlening die specifiek gericht is op de kwetsbaarste bevolkingsgroepen versterken. In 2016 werd daartoe een projectoproep uitgeschreven voor de diensten voor perinatale zorg die zich op de kwetsbaarste gezinnen richten en die het werk van de medisch-sociale werkers kunnen ondersteunen, en die in het kader van ondersteuningsbeleid van ouderschap (en dus niet mishandeling binnen het gezin) het eerste aanspreekpunt vormen voor gezinnen.

Specifieke gezondheidsmaatregelen voor asielaanvragers/-sters

In het kader van de opvang van asielaanvragers/-sters wordt bijzondere aandacht besteed aan de gezondheid van de kwetsbaarste groepen en meer bepaald aan de specifieke situatie van de vrouwen en meisjes onder hen. De medische zorg die elke nieuwe aanvrager/-ster van internationale bescherming bij zijn/haar aankomst ontvangt, omvat de beoordeling van de kwetsbaarheden en de uitwerking van specifieke begeleidingstrajecten. Zo bestaat er een specifiek traject voor vrouwen en meisjes die het slachtoffer zijn of dreigen te worden van vrouwelijke genitale verminking. Dit traject, dat in 2016-2017 door de vzw's GAMS en Intact werd ontwikkeld op verzoek van Fedasil, het federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers, omvat:

- de opsporing van de risico's of letsels tijdens de verstrekking van de zorg of tijdens het verblijf;
- de aanwezigheid van een VGV-aanspreekpunt in elke opvangstructuur;

- de doorverwijzing naar gespecialiseerde diensten.

Binnen de opvangcentra kan ook een beroep worden gedaan op de diensten voor reproductieve gezondheid. Er is bijvoorbeeld een zwangerschapstraject dat -binnen de grenzen van de wet- voorziet in eerste- en tweedelijnsbegeleiding, toegang tot contraceptie en abortus.

Wegens hun voorgeschiedenis en de heersende taboes in hun land van herkomst, ontbreekt het de asielaanvragers/-sters en andere kwetsbare nieuwkomers immers vaak aan basiskennis over seksualiteit, contraceptie, HIV, enz. Er is weinig betrouwbare informatie in hun moedertaal/ herkomstland voor handen. In België, waar die informatie wel beschikbaar is, vormt de taal dan weer een belangrijke barrière. Bepaalde problemen waarmee vooral vrouwen en meisjes geconfronteerd worden (HIV, ongeplande zwangerschappen, seksueel geweld, vrouwelijke genitale verminking enz.), lijken vaker voor te komen bij nieuwkomers dan in de algemene bevolking. Daarom ontwikkelde Sensoa de website zanzu.be. Die bevat toegankelijke informatie over seksuele gezondheid, opgesplitst in zes rubrieken (lichaam, gezinsplanning en zwangerschap, infecties, seksualiteit, relaties en rechten en wetgeving), die beschikbaar is in 14 talen. De internetsite is bedoeld als hulpmiddel voor zorgverleners in hun communicatie over seksuele gezondheid met anderstalige nieuwkomers.

Maatregelen met betrekking tot seksuele en reproductieve gezondheid en rechten

België hecht veel belang aan de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten van vrouwen en meisjes. Sinds 2010 kunnen meisjes uit het eerste middelbaar in de Vlaamse en de Franse Gemeenschap zich gratis laten inenten tegen het humaan papillomavirus (HPV).

Vanaf het schooljaar 2019-2020 worden deze vaccins gratis ter beschikking gesteld van jongens in het eerste middelbaar. In 2015 ontwikkelde Sensoa, het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid, de campagne "*Share love not soa*" (deel liefde, niet de soa's) om jongvolwassenen (15-35 jaar) te sensibiliseren voor de opsporing van seksueel overdraagbare aandoeningen vóór zij met het gebruik van het condoom stoppen in het kader van een nieuwe relatie. In 2017 ontwikkelde Sensoa, in samenwerking met de huisartsenvereniging Domus Medica, de pedagogische kit "*Praten over seksuele gezondheid in de huisartsenpraktijk*" ten behoeve van professionele hulpverleners/ huisartsen teneinde hun competenties te verbeteren en hen meer zelfvertrouwen te geven zodat zij de seksuele gezondheid kunnen bespreken met hun patiënten. In de Vlaamse Gemeenschap is relationele en seksuele vorming opgenomen in de leerdoelstellingen van het secundair onderwijs.

Sinds 2012 bepaalt het takendecreet van de Franse gemeenschap dat seksuele en relationele vorming (*EVRAS*, educatieve begeleiding rond het relationele, seksuele en affectieve leven) verplicht is in alle scholen, vanaf de kleuterschool. Alle directies en onderwijsteams moeten acties opzetten rond dit thema. De regeringen -van het Waals Gewest, Franse Gemeenschapscommissie en Franse Gemeenschap ondertekenden een protocolakkoord met betrekking tot de uitbreiding van *EVRAS*. Dit protocol, ondertekend in juni 2013, definieert *EVRAS* en bepaalt de doelstellingen. Sinds 2017 wordt een specifiek "*EVRAS en jongeren*"-beleid gevoerd dat de kwaliteit van de *EVRAS*-animatoren en -opleidingen jongerenorganisaties waarborgt. De animatoren en animatrices moeten een passende opleiding gevolgd hebben en de activiteiten moeten voldoen aan de doelstellingen, inhoud en thema's van *EVRAS* in lijn met de erkende internationale normen. Parallel werden in 2017, 2018 en 2019 projectroepen uitgeschreven voor de financiering van specifieke *EVRAS*-projecten in de jeugdsector.

12. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om de onderwijsresultaten en de competenties van vrouwen en meisjes te verbeteren?

- X Maatregelen om technisch en beroepsonderwijs en -opleidingen (TBOO) en programma's voor beroepsvaardigheden toegankelijker te maken voor meisjes, maar ook om ervoor te zorgen dat zij tot het einde gevolgd worden.**
- X Versterking van de educatieve programma's om het genderbewustzijn te vergroten en de vooroordelen uit te bannen op alle onderwijsniveaus.**
- X Opleiding inzake gendergelijkheid en mensenrechten ten behoeve van leerkrachten en andere onderwijsprofessionals**
- X Bevordering van veilige, inclusieve onderwijsomgevingen voor vrouwen en meisjes waarin er geen sprake is van pesterijen**

De gemeenschapsoverheden hebben een reeks maatregelen genomen om pesten op school te bestrijden.

"Kies kleur tegen pesten" is een initiatief in Vlaanderen om het debat over pestgedrag aan te wakkeren en educatief sensibiliserend materiaal ter beschikking te stellen van onder andere onderwijzend personeel (www.kieskleurtegenpesten.be/home). Jaarlijks wordt een Vlaamse Week tegen Pesten georganiseerd door diverse actoren uit de sportwereld, het onderwijs, de educatieve en de vrijetijdssector, enz.

In de Franse Gemeenschap werd in 2015 een actieplan ter bestrijding van pesten en cyberpesten op school opgezet (www.enseignement.be/harcelement). Het programma "Touche pas à ma pote...en classe!" (raak mijn vriendin niet aan ... in de klas!) heeft tot doel sensibiliserende activiteiten ter preventie van pesten op straat en dagelijks seksisme op te zetten voor leerlingen in het basis- en secundair onderwijs.

- X Verbetering van de toegang tot competenties en opleidingen op nieuwe en opkomende terreinen, heel in het bijzonder de STEM's (sciences, technology, engineering en mathematics), en tot digitale geletterdheid en cultuur (zie vraag 29)**

Actieplan "Samen tegen schooluitval" in de Vlaamse gemeenschap

Met het actieplan uit 2015 wil de Vlaamse regering het leerrecht van elk kind en elke jongere garanderen en het aantal spijbelaars en vroegtijdige schoolverlaters reduceren. Het actieplan telt 52 acties die betrekking hebben op monitoring en coördinatie, preventie, interventie en compensatie. Het actieplan legt de nadruk op brede basiszorg, verhoogde zorg en uitbreiding van zorg om te voorkomen dat jongeren vroegtijdig de school verlaten.

De cijfers over de problematische afwezigheden tonen aan dat jongens in het secundair onderwijs vaker afwezig zijn dan meisjes (3,1% tegen 2,2% tijdens het schooljaar 2017-2018) en deze scheeftrekking de laatste vier jaar sterker is geworden (2,2% tegen 1,7% in 2014-2015). De cijfers over vroegtijdige schooluitval tonen ook aan dat meer jongens (12,7%) dan meisjes (8%) risico lopen vroegtijdig de school te verlaten (schooljaar 2015-2016). De cijfers over *NEET-jongeren* (*Not in Education, Employment or Training*) tonen aan dat, in de leeftijdscategorie van 15 tot 24, meer jongens tot deze groep behoren dan

meisjes (7,7% tegen 6,6% in 2017). Cedefop⁹² heeft aangetoond dat meisjes vaker *NEET* zijn in de leeftijdscategorie van 20 tot 34 jaar (19,5% tegen 14,9% in 2016). Dit kan verband houden met (huis)moederschap, zwangerschap, meer tewerkstellingen in het zwarte circuit, ... Jongeren die langdurig afwezig zijn wegens ziekte of een tienerzwangerschap of mantelzorg, lopen een groter risico op schoolachterstand. Zij kunnen de lessen volgen via tijdelijk thuisonderwijs om hun leerachterstand zoveel mogelijk te beperken. Dit plan wordt nauwlettend opgevolgd (aantal leerlingen, per geslacht en ondersteuningsnood) door de betrokken diensten. Deze follow-up maakt het mogelijk de maatregelen concreet aan te passen en eventueel rekening te houden met de genderdimensie (bijvoorbeeld als het vooral meisjes zijn die afwezig zijn voor mantelzorg).

Strijd tegen stereotypen bij de studiekeuze: Girls day, boys day

Het project "Girls day Boys day, choisis ton métier sans préjugés" (kies uw beroep zonder vooroordelen), www.gdbd.be, wil meisjes en jongens bewustmaken van de genderstereotypen bij de studie- en beroepskeuze. Het werd georganiseerd met de steun van de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de provincies. Dit project richt zich op de leerlingen van de eerste, tweede en derde graad. Via Girls day, Boys day kunnen zij de arbeidsmarkt ontdekken door kennis te maken met atypische beroepen, d.w.z. typisch 'vrouwelijke' beroepen die worden uitgeoefend door mannen, en typisch 'mannelijke' beroepen, uitgeoefend door vrouwen. Op die manier kunnen zij in alle vrijheid een studie- of beroepskeuze maken, rekening houdend met hun persoonlijke interesses en vaardigheden.

Voor de editie 2017-2018 hebben 37 scholen, 148 klassen en 2 674 leerlingen deelgenomen aan de activiteiten en de ontmoetingen met getuigen. Aan het project werkten 104 leerkrachten, 76 getuigen met een atypische beroepen 37 partnerverenigingen mee.

Opleiding van leerkrachten

In mei 2018 introduceerde de Franse Gemeenschap de opleidingsmodule voor leerkrachten met de titel "Filles-Garçons une même école" (jongens-meisjes, eenzelfde school) www.egalitefillesgarçons.be, een onlinetool voor basis- en voortgezette opleiding die tot doel heeft leerkrachten te sensibiliseren voor en te informeren over het vraagstuk van de ongelijkheid tussen meisjes en jongens op school. De Franse Gemeenschap ontwikkelde de tool in samenwerking met het middenveld (L'Université des femmes) om leerkrachten in staat te stellen een meer egalitair onderwijs uit te bouwen voor meisjes en jongens. Deze module reikt de betrokken professionals aan het onderwijsniveau aangepaste middelen aan om ze bewust te maken van de gelijkheidsproblematiek. In het kader van de hervorming van het verplichte onderwijs ("Pacte pour un enseignement d'excellence") wordt bovendien op specifieke wijze aandacht besteed aan het genderthema, onder meer via de ontwikkeling van tools voor directies en leerkrachten. In de hervorming van de basisopleiding van de leerkrachten die begin 2019 werd goedgekeurd, is de genderdimensie uitdrukkelijk geïntegreerd.

In de Vlaamse Gemeenschap ondertekenden het departement Onderwijs, de onderwijsnetten, de ouder- en de studentenverenigingen in 2012 een charter om de schoolomgeving genderneutraler en LGBT-vriendelijk te maken. Voor de uitvoering van dit charter ontvangt Çavaria een jaarlijkse financiering van 72.000 EUR

⁹² Centre européen pour le développement de la formation professionnelle (Europees centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding).

en een voltijdse gedetacheerde leerkracht. De pedagogische teams, het onderwijzend personeel, de pedagogische adviesdiensten enz. kunnen een beroep doen op deze gratis en op maat gemaakte programma's. Een onderwijsplatform (www.schooluitdekast.be) verzamelt al het pedagogisch materiaal voor leerkrachten (brochures, kortfilms enz.).

Bevrijden van geweld, stigmatisering en stereotypen

Actiepunten:

- D. Geweld tegen vrouwen
- I. Grondrechten van vrouwen
- J. Vrouwen en media
- L. Meisjes

13. Tegen welke vormen van geweld tegen vrouwen hebt u de voorbije vijf jaar prioritaire maatregelen genomen en in welke specifieke contexten gebeurde dat?

- X Intiem partnergeweld of huiselijk geweld, inclusief seksueel geweld en verkrachting binnen het huwelijk**
- X Ongewenst seksueel gedrag en geweld op openbare plaatsen, in de schoolomgeving en op het werk**
- X Door de technologie vergemakkelijkt geweld tegen vrouwen en meisjes (bv. cybergeweld of cyberpesten)**
- X Vrouwenmoorden**
- X Kind-, vroege en gedwongen huwelijken**
- X Vrouwelijke genitale verminking**
- X Andere schadelijke praktijken**
- X Vrouwen- en meisjeshandel**
- X Overige: Tienerpooierij**

Family Justice Center en ontwikkeling van de ketenaanpak

De Vlaamse Gemeenschap benadrukt de ontwikkeling van de ketenaanpak omdat voor elke interventie rekening moet gehouden met de belangen, veiligheid en welzijn van het slachtoffer. Het eerste 'Family Justice Center' (FJC) werd in juni 2016 geopend in Antwerpen. Dit FJC past in het 'CO3'-project (CO3 staat voor cliëntgericht overleg) dat van 2011 tot 2014 in Antwerpen liep om de samenwerking tussen de politie, justitie en hulpverlening te versterken en de betrokken diensten beter te harmoniseren. Een FJC

heeft tot doel op één centrale plaats hulp aan te bieden aan gezinnen die met intrafamiliaal geweld geconfronteerd worden, hun veiligheid te garanderen en hen snel en doeltreffend hulp te verlenen wanneer zij hierom vragen. Alle relevante diensten zijn op één plek gevestigd: het parket, de politie, het OCMW, psychosociale hulpverlening, hulpverlening aan de jeugd, artsen, psychologen. Alle knowhow wordt er samengebracht. Binnen dit project beheert één medewerker, de casemanager, de samenwerking tussen de organisaties. Het gezin (de 'cliënt') heeft er een centrale plaats. De aandacht gaat niet alleen naar geweldfeiten, ook de onderliggende gezinsproblemen worden aangekaart. Om herhaling te vermijden, wordt de nadruk gelegd op beschermingsfactoren. In bepaalde regio's (Antwerpen, Turnhout, Mechelen en Limburg) werd al een FJC opgericht. Er werden ook andere projecten gestart om de ketenaanpak te introduceren en toe te passen in complexe en risicovolle dossiers van intrafamiliaal geweld.⁹³ De ketenaanpak wordt alleen toegepast als andere, klassiekere methoden niet meer volstaan. In alle Vlaamse provincies worden dergelijke initiatieven uitgerold om te komen tot een gecoördineerde aanpak van talrijke complexe risicosituaties voor intrafamiliaal geweld en kindermishandeling.

De zogenaamde ketenaanpak, waarbij situaties met alle partners besproken worden, zoals die binnen de FJC's werd ontwikkeld, is nu wettelijk mogelijk zonder dat de betrokken partijen hun beroepsgeheim schenden. Het nieuwe artikel 458ter van het Strafwetboek voorziet hiertoe speciaal in een nieuwe wettelijke uitzondering op het beroepsgeheim⁹⁴.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt een beleidsdomeinoverschrijdende samenwerking tussen politie, de verenigingen op het terrein, het parket en de overheidsinstanties opgezet om de bestaande samenwerkingsverbanden te verbeteren en te komen tot een intersectorale samenwerking voor de aanpak van zeer complexe situaties van intrafamiliaal geweld.

Zorgcentra na seksueel geweld

Op verzoek van de federale staat heeft het International Centre for Reproductive Health (ICRH) een haalbaarheidsonderzoek over de lancering van de *Zorgcentra na Seksueel Geweld* (ZSG's)⁹⁵ in België uitgevoerd om na te gaan wat het meest geschikte model is. Dit model, dat eind 2016 door de diverse belanghebbenden uit gezondheidszorg, justitie en hulpverlening werd gevalideerd, volgt de internationale richtlijnen met betrekking tot de multidisciplinaire samenwerking en de holistische aanpak zoals aanbevolen door de WGO en het *Centre for Disease Control and Prevention*. In dit model verleent een forensisch verpleegkundige bij het ZSG forensische en dringende psychologische hulp. Bij elk slachtoffer wordt standaard een forensisch staal afgenomen in het kader van een nieuw trapsgewijs forensisch plan dat minder invasief is dan de Seksuele Agressie Set (SAS) en erop gericht is efficiënter bewijzen te verzamelen en bewaren. Na de uitgebreide zorgverlening kan het slachtoffer desgewenst bij de politie een klacht indienen via een verhoor dat in het ZSG wordt afgenomen door een zedeninspecteur. De casemanager van het ZSG coördineert de opvolging. Hij neemt geregeld contact op met elk slachtoffer. Hij ziet erop toe dat de nodige medische en psychologische bijstand wordt verleend en begeleidt het slachtoffer bij de eventuele

⁹³ Zie <https://fjc-veiligthuis.be/>.

⁹⁴Wet van 6 juli 2017 houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijke (lees: burgerlijk) recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie.

⁹⁵ Zie <https://www.seksueelgeweld.be/zorgcentra-na-seksueel-geweld-wat-voor-wie-waar>.

juridische stappen. De psycholoog van het ZSG voert een psychologische screening van elk slachtoffer uit en biedt indien nodig de passende verzorging aan of verwijst het slachtoffer hiervoor door. Het ZSG is 7 dagen per week de klok rond telefonisch, per e-mail of persoonlijk bereikbaar voor slachtoffers en hun omgeving. Het ZSG bevindt zich in het ziekenhuis, dicht bij de spoedgevallen, maar heeft een eigen ingang en aangepaste ruimten. Vanaf het begin staat regelmatig overleg borg voor een goede samenwerking tussen het ziekenhuis, de politie, justitie, de DNA-laboratoria en de begeleidende instanties. In november 2017 werden zo drie ZSG's geopend in Gent, Brussel en Luik. Elk ZSG sloot een samenwerkingsovereenkomst met het ziekenhuis, de politiezone en het parket. In dat kader werden diverse opleidingen georganiseerd. Het ICRH is verantwoordelijk voor de begeleiding, de coördinatie en de wetenschappelijke evaluatie van deze proefprojecten. Van november 2017 tot februari 2019 hebben deze drie ZSG's 1 277 slachtoffers van seksueel geweld opgevangen. 69% van de slachtoffers die zich in de ZSG's meldden, dienden klacht in bij de politie, wat veel meer is dan gewoonlijk wanneer het om seksueel geweld gaat. De omstandigheid dat de ZSG's alle vormen van hulpverlening op één plaats verenigen, helpt de slachtoffers over de streep om klacht in te dienen. De ZSG's worden zeer gewaardeerd door de slachtoffers die zij opvangen. De grote meerderheid van de slachtoffers looft de deskundigheid van het forensisch verpleegkundig personeel en de zorgen die verstrekt worden door de speciaal voor zedenfeiten opgeleide inspecteurs, de psychologen en de casemanagers. De slachtoffers zijn tevreden over het feit dat ze voor alles op één plek terecht kunnen. Gezien het grote succes van de ZSG's heeft de federale overheid extra middelen vrijgemaakt om de bestaande centra permanent te financieren en het aantal centra te verdubbelen. Naast de ZSG's in Gent, Brussel en Luik zijn voorbereidingen aan de gang voor de opening van ZSG's in Charleroi, Antwerpen en Leuven.

Risicobeoordeling en meldcodes

Het opheffen van het beroepsgeheim en het melden van gewelddaden roepen bij de belanghebbenden vele vragen op, onder meer over de afweging tussen het respecteren van het beroepsgeheim en de wil om hulp te verlenen aan een persoon die in gevaar is. De universiteit van Luik voerde in opdracht van de federale overheid een onderzoek uit over de ontwikkeling van een operationeel project inzake 'meldcodes' ten behoeve van professionals die een vertrouwensfunctie vervullen en met (vermoedens van) feiten van partnergeweld geconfronteerd worden. Het doel is hen te helpen beslissen om bepaalde situaties al dan niet te melden en hen te begeleiden bij de stappen die ze moeten ondernemen. In het verlengde van die studie en in samenspraak met de orde van Geneesheren werden drie meldcodes ontwikkeld, respectievelijk in maart 2018 voor partnergeweld en vrouwelijke genitale verminking en in april 2019 voor seksueel geweld. Deze codes, ontwikkeld in de vorm van fiches, zijn hulpmiddelen voor artsen om actief en zorgvuldig in te grijpen wanneer er vermoedens zijn. De arts en zijn/haar patiënt-e zoeken samen een geschikte oplossing, waarbij de arts de patiënt-e indien nodig kan doorverwijzen naar gespecialiseerde verenigingen. De federale staat steunde de ontwikkeling van een 'risicotaxatie-instrument partnergeweld' onder leiding van het University College Leuven-Limburg (UCLL). Dit instrument wordt op het internet geplaatst en is gratis⁹⁶ beschikbaar voor de mensen in het veld zoals politie-inspecteurs en magistraten, en vormt voor deze professionals een praktisch hulpmiddel om probleemsituaties correct, onmiddellijk en op gestructureerde wijze in te schatten. Het helpt hen snel en efficiënt te beslissen. Het omvat ook het risicobeheer, met een lijst van concrete juridische mogelijkheden, gebaseerd op diverse rechtsgrondslagen. Wanneer men de

⁹⁶ Zie <https://www.risicotaxatie.be/>.

onlinetool helemaal heeft doorlopen, geeft hij een overzicht van mogelijke oplossingen zoals de verwijdering van de dader, de bescherming van de kinderen, de behandeling van de dader enz.

Strijd tegen vrouwelijke genitale verminking

Diverse initiatieven van het middenveld rond preventie, bewustmaking, opleiding en animatie gericht naar bepaalde bevolkingsgroepen/gemeenschappen (INTACT, Groupe pour l'abolition des mutilations sexuelles féminines (groep voor de afschaffing van vrouwelijke genitale verminking of GAMS), Gezamenlijke Strategie (GS) voor de strijd tegen vrouwelijke genitale verminking (VGV) enz.) werden door alle beleidsniveaus ondersteund. GAMS zette het project "*Preventing Female Genital Mutilation in hard to reach communities*" op. Dit is gericht op minder zichtbare groepen (zoals Koerdische vrouwen uit het noorden van Irak, Indonesische of Egyptische vrouwen) en heeft als doel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan bewustmaking en preventie te doen. Zo werd op talrijke openbare plaatsen de fototentoonstelling "32 manieren om neen te zeggen tegen de besnijdenis" georganiseerd met 32 portretten van moedige vrouwen en mannen in Europa en Afrika. In 2016 werd in Brussel de Europese bewustmakingscampagne "Men Speak Out" gelanceerd om mannen te betrekken bij de strijd tegen VGV. De Franse Gemeenschap steunde de communautaire dialoog in het kader van de consultaties in de prenatale fase en de consultaties voor kinderen van het Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE). Communautaire animatrices van GAMS houden er spreekuur om (toekomstige) ouders uit gemeenschappen waar VGV bestaat, te sensibiliseren. In 2015 werd de eerste nationale kit "preventie van vrouwelijke genitale verminking" ten behoeve van professionals voorgesteld.⁹⁷ Deze kit bevat een gebruiksaanwijzing, een interventiegids voor professionals, een bewustmakingsfolder, een triptiek met de criteria voor het evalueren van een risico, een risicoladder en een beslissingsboom, een handleiding voor het voeren van gesprekken met de meisjes en hun familie, een brochure over het beroepsgeheim en hulpmiddelen zoals een voorbeeld van een medisch certificaat en een voorbeeld van een verklaring op eer dat men zijn kind niet zal besnijden. In 2016 en 2017 verscheen een handleiding met goede praktijken ter verbetering van de preventie en bescherming van meisjes en vrouwen die al besneden zijn of het risico lopen besneden te worden⁹⁸. Deze richt zich op de sectoren die met het probleem van de VGV geconfronteerd worden door middel van een transversale fiche, sectorale fiches (gezondheidszorg, jeugdhulp, politie en justitie, opvang van asielzoekers/ -sters) en een reeks bijlagen. Sinds 1 maart 2014 zijn twee multidisciplinaire zorgcentra⁹⁹ operationeel in ziekenhuizen die, onder toezicht van een team van seksuologen, psychologen en gynaecologen, slachtoffers helpen de draad weer op te pikken en zich opnieuw volwaardig vrouw te voelen. De overeenkomsten die de werking van deze centra reglementeren werden in maart 2019 verlengd tot maart 2022. België voerde in 2018 ook een nieuw onderzoek uit over de prevalentie (schatting) van VGV in België¹⁰⁰.

⁹⁷ Zie <http://www.strategiesconcertees-mgf.be/nl/tool/voorstelling-toolkit/>.

⁹⁸ Zie <http://www.strategiesconcertees-mgf.be/nl/tool/handleiding-vgv-good-practices/>.

⁹⁹ Zie <https://www.inami.fgov.be/nl/themas/kost-terugbetaling/door-ziekenfonds/gespecialiseerde-centra/Paginas/vrouwelijke-genitale-verminking.aspx>.

¹⁰⁰ Zie https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/update_van_de_schatting_van_de_prevalentie_van_vgv_in_belgie.

14. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar voorrang gegeven om het geweld tegen vrouwen en meisjes te bestrijden?

- X Invoering of aanscherping van wetten inzake geweld tegen vrouwen en verbetering van hun toepassing en uitvoering**
- X Invoering, actualisatie of aanvulling van nationale actieplannen om een einde stellen aan het geweld tegen vrouwen en meisjes**
- X Invoering of aanscherping van maatregelen om de toegang van vrouwen tot het gerecht te verbeteren (bv. invoering van gespecialiseerde rechtbanken, opleiding van gerechtelijk personeel en politie, beschermingsbevelen, verhaalmiddelen en mogelijkheden voor schadeloosstelling, inclusief voor gevallen van vrouwenmoord)**
- X Invoering of versterking van diensten voor de slachtoffers van geweld (bv. schuilplaatsen, hotlines, gespecialiseerde gezondheidsdiensten, juridische of gerechtsdiensten, advies of huisvesting)**
- X Invoering of verbetering van strategieën ter voorkoming van geweld tegen vrouwen en meisjes (bv. in de onderwijssector, in de media, bewustmaking van de gemeenschap, acties bij mannen en jongens)**
- X Controle en evaluatie van de effecten, inclusief verzamelen van bewijzen en gegevens, meer bepaald met betrekking tot specifieke groepen van vrouwen en meisjes**
- X Invoering of aanscherping van acties om de personen die de maatregelen ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes moeten uitvoeren, meer inzicht te verschaffen in de oorzaken en gevolgen van geweld tegen vrouwen.**
- X Andere: Invoering of versterking van initiatieven voor samenwerking tussen de diverse actoren uit de overheidssector en de verenigingen.**

Nationaal actieplan ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld 2015-2019

België wenste zijn inspanningen om gendergerelateerd geweld te voorkomen en te bestrijden, op te voeren via een vijfde nationaal actieplan ter bestrijding van gendergerelateerd geweld (NAP) 2015-2019¹⁰¹. Dit NAP ligt volledig in de lijn van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (zogeheten Verdrag van Istanbul), dat op 14 maart 2016 geratificeerd werd. Het NAP 2015-2019, dat gebaseerd is op aanbevelingen van het maatschappelijk middenveld, werd op 15 december 2015 goedgekeurd. In dit plan worden partnergeweld, seksueel geweld, VGV's, gedwongen huwelijken, eengerelateerd geweld en prostitutie aangewezen als vormen van geweld die prioritair moeten worden aangepakt door middel van 235 maatregelen. Het heeft volgende

¹⁰¹ Zie CCPR/C/BEL/6 - § 72 tot § 82.

doelstellingen: een geïntegreerd beleid te voeren en kwantitatieve en kwalitatieve gegevens te verzamelen, geweld te voorkomen, slachtoffers te beschermen en te steunen, beschermingsmaatregelen te onderzoeken, na te streven en goed te keuren, voor de integratie van de genderdimensie in het asiel- en migratiebeleid te ijveren en geweld op internationaal niveau te bestrijden. De regeringen van het Waals Gewest, de Franse Gemeenschap en de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) hebben hun krachten gebundeld om samen gendergerelateerd geweld te bestrijden met een "plan intra-francophone 2015-2019". Dit plan focust op dezelfde vormen van geweld als het NAP 2015-2019 en ligt in dezelfde lijn. In april 2018 werd een tussentijds rapport over de uitvoering van het NAP opgesteld¹⁰² en in 2019 volgt een actualisatie van dit rapport. Het Belgische evaluatierapport (februari 11.) over de uitvoering van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld geeft een vollediger overzicht van de initiatieven die in het kader van het NAP worden opgezet¹⁰³. De grote lijnen van het NAP 2015-2019 werden opgenomen in de kadernota Integrale Veiligheid 2016-2019 en bij de politie vertaald naar het Nationaal Veiligheidsplan 2016-2019¹⁰⁴.

Versterking van het wetgevend en regelgevend kader.

Het strafrechtelijk beleid werd aangescherpt via de evaluatie, de herziening of de goedkeuring van diverse omzendbrieven (COL) en wetswijzigingen. COL 04/2006 over partnergeweld werd in 2015 herzien¹⁰⁵. COL 04/2017 betreffende de Seksuele Agressie Set¹⁰⁶ (SAS) werd op 1 maart 2017 van kracht na de evaluatie. COL 18/2012 betreffende het tijdelijk huisverbod in geval van huiselijk geweld werd in juni 2017 geëvalueerd¹⁰⁷. In de wet van 5 mei 2019 zijn de belangrijkste aanbevelingen uit deze evaluatie geïntegreerd om het gebruik van deze maatregel te bevorderen en te vergemakkelijken¹⁰⁸. COL 06/2017 inzake eerdergerelateerd geweld, VGV's, gedwongen huwelijken en wettelijke samenwoningen werd in juni 2017 van kracht¹⁰⁹. Hij bevat richtsnoeren voor een gemeenschappelijke aanpak door de politie en het gerecht voor het hele land (aanstelling van aanspreekpunten, plan van aanpak, betere registratie van de situaties, opleidingen voor professionals, samenwerking tussen belanghebbenden enz.). De ministeriële omzendbrief van 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven werd eveneens geëvalueerd. Op basis hiervan werd een nieuwe omzendbrief opgesteld die nu bijna afgerond is. De bovengenoemde wet van 5 mei 2019 ligt ook in de lijn van de wettelijke aanbevelingen van de evaluatie, onder meer met betrekking tot de verruiming van het toepassingsgebied tot meerderjarige kwetsbare slachtoffers of getuigen. Hij omschrijft ook het begrip kwetsbaarheid en geeft de personen die betrokken zijn bij de opvang, de begeleiding en de hulpverlening toestemming om

¹⁰² Zie https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/tussentijds_rapport_over_de uitvoering_van_het_nationaal_actieplan_ter_bestrijding_van

¹⁰³ <https://www.coe.int/fr/web/istanbul-convention/belgium>

¹⁰⁴ <https://www.politie.be/5998/nl/over-ons/geintegreerde-politie/het-nationaal-veiligheidsplan>.

¹⁰⁵ Zie: https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/presentaties_studievoormiddag_rond_risicotaxatie_bij_partnergeweld (belangrijkste wijzigingen in de herziene COL 4/2006).

¹⁰⁶ https://www.kennisplein.be/Documents/Pages/Seksuele-Agressie-Set-COL04-2017/min_richtlijn_sas_20170208.pdf

¹⁰⁷ https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/20170622_rapport_evaluation.pdf.

¹⁰⁸ Wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek.

¹⁰⁹ https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/col06_2017_col_nl.pdf.

audiovisuele gegevensdragers te bekijken. Sinds 2016 is voyeurisme strafbaar door de invoering van artikel 371/1 in het Strafwetboek¹¹⁰, hierbij inbegrepen de verspreiding van aan voyeurisme gerelateerde opnames. Sinds een wijziging van artikel 442*bis* van het strafwetboek¹¹¹ zijn pesterijen niet langer een klachtmisdrijf. Het openbaar ministerie kan voortaan de daders van pestgedrag vervolgen zonder dat het slachtoffer een klacht heeft ingediend. De wetgeving werd volledig aangepast aan de Europese richtlijnen betreffende mensenhandel (2011/36), seksueel misbruik (2011/93) en hulpverlening bij illegale immigratie (2002/90)¹¹². Potpourriwet V¹¹³ voegde aan het Strafwetboek een nieuw artikel 458*ter* toe waarin bepaald wordt dat het opheffen van het beroepsgeheim geen misdrijf is wanneer het in het kader van georganiseerd overleg gebeurt. De mogelijkheid tot opheffing van het beroepsgeheim waarvan sprake is in artikel 458*bis* van het Strafwetboek (het zogenaamde spreekrecht) werd uitgebreid tot slachtoffers van daden van geweld, gepleegd omwille van culturele drijfveren, gewoontes, tradities, religie of de zogenaamde 'eer'¹¹⁴. Voortaan wordt ook voorzien in de gedetailleerde vermelding van eventuele VGV's in het medisch dossier¹¹⁵.

Versterking van de diensten voor slachtoffers van geweld

De telefoonlijn 0800/30.030 (hulplijn partnergeweld) is nu 24/24 en 7/7 beschikbaar. Er werd een antwoordsysteem via chat opgezet dat toegankelijk is via de website www.ecouteviolencesconjugales.be ». De telefoonlijn 0800/98.100 (seksueel geweld) werd in november 2016 geïntroduceerd. Het gaat om professionele gratis hulplijnen. De openingstijden van de lijn 1712 voor geweld, misbruik en kindermishandeling werden verlengd zodat bezoekers er voortaan één avond per week een beroep op kunnen doen. In maart 2018 werd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest de mobiele applicatie "Touche pas à ma pote" gelanceerd om de melding van geweld of seksuele intimidatie te vergemakkelijken en voorbijgangers te mobiliseren. Websites zoals www.ecouteviolencesconjugales.be, www.zerosexism.brussels, www.1712.be, www.slachtofferzorg.be, <https://www.seksueelgeweld.be> enz. werden online geplaatst of verbeterd. Het Waals Wetboek van Sociale Actie en Gezondheid werd op 26 januari 2016 gewijzigd om de financiering van opvangcentra voor volwassenen in moeilijkheden, gespecialiseerd in de opvang van slachtoffers van huiselijk geweld en hun kinderen, uit te breiden naar andere opvangtehuizen en schuilplaatsen. Het aantal opvangcentra, gespecialiseerd in slachtoffers van geweld, nam in 2017 toe van 15 tot 19 centra, verspreid over het Waalse grondgebied. Op het niveau van de Franse Gemeenschapscommissie werd in 2017 een specifiek opvanghuis voor slachtoffers van geweld op poten gezet en werd de regelgeving gewijzigd om specifieke missies te erkennen, waaronder de hulp aan slachtoffers van partner- en intrafamiliaal geweld. Op 1 maart 2018 werd in Wallonië een ontwerpdecreet goedgekeurd om de ambulante diensten die gespecialiseerd zijn in de opvang van

¹¹⁰ Wet van 1 februari 2016 tot wijziging van diverse bepalingen wat de aanranding van de eerbaarheid en het voyeurisme betreft.

¹¹¹ Wet van 25 maart 2016 tot wijziging van artikel 442 *bis* van het Strafwetboek.

¹¹² Wet van 31 mei 2016 tot verdere uitvoering van de Europese verplichtingen op het vlak van seksuele uitbuiting van kinderen, kinderpornografie, mensenhandel en hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf.

¹¹³ Wet van 6 juli 2017 houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijke (lees: burgerlijk) recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie.

¹¹⁴ Wet van 18 juni 2018 betreffende de aanpak van geweld omwille van cultuur, gewoonte, religie, traditie of de zogenaamde 'eer', met inbegrip van de genitale verminking.

¹¹⁵ Ibidem.

slachtoffers van geweld enerzijds en de daders van geweld anderzijds te bestendigen¹¹⁶. Het uitvoeringsbesluit werd goedgekeurd op 21 maart 2019¹¹⁷. De *Centra Algemeen Welzijnswerk* (CAW) hebben verschillende specifieke initiatieven ondernomen om hun aanbod beter toegankelijk en afgestemd te maken voor kwetsbare doelgroepen, waaronder een samenwerking tussen slachtofferhulp en de vluchtelingenteams; afstemming tussen de handicapsector en CAW; informatie en vorming aan mensen in armoede rond partnergeweld en slachtofferschap waarna mensen kunnen doorstromen naar het CAW-aanbod; samenwerking rond een meer toegankelijk en op maat gemaakt CAW-aanbod voor etnisch-culturele minderheden; acties rond deskundigheidsbevordering van hulpverleners, gericht op het werken met bepaalde doelgroepen, enz.

Strijd tegen gendergerelateerd geweld in het asiel- en migratiebeleid

Het CGVS¹¹⁸ organiseert specifieke opleidingen voor beveiligingsbeambten en de tolken die voor deze instelling werken om de verhalen over gendergerelateerd geweld beter te capteren en in rekening te brengen bij het onderzoek van de verzoeken om internationale bescherming. Bovendien kon het personeel van het CGVS in november 2017 o.a. een conferentie bijwonen over het psycho-traumatische effect van (seksueel) geweld op de slachtoffers en vond in november 2018 een conferentie over VGV's (medische en psychosociale effecten) plaats voor de betrokken beveiligingsbeambten. In 2016 publiceerde het CGVS de interne richtlijn "Kindhuwelijken. Melding, opvang en behandeling van de asielaanvraag." Het overleg tussen Fedasil, DVZ, de voogdijdienst en het CGVS resulteerde in de ontwikkeling van een 'workflow' die bepaalt hoe moet worden gereageerd met het oog op de opvang en de (eventuele) melding aan het parket. In juni 2017 publiceerde het CGVS een specifieke interne richtlijn voor de behandeling van verzoeken om internationale bescherming. In juni 2017 voltooide en actualiseerde het CGVS een interne richtlijn over de procedure die moet worden gevolgd om asioldossiers op te splitsen. Een dergelijke maatregel is onder meer verplicht in gevallen van partnergeweld. Op die manier weet de partner die het slachtoffer is van dit geweld, dat zijn of haar asioldossier gescheiden van dat van de dader wordt behandeld. Sinds 2017 heeft het CGVS de werking van de "Opvolgingsprocedure VGV - na de erkenning" verbeterd. Deze procedure werd in 2008 ingevoerd om te verhinderen dat meisjes die als vluchtelingen erkend werden wegens het risico van vrouwelijke genitale verminking, geen VGV ondergaan na de erkenning van het vluchtelingenstatuut.

De strijd tegen gendergerelateerd geweld is ook een belangrijk aandachtspunt voor Fedasil¹¹⁹. In het kader van het Asiel-, migratie- en integratiefonds (AMIF) 2016-2017¹²⁰ financierde de organisatie het project FGM Global Approach van GAMS en Intact. Een nationale werkgroep stelde een traject op voor een gedeelde aanpak van de identificatie en de begeleiding van vrouwen en meisjes die (potentiële) slachtoffers zijn van VGV. Voor de federale centra is het VGV-traject operationeel sinds november 2017. Sinds

¹¹⁶ Waals decreet van 1 maart 2018 tot invoeging van een Titel VIII in boek I van het tweede deel van het Waalse Wetboek van Sociale Actie en Gezondheid betreffende de erkenning van de diensten en de voorzieningen voor de begeleiding van partnergeweld en gendergerelateerd geweld.

¹¹⁷ Besluit van de Waalse Regering van 21 maart 2019 tot invoeging van een Titel VIII in Boek II van het tweede deel van het reglementair deel van het Waalse Wetboek van Sociale Actie en Gezondheid betreffende de erkenning en de subsidiëring van de diensten en voorzieningen voor de begeleiding van partnergeweld en gendergerelateerd geweld.

¹¹⁸ Zie vraag 3.

¹¹⁹ Zie vragen 3 en 11.

¹²⁰ Zie https://amif-isf.be/nl/system/files/documenten/paragraafbijlagen/amif-fami-15_0.pdf

december 2017 is voorzien in een aangepaste versie van het traject voor de lokale opvanginitiatieven (individuele opvang). Er werden referentiepersonen opgeleid. In het kader van het AMIF werd een projectoproep 2018-2019 inzake opvang gepubliceerd¹²¹. Fedasil financiert zo het project "Gender Based Violence & Asylum: an integrated approach" van GAMS, Intact en *European Family Justice Center Alliance* (EFJCA). Dit project loopt van begin 2018 tot eind 2019. Het heeft als hoofddoel asielzoeksters die het slachtoffer zijn van (fysiek, psychisch en/of seksueel) gendergerelateerd geweld in het volledige opvangnetwerk te identificeren en te begeleiden. Op 1 oktober 2018 werd het nieuwe interne reglement van kracht in alle opvangstructuren (collectieve centra en individuele opvangplaatsen) van het opvangnetwerk van Fedasil¹²². Het verbod op seksueel en gendergerelateerd geweld is hierin opgenomen.

15. Welke strategieën heeft uw land de voorbije vijf jaar gebruikt om het geweld tegen vrouwen en meisjes te bestrijden?

- X Bewustmaking van het publiek en evolutie van de attitudes en gedragingen**
- X Acties met betrekking tot lager en secundair onderwijs, inclusief de introductie van volledige seksuele voorlichting**
- X Mobilisatie op lokaal en communautair niveau**
- X Verandering van het beeld dat van vrouwen en meisjes geschetst wordt in de media**
- X Acties gericht op mannen en jongens**
- X Programma's ten behoeve van personen die daden van geweld gepleegd hebben**

Bewustmakingscampagnes rond gendergerelateerd geweld

De Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en COCOP hebben ieder jaar meerdere gezamenlijke bewustmakingscampagnes gevoerd. In 2015 werd een grote "No Violence" campagne voor jongeren van 15 tot 25 jaar gevoerd om nummer van de hulplijn Partnergeweld en de website www.ainesansviolence.be bekend te maken. Bewustmakingsbrochures, posts op de sociale media, televisie- en radiospotjes en affiches werden op grote schaal uitgezonden of verspreid. In 2016 liep de campagne "Journal de Marie", die gericht was op een volwassen publiek en tot doel had slachtoffers en plegers van partnergeweld aan te moedigen om zich als zodanig te erkennen; slachtoffers te helpen beseffen dat zij zich in een situatie van partnergeweld bevinden; slachtoffers te helpen de schaamte overwinnen die inherent is aan een context van partnergeweld; slachtoffers, daders en professionals te informeren over het bestaan van de hulplijn; en slachtoffers te helpen de kracht vinden om de controle over hun leven opnieuw in handen te krijgen, met respect voor hun zelfstandigheid. Deze campagne, uitgezonden op radio en televisie, werd overgenomen door een tiental vrije radio's en verspreid via diverse communicatiekanalen. Hij werd in 2017 herhaald met

¹²¹ Zie http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=17-06-02&numac=2017030392.

¹²² Zie Ministerieel besluit van 21 september 2018 tot vastlegging van het huishoudelijk reglement van de opvangstructuren.

affiches in het openbaar vervoer, apotheken, wachtzalen, politiezones, sociale diensten, centra voor gezinsplanning, diensten voor geestelijke gezondheidszorg, ziekenhuizen enz. om het nummer van de hulplijn en de bijbehorende website bekendheid te geven bij een breed publiek. In 2018 werd een sensibiliseringscampagne rond seksueel geweld binnen liefdesrelaties bij jongeren opgezet met de titel "#ARRÊTE c'est de la violence" (zie hierna)¹²³. De reeks die hiervan deel uitmaakt, werd verspreid via televisie en sociale netwerken. Deze campagnes hadden een grote impact, zoals blijkt uit het toenemende aantal oproepen op de hulplijn "partnergeweld".

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voerde bewustmakingscampagnes rond seksueel geweld, cybergeweld, seksuele intimidatie in openbare ruimten, seksueel geweld en toestemming. Deze campagnes werden georganiseerd in samenwerking met partners in het veld. Het doel was niet alleen de slachtoffers en hun netwerk te informeren en het aantal meldingen te doen stijgen, maar ook bij te dragen tot gedragsverandering bij de daders en bewustwording bij derden.

Stop it now: een initiatief tegen seksueel kindermisbruik

De telefoonlijn *Stop it Now!* maakt deel uit van een project ter voorkoming van seksueel kindermisbruik. Ze is bestemd voor personen met pedofiele gevoelens, hun directe sociale omgeving die zich zorgen maakt over hen en professionele hulpverleners die met deze problematiek geconfronteerd worden. De lijn biedt bovenal een luisterend oor. Ze geeft advies, informatie en ondersteuning en verwijst de beller indien nodig of indien gewenst door naar de hulpinstanties. De hulplijn heeft dus geenszins tot doel zelf diepgaande bijstand te verlenen of een behandelingstraject voor te stellen. *Stop it Now!*, dat in mei 2017 werd gelanceerd, is bereikbaar via het nummer 0800/200.50. Tijdens het eerste jaar (mei 2017 - mei 2018) werden 487 contacten geregistreerd. De meeste gingen uit van personen die zich zorgen maakten over zichzelf. 16% kwam van vrienden of familieleden en 7% van professionals die zich zorgen maakten over derden. *Stop it Now!* wordt door *Universitair Forensisch Centrum Antwerpen* ondersteund in functie van de opleiding van de assistenten. De lijn werkt gratis, naamloos en vertrouwelijk. Deze hulplijn is momenteel telefonisch bereikbaar dinsdag van 15 tot 19 uur, woensdag van 9.30 u. tot 12.30 u. en vrijdag van 12 tot 15 uur. Bovendien is ze per e-mail bereikbaar. Sinds eind 2018 is een zelfhulpmodule beschikbaar en momenteel wordt de lancering van een chatfunctie voorbereid.

Impact van partnergeweld op de werkomgeving

Sinds 2016 heeft België zich op de impact van partnergeweld op de werkplek toegelegd onder het motto 'Safe at home, Safe at work'. In oktober 2016 werden acht regeringen, samen met vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers, uitgenodigd op de expertenvergadering die de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) organiseerde over gendergerelateerd geweld op de werkvloer. België was voorzitter en trad op als woordvoerder van de Europese Unie. Het resultaat bestond uit conclusies en een ontwerp van IAO-norm dat op termijn een aanbeveling of een verdrag zou moeten opleveren. In november 2016 lichtte het IGVM het Belgisch beleid toe op de internationale conferentie van het Europees Verbond van Vakverenigingen in Madrid. Het IGVM trad ook als Belgisch expert in de normatieve commissie op tijdens de 107e vergadering van de IAO die in maart 2018 plaatsvond in Genève. Er werd een eerste tripartiete onderhandelingsronde gehouden over de toekomstige norm betreffende geweld en pesterijen op

¹²³ Zie <https://arrete.be/>.

het werk. De onderhandelingen worden voortgezet. België speelt daarbij een belangrijke rol. In december 2016 organiseerde het IGVM een opleiding ten behoeve van maatschappelijk werkers die voor de overheid werken binnen de sociale diensten. In mei 2017 startte het IGVM in samenwerking met de universiteit van Western Ontario en de Belgische vakbonden (ABVV, ACV en ACLVB) een nationale survey over de reikwijdte en de impact van partnergeweld op de werkomgeving. Diverse overheidsinstellingen ondersteunden de verspreiding ervan. De resultaten werden in september 2017 tijdens een conferentie voorgesteld in aanwezigheid van onder meer het Europees Verbond van Vakverenigingen en de IAO. Via de website van het IGVM¹²⁴ werden goede praktijken ter beschikking van het grote publiek gesteld, evenals de presentaties van deze conferentie. In november 2018 ondertekende het Brussels Hoofdstedelijk Gewest samen met 16 andere toonaangevende Belgische organisaties een charter (CEASE¹²⁵) voor werkgevers die partnergeweld willen bestrijden en zo de impact ervan op hun werknemers erkennen en hun engagement tonen om interne maatregelen en beleidslijnen te introduceren. De ondertekenaars van dit charter hebben zich er onder meer toe verbonden opleidingen te organiseren voor de sleutelpersonen (humanresourcesdiensten, management, ...) in hun organisatie, een cultuur van gelijkheid te creëren in hun entiteit, een netwerk van belanghebbenden te ontwikkelen en de toegang tot de verenigingen voor slachtofferhulp te bevorderen.

Onderzoek naar de media-aandacht voor geweld op vrouwen in de Franstalige dagbladen

In het kader van het participatieve proces van Alter Egaes financierde de Franse Gemeenschap in 2018 de beroepsvereniging voor journalisten (Association des Journalistes professionnels, AJP) om de mate waarin geweld tegen vrouwen in de Franstalige Belgische dagbladpers aan bod komt te onderzoeken. In deze studie, uitgevoerd door twee onderzoeksters van de Université Catholique de Louvain (UCL), werden aanbevelingen geformuleerd voorjournalisten en redacties om hen ondersteunen om op gepaste wijze verslag uit te brengen over geweld tegen vrouwen. Die aanbevelingen gaan vergezeld van een reeks links naar nuttige informatiebronnen¹²⁶.

16. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes dat bevorderd wordt door de technologie (seksuele intimidatie online, cyberpesten, zonder toestemming delen van intieme beelden)?

X Invoering of aanscherping van wet- en regelgeving

X Opzetten van bewustmakingsacties voor het grote publiek en voor jonge vrouwen en mannen in onderwijsmiddens

Bewustmakingsacties in onderwijsmiddens en bij jongeren

De Franse Gemeenschap steunde de uitvoering van een kwantitatieve en kwalitatieve studie over de problematiek van partnergeweld, de consumptie van pornografie en cybergeweld met seksistisch en

¹²⁴ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/presentaties_studiedag_achtervolgt_partnergeweld_je_op_het_werk

¹²⁵ Zie <https://cease-project.eu/>

¹²⁶ Presentatie van het onderzoek: www.ajp.be/violencesfemmes-l-etude_recommandations ;
www.ajp.be/violencesfemmes-recommandations

seksueel karakter bij jongeren (12-21 jaar) onder leiding van de universiteit van Luik¹²⁷. Volgens deze studie is 16,6% van de jongeren slachtoffer van seksueel geweld. De sociale netwerken en nieuwe technologieën vergemakkelijken dit seksueel geweld. Daarom lanceerden de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de COCOF in november 2018 een bewustmakingscampagne voor jongeren van 15 tot 25 jaar rond geweld in liefdesrelaties. Deze campagne, die de naam "#Arrête, c'est de la violence" kreeg, bestond hoofdzakelijk uit een webserie in 4 afleveringen die verspreid werd via sociale netwerken, een televisiespot, affiches, een zelfklever en de website www.arrete.be. Hij bezorgt jongeren praktische tips en links naar de hulpinstanties. Er werd een chatdienst opgezet die jonge slachtoffers van geweld in hun liefdesrelaties de mogelijkheid biedt om schriftelijk hulp of informatie te vragen. De campagne wil jongeren - zowel daders als slachtoffers - in staat stellen om: te erkennen dat ongewenst seksueel gedrag een vorm van geweld of zelfs verkrachting is, te herkennen op welke manieren seksueel geweld kan worden gepleegd; komaf te maken met mythes rond liefdesrelaties, vooral dan over seksuele betrekkingen; strategieën te herkennen om toestemming voor seks te verkrijgen terwijl die niet gewenst is; en de draagwijdte en de effecten van seksueel geweld binnen liefdesrelaties te begrijpen. Om minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik te helpen, werd de chatbox www.maintenantjenparle.be online geplaatst door het team van SOS Enfants de Namur.

De Vlaamse Gemeenschap werkt aan de implementatie van het Vlaams actieplan integriteit op basis van vier pijlers. Een eerste pijler betreft de voorbereiding en uitbouw van een kennisplatform integriteit, expertisedeling met betrekking tot initiatieven van peer-support en de voorbereiding van een vervolgwetenschappelijk onderzoek met betrekking tot geweld op kinderen en jongeren. Een tweede pijler beoogt de diepere verankering van bestaande sectorale bewustmakings- en preventiemaatregelen. In het kader van de derde pijler wordt in alle beleidsdomeinen permanent ingezet op vorming rond het 'Vlaggensysteem'¹²⁸ en het Raamwerk Seksualiteit en Beleid. In het kader van de vierde pijler worden minderjarige slachtoffers van geweld doorverwezen naar 1712, de chatbox www.nupraatikerover.be, het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling en het Centrum voor Leerlingenbegeleiding. Awel en Child Focus¹²⁹ bieden op hun geëigende manier ondersteuning aan slachtoffers van (cyber)pesten en seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of misbruik.

Bewustmakingscampagne tegen seksisme en seksuele intimidatie

Seksistische stereotypen en seksisme liggen vaak aan de basis van gendergerelateerd geweld. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voerde bewustmakingscampagnes rond die thema's om meer in het algemeen gendergerelateerd geweld te voorkomen. In november 2016 werd de bewustmakingscampagne "Meld geweld" gelanceerd om meldingen van verbaal geweld, seksisme en intimidatie in de openbare ruimte te bevorderen en getuigen van dergelijke vormen van geweld aan te sporen om het slachtoffer gerust te stellen en aan te moedigen om klacht in te dienen bij de politie. Deze campagne gebeurde via affiches op de bussen van de MIVB en brochures die in culturele centra, bij verenigingen en in bibliotheken werden verspreid. In 2017 werd in de media een video tegen seksisme uitgezonden en werden projecten zoals die van de vzw "Touche pas à ma pote" gesteund. In 2018 en 2019 volgde de campagne 0% sexism, die was opgesplitst in 3 luiken en 2 thema's: pesterijen in de openbare ruimte en seksueel geweld (toestemming). In de eerste

¹²⁷ Zie http://www.psycrim.ulg.ac.be/recherches_cours.html

¹²⁸ Zie <https://www.sensoa.be/vlaggensysteem-hoe-reageren-op-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag>.

¹²⁹ Zie <http://www.childfocus.be/nl/seksuele-uitbuiting>.

Child Focus is de Stichting voor vermiste en seksueel uitgebuite kinderen. Awel is de hulpline voor kinderen en jongeren in Nederlandstalig België.

plaats was er een rechtstreekse sensibilisering over seksuele intimidatie: affichecampagne in de metro, online campagne op sociale media en ontwikkeling van concrete preventieve en repressieve instrumenten, zoals de smartphoneapplicatie "Touche Pas à Ma Pote", de eerste in België ontwikkelde mobiele applicatie om het probleem van het pesten op straat aan te pakken. De slachtoffers kunnen de applicatie gebruiken om agressie onmiddellijk te melden en steun te zoeken bij mensen die zich op dat ogenblik in de omgeving bevinden.

Bescherming tegen cyberlokken, grooming en voyeurisme

Cyberlokken werd in 2014¹³⁰ in het Strafwetboek geïntroduceerd om personen te straffen die online communiceren met een minderjarige of een persoon van wie zij denken dat hij of zij minderjarig is teneinde een latere misdaad of een misdrijf tegen deze persoon te kunnen plegen en die liegen over hun identiteit, hun leeftijd en hun hoedanigheid of ze verbergen; aandringen op stilzwijgen over hun contacten; een geschenk of een voordeel aanbieden of in het vooruitzicht stellen; een andere list gebruiken. Bovendien voorziet het Strafwetboek voortaan in straffen voor meerderjarige personen die, met behulp van informatie- en communicatietechnologieën, voorstellen om een minderjarige onder zestien jaar te ontmoeten (grooming)¹³¹¹³². Een ontmoeting die als doel heeft ten aanzien van een minderjarige een van de misdrijven of misdaden te plegen waarvan sprake is in de artikelen V, VI en VII van het Strafwetboek. Ook voyeurisme werd als misdrijf in het Strafwetboek opgenomen (artikel 371/1)¹³³ met het oog op de bestraffing van het bespioneren, rechtstreeks of door middel van een technisch of ander hulpmiddel, van een persoon die naakt of ontbloot is of een expliciete seksuele daad stelt terwijl hij of zij zich in omstandigheden bevindt waar hij of zij in redelijkheid kan verwachten dat zijn of haar persoonlijke levenssfeer niet zal worden geschonden. Ook het maken van beeldopnamen of foto's van een persoon in dezelfde omstandigheden, zonder diens toestemming of buiten diens medeweten, is hierin opgenomen. Met beeldopnamen worden foto's, films, video's of andere opnamen bedoeld, ongeacht de middelen waarmee ze gemaakt werden. Het artikel is ook van toepassing op geluidsopnamen. In beide gevallen moet het slachtoffer zich op een plaats bevinden waar hij of zij redelijkerwijs kan verwachten dat zijn of haar seksuele integriteit beschermd is en dat hij of zij zich kan ontbloten. Het tonen, toegankelijk maken of verspreiden van een opname van deze persoon zonder zijn of haar toestemming, wordt eveneens strafbaar gesteld, zelfs als de persoon van wie filmopnames, foto's of geluidsopnames werden gemaakt, heeft ingestemd met het maken van de opname. Deze strafbaarstelling beoogt inzonderheid het zogenaamde optreden van de 'pornowreker' die zich wrekt na een liefdesbreuk door privé-opnames te verspreiden op het internet of op de sociale netwerken

¹³⁰ Wet van 10 april 2014 tot wijziging van het Strafwetboek teneinde kinderen te beschermen tegen cyberlokkers.

¹³¹ Wet 10 april 2014 met het oog op de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen tegen benadering met als oogmerk het plegen van strafbare feiten van seksuele aard.

¹³² Noteer dat, overeenkomstig artikel 377 van het Strafwetboek, de term grooming ook wordt gebruikt voor offline kinderlokking en dus voor situaties waarbij de potentiële dader persoonlijk contact opneemt met het kind buiten het internet om.

¹³³ Wet van 1 februari 2016 tot wijziging van diverse bepalingen wat de aanranding van de eerbaarheid en het voyeurisme betreft.

17. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om negatieve beelden van vrouwen en meisjes, discriminatie en/of seksistische vooroordelen in de media te bestrijden?

- X Doorvoering, aanscherping en toepassing van juridische hervormingen om discriminatie en/of seksistische vooroordelen in de media te bestrijden**
- X Invoering van een bindende regelgeving voor de media, inclusief de reclame**
- X Ondersteuning van de media om vrijwillige gedragscodes op te stellen.**
- X Opleiding van mediaprofessionals om het maken en het gebruik van niet-stereotiepe, evenwichtige en gediversifieerde beelden van vrouwen en meisjes in de media aan te moedigen**
- X Bevordering van de participatie en het leiderschap van vrouwen in de media**
- X Andere:**
 - samenwerking tussen het IGVM en de Jury voor Eerlijke Praktijken inzake reclame (JEP) om de sensibilisering voor de behandeling van klachten over seksisme in de reclame te versterken
 - publicatie van gelijkheids- en diversiteitsbarometers in de media in de Franse Gemeenschap: "Baromètre Diversité-Egalité 2017 dans les programmes audiovisuels" <http://www.csa.be/documents/2820>, "Baromètre Diversité Egalité dans les communications commerciales" <http://www.csa.be/documents/2817> en "Baromètre Égalité et diversité en presse quotidienne"
 - Bepalingen in het beheerscontract tussen de Vlaamse openbare televisieomroep (VRT) en de Vlaamse Gemeenschap om aandacht te besteden aan de diversiteit en het doorbreken van stereotypen, meer bepaald op gendergebied.

Juridische hervormingen

In 2016 werden nieuwe bepalingen opgenomen in het decreet van de Franse Gemeenschap over de audiovisuele media. Voortaan mogen programma's noch reclame afbreuk doen aan 'de gelijkheid tussen vrouwen en mannen'. Deze nieuwe bepalingen openen nieuwe mogelijkheden om de gendergelijkheid in de media te verbeteren. Aan de CSA werden nieuwe onderzoeks- en regelgevende opdrachten toegewezen. In oktober 2017 keurde de Conseil Supérieur de l'Audiovisuel zijn eerste beslissing goed die gebaseerd was op deze bepalingen. Sindsdien wordt volop rechtspraak opgebouwd.

Vorming van mediaprofessionals

In 2016-17 werd in de Vlaamse hogescholen de wedstrijd "*De Clichékillers*" georganiseerd voor studenten/-es journalistiek. De studenten moesten op zoek gaan naar het verhaal achter de clichés en een reportage maken die van genuanceerde beeldvorming getuigde en gelinkt was aan een of meer van de thema's armoede, gender, handicap, herkomst en/of seksuele identiteit. De jury bestond uit vier befaamde

journalisten. De wedstrijd had tot doel de journalisten van morgen te laten nadenken over de invloed die de media kunnen uitoefenen als 'beeldmakers'. <http://declichekillers.be/>

In de Franse Gemeenschap biedt de Conseil supérieur de l'audiovisuel (CSA) een opleiding over stereotypen in de reclame en/of in de programma's aan ten behoeve van de masterstudenten reclamewetenschappen aan een in communicatie gespecialiseerde hogeschool in Brussel en een universiteit in Wallonië. Het is de bedoeling enerzijds theoretische begrippen zoals gender, genderstereotypen, seksisme, aantasting van de gelijkheid, discriminatie, vrije meningsuiting aan te snijden en anderzijds interactie rond concrete audiovisuele voorbeelden te stimuleren. Ook de opdrachten van de CSA met betrekking tot gelijkheids- en diversiteitskwesies komen aan bod.

Participatie van vrouwen in de media: databanken van experten/-es

In de Vlaamse Gemeenschap werd midden 2018 de Expertendatabank voor mediaprofessionals volledig vernieuwd. Via deze databank www.expertendatabank.be/nl worden professionals uit de mediasector in contact gebracht met personen die gespecialiseerd zijn in een brede waaier van thema's. Al deze experten hebben met elkaar gemeen dat ze over een uitgebreide expertise beschikken in hun vakgebied EN dat ze tot een groep behoren die momenteel ondervertegenwoordigd is in de pers: vrouwen, transgender personen, mensen met een handicap en mensen van buitenlandse herkomst. De lancering ging gepaard met een campagne (via promotiefilmpje en "guerrilla-acties" bij redacties) rond stereotypen en vertegenwoordiging in de media die gericht was op mediaprofessionals en andere potentiële gebruikers. De databank weet ook na de campagne nog de aandacht vast te houden dankzij een maandelijks nieuwsbrief waarin diverse experten hun verhaal doen.

De databank www.expertalia.be, die in 2016 door de Franse Gemeenschap en de Association des Journalistes professionnels (AJP) werd gelanceerd, wil journalisten helpen bij het zoeken van vrouwelijke deskundigen om hun traditionele adresboekje te diversifiëren. Midden 2018 telde het online adressenbestand Expertalia.be meer dan 400 expertes. Er zijn 263 journalisten ingeschreven om deze databank te raadplegen. Sinds 2017 werkt Expertalia samen met de diversiteitscel van de Franstalige Belgische radio- en televisieomroep (RTBF), die zich ertoe verbonden heeft om gedurende drie jaar (tot 2019) elk jaar een cursus *mediacoaching* te geven aan meer dan dertig experten/-es die geregistreerd zijn op www.expertalia.be.

In het kader van de projectoproep 2018 Alter Egoles "Droits des femmes à être représentées" financierde de Franse Gemeenschap de RTBF om een mediaplatform te ontwikkelen over de plaats van de vrouwen in de actualiteit: les Grenades. De RTBF laat wekelijks vrouwen aan het woord en/of belicht zelf situaties die hen aanbelangen via professionele dynamische videofilmpjes die op de website van de RTBF¹³⁴ en op een Facebookpagina geplaatst worden.

¹³⁴ Zie <https://www.rtbef.be/info/dossier/les-grenades>

18. Heeft uw land de voorbije vijf jaar maatregelen genomen die speciaal gericht waren op het bestrijden van geweld tegen specifieke groepen vrouwen die met meerdere vormen van discriminatie geconfronteerd worden?

JA

Ook de voorbije vijf jaar heeft België bijzondere aandacht besteed aan de strijd tegen geweld ten aanzien van specifieke groepen vrouwen die met meerdere vormen van discriminatie geconfronteerd worden. Dit verslag bevat voorbeelden van maatregelen met betrekking tot asielzoeksters (vragen 3 en 13), vrouwelijke nieuwkomers (vraag 3), VGV's (vraag 12), gedwongen en vroege huwelijken (vraag 29), mensenhandel (vraag 28) en jonge meisjes (vraag 29).

Hieronder vermelden we nog drie andere goede praktijken in de strijd tegen geweld ten aanzien van meisjes en vrouwen met een handicap, meisjes en vrouwen in een minder bevoorrechte positie en nieuwkomers.

In december 2018 publiceerde de Vlaamse Gemeenschap de resultaten van de studie over geweld tegen meisjes en vrouwen met een handicap. Seksueel geweld tegen vrouwen met een handicap heeft ingrijpende gevolgen op emotioneel, lichamelijk en relationeel vlak. Elk van de 120 vrouwen met een handicap die in het kader van deze studie getuigd hebben, verklaarde meermaals het slachtoffer te zijn geweest van seksueel geweld. Omdat het onderwerp zo gevoelig ligt en het moeilijk is de respondentes te bereiken, wordt er geen prevalentie geschat. Voor vrouwen met een mentale handicap is het bovendien niet vanzelfsprekend over seksualiteit te praten. Dit onderzoek vestigde niet alleen de aandacht op de draagwijdte van het probleem van seksueel geweld tegen vrouwen met een handicap in Vlaanderen, maar omvatte ook een meer diepgaande analyse van de kenmerken van dit geweld. Dit resulteerde in beleidsaanbevelingen ter bestrijding en voorkoming van seksueel geweld tegen vrouwen met een handicap. In de instellingen moet het taboe rond relaties en seksualiteit doorbroken worden. Hiervoor moeten de zorgverleners en andere betrokken personen de nodige deskundigheid ontwikkelen. Een opmerkelijke vaststelling is ook dat personen met een mentale handicap nooit geleerd hebben te praten over dit onderwerp, en nog minder bewust zijn over hun rechten. Bovendien zijn ze weinig geneigd om de feiten te melden of gerechtelijke stappen te ondernemen.

In het kader van de projectoproep Alter Ega's 2017 'Recht op fysieke en psychische integriteit' financierde de Franse Gemeenschap drie projecten met betrekking tot geweld tegen vrouwen met een handicap: een kwalitatieve studie op initiatief van de *Conseil francophone des femmes de Belgique*: "Handicap, geweld en seksualiteit in gendercontext"¹³⁵, een actieonderzoek op initiatief van vzw *Maison plurielle* met de titel "Evaluatie en ontwikkeling van competenties op vlak van partner- en intrafamiliaal geweld ten aanzien van personen met een mentale handicap" en het opleidings- en zelfhulpproject "Vrouwen met een mentale handicap, auteur van hun eigen veiligheid", van vzw *Garance*¹³⁶.

Elke gemeente heeft een openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn (OCMW) dat bepaalde sociale diensten verleent en toeziet op het welzijn van elke burger. Elk OCMW biedt een brede waaier van diensten

¹³⁵ Zie <https://www.cffb.be/handicap-violences-et-sexualite-au-prisme-du-genre-une-etude-exploratoire-realisee-par-le-cffb-avec-le-soutien-de-la-federation-wallonie-bruxelles-dans-le-cadre-de-lappel-a-projet-dalter-ega/>

¹³⁶ Zie <http://www.garance.be/docs/18rapportfemmeshandicap.pdf>

aan. Personen die niet over voldoende bestaansmiddelen beschikken of geen vaste woonplaats hebben, kunnen een beroep doen op de sociale bijstand van het OCMW. OCMW's worden geregeld geconfronteerd met situaties van gendergerelateerd geweld. In het Waals Gewest werd in januari 2019 een omzendbrief verzonden die opriep om een cel "partnergeweld" op te richten of referentiepersonen aan te stellen binnen elk OCMW. Dit initiatief beoogde een betere opsporing en doorverwijzing van personen die met deze vorm van geweld te maken krijgen en met de maatschappelijk werkers van de OCMW's in contact komen. Het personeel van de OCMW's wordt ook aangemoedigd om deel te nemen aan de gratis eendaagse opleidingen die georganiseerd worden door de 'Pôles de ressources spécialisées en violences conjugales et intrafamiliales'. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden opleidingen voor de medewerkers van OCMW's georganiseerd om hun kennis over gendergerelateerd geweld te verbeteren.

In samenwerking met vzw Ciré steunde het IGVM in 2016 de ontwikkeling en verspreiding van de brochure "Migrant(e) et victime de violences conjugales: quels sont mes droits?"¹³⁷ om slachtoffers te informeren over hun rechten en over de stappen die ze kunnen ondernemen om zich tegen geweld te beschermen, en hen in contact te brengen met professionals die hen hierbij kunnen adviseren en helpen. Het IGVM informeerde de diverse betrokken sectoren (politie, justitie, integratie, psychosociaal enz.) en nodigde hen uit hierop een beroep te doen. In 2017 startte het IGVM een samenwerking met de vzw's Ella en de *Federatie van Marokkaanse en Mondiale Democratische Organisaties* om een sensibiliseringstool in 22 talen¹³⁸ te ontwikkelen ten behoeve van vrouwen van buitenlandse herkomst die het slachtoffer zijn van partnergeweld. Het doel is slachtoffers op adequate en optimale wijze bewust te maken van en te informeren over hun rechten, ze de diverse vormen van partnergeweld uit te leggen, ze de mogelijkheid te geven om in hun moedertaal te praten met iemand die aandachtig naar hen luistert, de bestaande hulpverleningsdiensten toegankelijker te maken voor hen, de aandacht te vestigen op het ontoelaatbare karakter van partnergeweld en ze aan te moedigen om anoniem en vertrouwelijk over hun situatie te praten zonder dat ze hierop beoordeeld worden. In 2019 zal een specifieke website gelanceerd worden, evenals een systeem van vrijwilligers die opgeleid zijn om naar de slachtoffers te luisteren en hun vragen in hun taal te beantwoorden.

De Franse Gemeenschap financierde Réseau mariage et migration¹³⁹ voor de opstelling van een handleiding over eengerelateerd geweld ten behoeve van professionals. Deze handleiding, opgesteld in een intercultureel en gendergevoelig perspectief, wil hen helpen te begrijpen wat eengerelateerd geweld inhoudt en in welke omstandigheden het zich kan voordoen, de signalen te herkennen, een situatie van eengerelateerd geweld te analyseren en aan te pakken.

¹³⁷ <https://www.cire.be/thematiques/sejour-et-regroupement-familial/regroupement-familial/migrant-e-et-victime-de-violences-conjugales-quels-sont-mes-droits>

¹³⁸ Frans, Nederlands, Duits, Engels, Spaans, Italiaans, Portugees, Armeens, Turks, Chinees, Arabisch, Berbers, Servo-Kroatisch, Pools, Russisch, Roemeens, Lingala, Swahili, Hindi, Albanees, Bulgaars, Farsi en Somalisch. Deze talen werden uitgekozen rekening houdend met de in België aanwezige migrantenpopulaties.

¹³⁹ Zie <http://mariagemigration.org>

Participatie, responsabilisering en instellingen die gendergelijkheid bevorderen

Actiepunten:

- G. Vrouwen en besluitvorming
- H. Institutionele mechanismen voor de bevordering van de vrouw
- I. Grondrechten van vrouwen
- J. Vrouwen en media
- L. Meisjes

19. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om de participatie van vrouwen aan het openbare leven en de besluitvorming te bevorderen?

- X Hervorming van grondwet, wetten en voorschriften om de deelname van vrouwen aan het politieke leven te bevorderen, meer bepaald op het niveau van de besluitvorming, inclusief de hervorming van het kiesstelsel, de goedkeuring van tijdelijke bijzondere maatregelen zoals quota, gereserveerde zetels, referentiecriteriën en doelstellingen**
- X Versterking van de capaciteiten, ontwikkeling van competenties en andere maatregelen**
- X De participatie van minderheden en jonge vrouwen aanmoedigen, met name via bewustmakings- en mentorprogramma's**
- X Mogelijkheden voor begeleiding en opleidingen in leiderschap, besluitvorming, spreken in het openbaar, assertiviteit en over politieke campagnes.**
- X Verzameling en analyse van gegevens over de politieke participatie van vrouwen, met inbegrip van functies waarvoor zij hetzij benoemd, hetzij verkozen worden**

Bindende wetgevingen die regelmatig geëvalueerd worden

Sinds 2002 garandeert de Belgische Grondwet uitdrukkelijk het principe van gelijkheid van mannen en vrouwen en maken diverse wetten en decreten de gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kieslijsten en de afwisseling van kandidaten van de twee geslachten op de eerste twee plaatsen verplicht voor de federale, gewestelijke en Europese verkiezingen. Tijdens de volgende verkiezing van het Waals Parlement zal de afwisseling van mannen en vrouwen worden uitgebreid tot alle plaatsen op de kieslijsten (decreet van mei 2018).

Op lokaal niveau keurden het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest regelgevingen goed die tot doel hadden de vertegenwoordiging van vrouwen in de politieke instellingen te versterken en die voor het eerst werden toegepast bij de lokale verkiezingen van 2018. Deze maatregelen betreffen enerzijds de verplichting voor de politieke partijen om mannelijke en vrouwelijke kandidaten af te wisselen op hun lijsten (ordonnantie van 2012 en decreet van 2013) en anderzijds de verplichting om na de verkiezingen colleges samen te stellen die voor minimaal 1/3 uit personen van het minst vertegenwoordigde geslacht bestaan (ordonnantie en decreet van 2018).

Zoals de resultaten van de recentste parlements- (mei 2014) en gemeenteraadsverkiezingen (oktober 2018) hebben aangetoond, zijn er duidelijke vorderingen geboekt wat de deelname van vrouwen aan de politieke besluitvorming betreft. Na de verkiezingen van 2014 namen de vrouwen meer dan 42% en meer dan 41% van de zetels voor hun rekening in respectievelijk het federale parlement en de gewestelijke parlementen. Op lokaal niveau waren 40% van de verkozenen in Vlaanderen en Wallonië vrouwen, en in Brussel zelfs bijna 50%.

België beschikt over diverse wetgeving die een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen beogen in de overheidsadministratie, de adviesorganen en bepaalde openbare bestuurs- en beheersorganen. In de Vlaamse Gemeenschap heeft het decreet ter bevordering van een evenwichtigere deelneming van vrouwen en mannen aan de advies- en beheersorganen van de Vlaamse overheid sinds 2007 de grens op twee derde van de leden van deze organen gesteld, wat betekent dat ten minste een derde van de leden vrouw is. De Vlaamse regering brengt twee keer per jaar in het Vlaams Parlement verslag uit over de uitvoering van het decreet. Sinds 2018 dient een nieuw register (*Wegwijs*) als basis voor dit rapport, waardoor het transparanter en efficiënter wordt.

Sinds februari 2014 bepaalt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat ten minste een derde van de leden die door het Gewest of een door het Gewest gecontroleerde rechtspersoon worden aangesteld, van een ander geslacht moet zijn dan de andere door het Gewest aangestelde leden. Deze regel werd sindsdien uitgebreid tot alle raden van bestuur van organen die structureel dotaties of subsidies van het Gewest ontvangen. Sinds 2010 legt de Franse Gemeenschap een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op bij de aanstelling van vertegenwoordigers/-sters in de organen van rechtspersonen die door de Franse Gemeenschap worden aangewezen. In 2014 werd het decreet van de Franse Gemeenschap ter bevordering van een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de adviesorganen, waarin bepaald werd dat maximaal twee derde van de leden van een adviesorgaan van hetzelfde geslacht mag zijn, aangescherpt en bindend gemaakt door de invoering van een sanctie bij niet-naleving. In het Waals Gewest voorzien de decreten van 9 januari 2014 tot bevordering van een evenwichtige vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in de beheersorganen van de door het Waalse Gewest erkende privé-instellingen en inrichtingen voor bejaarden in dezelfde regel voor de beslissingsorganen. De vervolgonderzoeken uit 2016 en 2019 duiden op een gunstige evolutie: 85% van de betrokken inrichtingen voor bejaarden en vzw's voldoet aan de eisen van de decreten.

Sinds 2016-2017 ijvert de Vlaamse Gemeenschap voor een goed beheer van de Vlaamse sportbonden door regelgeving over de erkenning en subsidiëring van de georganiseerde sportsector. Deze aanpak past in een bredere context van goed bestuur waarbij ook elementen zoals wedstrijdvervalsing, de strijd tegen doping, ethisch gedrag, integriteit enz. een rol spelen.

De "Code goed bestuur" die de olympische sportfederaties en hun Vlaamse, Franstalige en Duitstalige liga's in België hebben opgesteld, definieert 29 concrete indicatoren (ja/nee) en 14 variabele indicatoren. De gendergelijkheid binnen de raden van bestuur werd opgenomen in de variabele indicatoren (streefcijfers of percentage leden dat tot het ondervertegenwoordigde geslacht behoort).

Wat de privésector betreft, voert de wet van 28 juli 2011 om te garanderen dat vrouwen zitting hebben in de raad van bestuur van de autonome overheidsbedrijven, de genoteerde vennootschappen en de Nationale Loterij, een quotum in van ten minste een derde leden van het minst vertegenwoordigde geslacht in de raad van bestuur. De wetgever voorziet in sancties als deze bepalingen niet worden nageleefd: nietigheid van de benoeming of opheffing van financiële voordelen.

De drie evaluatieverslagen die het IGVM tussen 2015 en 2018 heeft opgesteld, tonen het gunstige effect van deze wetgeving aan¹⁴⁰. Het aantal vrouwen in de raden van bestuur is tussen 2008 en 2017 gestegen van 8,3% naar 26,8%.

Gesubsidieerde terreinprojecten voor de participatie van jonge vrouwen

Het project 'Education & Training' van de Vlaamse overheid is toegespitst op empowerment en kwalificatie via inspirerende modellen voor meisjes en jonge vrouwen in hun schoolcarrière en bij hun beroepskeuze. In het kader van dit project worden onder meer subsidies toegekend aan de vzw PEP (Positieve Education Psychology), die de coaching van jonge mannelijke en vrouwelijke nieuwkomers organiseert. Op basis van hun eigen ervaringen en successen kunnen deze herkenbare modellen de jongeren aanspreken en motiveren om hun dromen waar te maken. Het coachingproces omvat ten minste zes individuele gesprekken tijdens het schooljaar, maar ook infomomenten, studiebeurzen, masterclasses en studiebegeleidingsclubs.

Via het project *TADA- Toekomstatiel delavenir* gaan honderden maatschappelijk kwetsbare tieners uit Brusselse buurten ieder weekend naar de zaterdagschool. Ze ontdekken er zichzelf en de maatschappij via praktijkles van professionals, bijvoorbeeld ondernemers, verpleegkundigen, dokters of mecaniciens die als *rolmodellen* gezien worden en de genderstereotypen doorbreken.

De Vlaamse Gemeenschap werkt ook samen met *Let's Go Urban*, de eerste urban-opleiding in België. Deze vereniging biedt jongeren van 6 tot 30 jaar op verschillende plaatsen urban-danslessen aan. Talrijke meisjes/vrouwen van alle etnische origine en sociale klassen wonen er wekelijks de lessen bij. De centra zijn 7 dagen op 7 geopend en bieden meer dan 50 activiteiten per week aan.

Ontwikkeling van vaardigheden en opleidingen in de non-profit- en de verenigingssector

De Franse Gemeenschap voerde bijvoorbeeld een proefproject ter bevordering van gendergelijkheid en -diversiteit in de non-profitsector (2014-2016) uit. Ondanks de feminisering van deze sector bestaan de raden van bestuur er voor bijna twee derde uit mannen. Er werden acties ondernomen om de verenigingen te sensibiliseren voor het belang van gendergelijkheid en genderdiversiteit in hun organisatie, en 10 verenigingen kregen specifieke begeleiding.

In 2018 lanceerde de Franse Gemeenschap, in het kader van de vergadering voor vrouwenrechten "Alter égales", een gerichte projectoproep rond het "recht van vrouwen om vertegenwoordigd te zijn". Er werden 53 projecten ingediend met het oog op een financiering voor € 300 000. In datzelfde kader werden met de verenigingssector drie werkgroepen samengesteld rond het "recht van vrouwen om vertegenwoordigd te zijn": de deelneming van vrouwen aan de politiek, de deelneming van jonge vrouwen aan de moderne feministische strijd en de vertegenwoordiging van vrouwen in de cultuur.

¹⁴⁰ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/de_derde_balans_van_de_wet_van_28_juli_2011_over_genderquota_in_raden_van_bestuur

Online toegankelijke analyses en gegevens

Op het federale niveau verzamelt, compileert en analyseert het IGVM genderspecifieke gegevens over de diverse politieke verkiezingen. In een chronologisch perspectief geplaatst, bieden deze gegevens een duidelijke evolutie van de vertegenwoordiging van vrouwen in politieke instellingen en van de impact van de maatregelen die genomen werden om die vertegenwoordiging te versterken (<https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/politiek>).

Het IGVM voert ook een grondige genderanalyse van de resultaten van de federale, gewestelijke en gemeenschapsverkiezingen uit (<https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/politiek/analyse>).

20. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen om de toegang van vrouwen tot meningsuiting en hun deelneming aan de besluitvorming in en via de media te verbeteren, met name via informatie- en communicatietechnologieën (ICT)?

X Uitbreiding van het formeel technisch en beroepsonderwijs- en opleidingsaanbod (EFTP) in media en ICT, inclusief op het gebied van management en leiderschap.

In het kader van het Expertalia-project (zie vraag 17 hierboven) werkt de Franse Gemeenschap sinds 2017 samen met de diversiteitscel van de Franstalige Belgische radio- en televisieomroep (RTBF), die zich ertoe verbond om ieder jaar een cursus *mediacoaching* te geven aan meer dan dertig experts die geregistreerd zijn op www.expertalia.be. In dat kader werd met name een masterclass aangeboden om de deelnemers te leren gemakkelijk hun expertise te herkennen en te bevorderen (<http://expertalia.be/venez-suivre-une-master-class-pour-renforcer-votre-pitch-et-votre-image>).¹⁴¹

X Maatregelen om de toegankelijkheid, de financiële haalbaarheid en het gebruik van ICT-technologieën voor vrouwen en meisjes te verbeteren (bv. gratis wifi hubs, gemeenschappelijke technologiecentra)

X Samenwerking met werkgevers in de media- en technologiesector om op vrijwillige basis het interne beleid en de wervingspraktijken te verbeteren.

X Ondersteuning van vrouwennetwerken en -organisaties in de media

Integratie van de genderdimensie in de digitale agenda op federaal niveau

Met het oog op een optimale integratie van de genderdimensie in dit beleid werd een studie uitgevoerd teneinde relevante gegevens te verzamelen die nodig zijn om rekening te houden met de verschillen tussen vrouwen en mannen op dat vlak. Dit onderzoek leidde onder meer tot de volgende conclusies:

1. Het risico op digitale uitsluiting is zeer hoog bij vrouwen en meer bepaald bij alleenstaande moeders en/of vrouwen van buitenlandse herkomst.
2. De participatiegraad van vrouwen in I(C)T-opleidingen en op de arbeidsmarkt is nog altijd ontoereikend.

¹⁴¹Zie <http://expertalia.be/venez-suivre-une-master-class-pour-renforcer-votre-pitch-et-votre-image>.

In navolging van de grote coalitie voor ICT-Jobs heeft België in september 2015 een Nationale coalitie rond ICT-vaardigheden en -jobs gelanceerd, 'Digital Champions.be'. Deze alliantie verenigt de betrokken actoren uit overheid, onderwijs en privésector en neemt initiatieven opdat alle burgers, ongeacht hun leeftijd en achtergrond, de kans krijgen om hun digitale competenties te verbeteren. Digital Champions.be is een nationaal actieplan dat zich niet enkel richt op jobs, maar ook op ICT-vaardigheden in het algemeen. De focus ligt op levenslang leren. Er zullen specifieke acties worden gevoerd voor duidelijk omschreven doelgroepen en daarbij zal rekening worden gehouden met de genderdimensie. Meer specifiek in verband met programmeren werd door de coalitie als doelstelling vooropgesteld om tegen 2020 20.000 kinderen onder wie ten minste 40% meisjes te motiveren om deel te nemen aan een coding event.

In mei 2017 werd bovendien het Digital Belgium Skills Fund opgericht. Dit fonds wil de digitale kloof kleiner maken en meer burgers de kans geven om hun digitale vaardigheden te verbeteren. Het beschikt over 18 miljoen euro en werd opgericht voor een periode van drie jaar. De meeste projecten zijn gericht op opleiding en onderwijs. Ze willen de steun van het fonds onder meer gebruiken om materiaal te kopen en leerkrachten en coördinatoren te betalen. Er werden ook op gender en ICT gerichte projecten geselecteerd, zoals bijvoorbeeld Post it!, een project van de vereniging Ella rond digitale *storytelling* van vrouwen met een migratieachtergrond.

Sinds de editie uit 2016 zijn de verschillen tussen vrouwen en mannen in de jaarlijkse publicatie van de Barometer van de informatiemaatschappij beschikbaar. In die editie zijn zeker de indicatoren met betrekking tot de digitale kloof en de digitale vaardigheden interessant.

Een campagne om vrouwen te sensibiliseren voor digitale technologie en workshops programmeren voor meisjes

In 2015 voerde het Waals Gewest in het kader van zijn digitaal plan de groots opgezette campagne "Wonder Wallonia Women" om jonge meisjes en vrouwen te sensibiliseren voor digitale technologie bij hun studie- en beroepskeuze (<https://www.digitalwallonia.be/fr/publications/wallonia-wonder-women>). Vrouwelijke rolmodellen getuigen over hun positieve beroepservaring in de digitale sector om jonge meisjes aan te moedigen in hun vaardigheden op dat vlak te geloven. Bovendien bieden de ludieke initiatiewerkshops programmeren voor kinderen "girls only" workshops om de meisjes van hun complexen te verlossen tijdens het aanleren van de STEM's. In dezelfde geest publiceerde Interface3 Namur 90 fiches met een beschrijving van de digitale beroepen in een taal die inclusiever is ten aanzien van meisjes, in 2017, en ook een handboekje voor meer diversiteit in de informaticaberoepen.

Het Gewest steunde ook acties waarbij uitsluitend meisjes de basisprincipes van programmeren konden aanleren (<http://www.coderdojo4divas.be/nl/>).

Women in TECH, een platform voor vrouwen rond ondernemerschap in de ICT-sector

In februari 2017 keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het "NextTech"-plan goed. Dit plan heeft als doel de oprichting en de groei van in het Brussels Gewest gevestigde ondernemingen in de ICT-sectoren te ondersteunen en te stimuleren door middel van een reeks concrete maatregelen. Maatregel 13 van het NextTech-plan is erop gericht de aanwezigheid van vrouwen in de innovatieve sectoren van de hightechindustrie en bij de oprichting van start-ups te versterken. Er wordt voorzien in de oprichting van een platform om Brusselse vrouwen met interesse voor vernieuwend ondernemerschap en ICT via het

project Women In Tech bewust te maken, te informeren en voor te lichten. Dit platform wil weergeven wat leeft in Brussel rond vrouwelijk ICT-ondernemerschap en brengt alle relevante actoren samen om het platform uit te breiden en bekend te maken bij vrouwen.

Women In TECH streeft onder meer de volgende doelstellingen na: Brusselse vrouwen bewustmaken van en informeren over de mogelijkheden die de nieuwe beroepen in de digitale en innoverende sector met zich brengen en die verband houden met het NextTech-plan en de prioritaire technologieën ervan; stimuleren dat ondernemingen in die sector worden opgestart en groeien en (toekomstige) ondernemers ondersteunen; ondernemers aanmoedigen (empowerment) om hun technische en innoverende ervaring met andere vrouwen te delen door te fungeren als rolmodel.

In 2018 verenigde het platform zich met het *Women Code Festival* van Brussel (<https://womeninbusiness.be/women-code-festival/>).

21. Volgt u het deel van de nationale begroting dat in de bevordering van de gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen geïnvesteerd wordt (genderbudgettering)?

JA (gedeeltelijk)

Diverse beleidsniveaus¹⁴² introduceerden genderbewuste budgetteringstechnieken (gender budgeting), gebaseerd op de methode die in 2010 op het federale niveau werd ontwikkeld. Deze methode heeft als hoofddoel dat de betrokken overheidsinstanties rekening houden met de mogelijke gevolgen van de overheidsuitgaven voor de respectieve situatie van vrouwen en mannen.

Bij die methode worden de basisallocaties (kredietlijnen) ingedeeld in drie categorieën.

- Categorie 1: kredieten met betrekking tot dossiers zonder genderdimensie.
- Categorie 2: kredieten met betrekking tot acties die specifiek de gelijkheid van vrouwen en mannen beogen te bevorderen.

Deze kredieten moeten vermeld worden in een gendernota die bij de begrotingsdocumenten wordt gevoegd.

- Categorie 3: kredieten met betrekking tot dossiers met een genderdimensie.

Bij het samenstellen en definiëren van dossiers met betrekking tot kredieten uit categorie 3 is een grondige analyse van de genderanalyse vereist. Met de resultaten van die analyse moet rekening worden gehouden bij de tenuitvoerlegging van het dossier. De manier waarop men dit wil doen, moet al worden aangegeven in de verantwoording van de basisallocaties.

Via de basisallocaties van categorie 2 kan een indicatie worden gegeven van het bedrag in de nationale begroting dat zal worden geïnvesteerd in de bevordering van de gendergelijkheid en de emancipatie van vrouwen. Niet alle beleidsniveaus passen die methode echter toe en waar ze wordt toegepast, gebeurt dat niet noodzakelijk bij alle organisaties en instellingen. Bovendien is de indeling in categorieën een vorm van zelfevaluatie en is ze bijgevolg niet noodzakelijk altijd correct. Het hieronder vermelde percentage is dan ook slechts een raming van het werkelijke aandeel van de nationale begroting dat in de bevordering van de gendergelijkheid en van de empowerment van vrouwen wordt geïnvesteerd.

¹⁴² Waals Gewest, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Franse Gemeenschap, Franse Gemeenschapscommissie (COCOF).

In 2018 was ongeveer 0,006% van de nationale begroting bestemd voor de gelijkheid tussen vrouwen en mannen.

Deze middelen worden geïnvesteerd in diverse domeinen zoals de strijd tegen het gendergerelateerd geweld, de bevordering van gelijkheid op de arbeidsmarkt, de strijd tegen genderdiscriminatie, de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en gender mainstreaming. Ze worden onder meer gebruikt om studies, bewustmakingscampagnes, opleidingen, de ondersteuning van de burgers en van het personeel van de met gendergelijkheid belaste organisaties te financieren. Op diverse beleidsniveaus worden vrouwenorganisaties structureel gesubsidieerd.

22. Volgt uw land als donorland het aandeel van de officiële ontwikkelingshulp (ODA) op dat geïnvesteerd wordt in de bevordering van de gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen (genderbudgettering)?

JA

Met behulp van de gendermarker van het *Development Aid Committee* (DAC) van de OESO (waarde 0: het project/programma streeft geen doel met betrekking tot gendergelijkheid na; waarde 1: gendergelijkheid is een belangrijk doel van het project/programma; waarde 2: gendergelijkheid is het hoofddoel van het project/programma) volgt België het aandeel van zijn ODA op dat in de bevordering van de gendergelijkheid en van de empowerment van vrouwen wordt geïnvesteerd.

In 2016 zijn de totale 'genderuitgaven' gestegen hoewel het aantal projecten/programma's met de waarde 1 of 2 fors daalde. We doen dezelfde vaststelling voor 2017, maar met een lichte toename van het aantal projecten/programma's met de waarde 1 of 2.

De eerste oorzaak van die daling is de nieuwe regel voor de toekenning van de marker die in 2016 werd ingevoerd. Vervolgens werd de toekenning van de gendermarker voor de uitgaven 2016 nauwlettend gecontroleerd in 2017.

In 2015-2016 kenden de leden van het DAC 4% van de totale bilaterale steun die als hoofddoel voor de gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen werd uitgetrokken, toe aan de financiering van vrouwenrechtenorganisaties in de ontwikkelingslanden. België kan nog niet optimaal aan het DAC rapporteren over het aandeel van zijn budget dat aan deze organisaties wordt toegewezen. Toch is het nuttig de aandacht te vestigen op de verhoging van de bijdrage aan de algemene begroting van VN-Vrouwen. Voor de periode 2017-2021 werd namelijk 16 mln. EUR toegewezen aan de algemene begroting van VN-Vrouwen.

In grote lijnen is de Belgische ontwikkelingssamenwerking gebaseerd op de *wet van 19 maart 2013 betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking*. Artikel 11 van deze wet bepaalt dat de genderdimensie op transversale wijze moet worden geïntegreerd in al haar interventies.

Op Europees niveau dient het *Genderactieplan (Gender Action Plan)* van de Europese Unie als leidraad voor de Belgische acties op diverse essentiële beleidsterreinen. De Belgische ontwikkelingssamenwerking geeft ook uitvoering aan de verplichtingen, opgelegd door de Verenigde Naties en door verdragen die België geratificeerd heeft.

Volgend op de evaluatie "*Gender en ontwikkeling in de Belgische samenwerking*" uit 2013 werd in 2015 gestart met de uitwerking van een nieuwe genderstrategienota er. Deze nota werd opgesteld op basis van discussiegroepen, opgericht binnen de directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking, een gedetailleerde adviesnota van de *Adviesraad Gender en Ontwikkeling*, en van bedenkingen vanuit de verschillende ambassades waar de Belgische coöperatie in 2015 actief is. Op 8 maart 2016 werd de strategienota "*Gender in de Belgische ontwikkelingssamenwerking*"¹⁴³ en bijbehorend actieplan gepubliceerd. De strategienota bepaalt de vier prioritaire acties van de Belgische samenwerking:

1. Educatie en besluitvorming
2. Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten
3. Voedselveiligheid, toegang tot natuurlijke hulpbronnen en economische *empowerment*
4. Bescherming van de rechten en strijd tegen geweld (in al haar vormen) gebaseerd op geslacht, met bijzondere aandacht voor de *Lesbiennes, Gays, Biseksuelen, Transgenders* en *Interseksuelen* (LGBTI)

Deze legislatuur (2014-2019) werd gekenmerkt door een bijzondere aandacht en een voortrekkersrol inzake gendergelijkheid en empowerment van vrouwen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking. De betrokkenheid van België bij de She Decides-beweging en de rol van ons land in de Global Citizen-campagne #SheIsEqual zijn voorbeelden die internationale weerklank kregen. Een ander teken is de frequente aanwezigheid van België op hoog niveau bij internationale evenementen rond gendergelijkheid en ontwikkelingssamenwerking.

In het algemeen wordt het genderthema op transversale wijze geïntegreerd in alle Belgische interventies en samenwerkingsprogramma's (bilateraal direct, indirect en gedelegeerde samenwerking, ...). Onze interventies zijn voor het merendeel gendergevoelig en op gendergelijkheid gericht.

De Belgische ontwikkelingssamenwerking voert talrijke acties die de bevordering van gendergelijkheid en de integratie van de genderdimensie beogen. Ze kunnen rechtstreeks gericht zijn op vrouwen en jonge meisjes of op de staatsstructuren. De tweeledige aanpak krijgt de voorkeur.

Als reactie op de beslissing van president Donald Trump om niet langer financiële steun te verlenen aan organisaties die de toegang tot veilige abortus in de zuidelijke landen verdedigen, organiseerde België in samenwerking met Nederland, Denemarken en Zweden de internationale "She Decides" conferentie, die op 2 maart 2017 plaatsvond in Brussel. Deze conferentie had tot doel een oplossing te zoeken voor de enorme impact van deze Amerikaanse beslissing op het leven van vrouwen en meisjes. De organisaties die voor veilige abortus pleiten, zijn immers ook werkzaam op het vlak van gezondheidszorg, gezinsplanning en seksuele en reproductieve rechten. De Amerikaanse beslissing leidde tot een financieringstekort dat op 600 miljoen USD werd geraamd.

- Participatie: de conferentie telde meer dan 450 deelnemers, onder wie ruim 50 regeringsvertegenwoordigers, parlementsleden, vertegenwoordigers van multilaterale organisaties, maatschappelijke organisaties en stichtingen.
- Financiële verbintenissen: regeringen en stichtingen beloofden meer dan 181 miljoen USD aan extra middelen.
- Mobilisatie: De conferentie gaf het startschot voor een fondsenwervingscampagne om de organisaties te financieren die door de beslissing van president Donald Trump getroffen werden en resulteerde in een algemene mobilisatie waaruit een beweging ontstond.

¹⁴³ De strategienota is beschikbaar op het volgende adres:

https://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/Ontwikkelingssamenwerking/Wat_doen_wel/Thema/Maatschappijopbouw/Gender

Ondertussen is "SheDecides" een wereldwijde beweging en werd 2 maart uitgeroepen tot "She Decides Day". Op deze dag komen Champions en Friends van 'She Decides' in actie om de rechten van vrouwen en meisjes op de agenda te houden.

In 2017 besliste Ontwikkelingssamenwerking 10 miljoen EUR extra toe te kennen voor de bevordering van de vrouwenrechten en de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten 'She Decides'.

Dit bedrag werd verdeeld over verschillende vormen van steun:

- 1,5 miljoen EUR voor een gedelegeerd samenwerkingsprogramma van het UNFPA (VN-Bevolkingsfonds) in Benin dat de benaming "Learning about living in Benin" kreeg (voorlichting van jongeren - seksuele voorlichting, bewustmaking om seksueel geweld te bestrijden via een platform voor e-learning- en mobile learning).
- 2 miljoen EUR aan aanvullende bijdragen aan het UNFPA, de bijdrage aan de algemene middelen (*core*) stijgt van 7 naar 9 miljoen EUR per jaar gedurende 4 jaar (2017-2020). In totaal wordt 8 miljoen EUR vrijgemaakt.
- 2 miljoen EUR aan het thematisch fonds "UNFPA Supplies", bestemd om moderne anticonceptiemiddelen ter beschikking te stellen in de armste landen en de capaciteit van de lokale bevoorradingsketen te verhogen. –
- 5 miljoen EUR ter ondersteuning van programma's van de IPPF – *International Planned Parenthood Federation*). Door die steun kunnen de IPPF en zijn partners verder werken in partnerlanden van ontwikkelingssamenwerking zoals Burundi, Burkina Faso, Mozambique, Tanzania, Oeganda en Lesotho.

België is zijn toezegging nagekomen en heeft ze zelfs overtroffen aangezien het land in totaal 16,5 miljoen euro heeft vrijgemaakt.

In 2018 werden nieuwe financieringsbeslissingen genomen, onder meer met betrekking tot een financiering over meerdere jaren. Ze betreffen een bedrag van 12,4 miljoen EUR:

- 4 miljoen EUR (2 miljoen in 2018 en 2 miljoen in 2019) voor het thematisch fonds "UNFPA Supplies", bestemd om moderne anticonceptiemiddelen ter beschikking te stellen in de armste landen en de capaciteit van de lokale bevoorradingsketen te verhogen.
- 8 miljoen EUR (2 miljoen EUR per jaar gedurende 4 jaar, 2018-2021) voor het gezamenlijke programma van UNICEF-UNFPA 'Global Programme to Accelerate Action to End Child Marriage', uitgevoerd in 12 landen waar de praktijk het meest voorkomt, namelijk: Bangladesh, Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, India, Mozambique, Nepal, Niger, Oeganda, Sierra Leone, Jemen en Zambia.
- 400 000 EUR (200 000 EUR in 2018 en 200 000 EUR in 2019) ter ondersteuning van *SheDecides Support Unit* via IPPF.

Bovendien zullen diverse "SheDecides"-programma's worden uitgevoerd in het kader van de gouvernementele samenwerking met de partnerlanden. Hiervoor wordt een bedrag van naar schatting 30 miljoen EUR uitgetrokken. In de nieuwe portefeuilles van de samenwerkingsprogramma's voor Benin, Burkina Faso, Guinee, Senegal en Palestina behoren de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten tot de prioriteiten.

In 2018 en 2019 werden twee projectoproepen voor een totaalbedrag van 2,5 miljoen EUR uitgeschreven waarvan er één betrekking had op de strijd tegen het gendergerelateerd geweld via projecten in de onderwijssector (bijzondere aandacht voor het doorbreken van stereotypen en voor preventie). In 2018 stelden de Belgische ngo's en de institutionele actoren een gendercharter op. Het gendercharter heeft tot doel een gemeenschappelijke basis van verbintenissen op te bouwen en in alle organisaties een positieve impuls te geven om tot gendergelijkheid te komen.

In 2016 en 2017 heeft België bijgedragen aan gerechtelijke interventies in de Democratische Republiek Congo in samenwerking met de internationale ngo TRIAL (*Track Impunity Always*)¹⁴⁴.

In Palestina, waar de werkloosheidsgraad hoog is onder jongeren met een diploma informatietechnologie, loopt sinds november 2016 ook een project van UNHABITAT in samenwerking met VN-Vrouwen. Dit project van 1 miljoen euro waarbij vrouwenverenigingen in Gaza betrokken zijn, heeft betrekking op lokaal goed bestuur en ruimtelijke ordening en maakt gebruik van digitale technologie zoals de applicatie "*Minecraft*". Door het inzetten van dit soort applicaties verwerven vrouwen een grotere economische autonomie en kunnen zij een grotere rol spelen in de ruimtelijke plannen.

Binnen de Belgische vertegenwoordigingen in het buitenland zijn er ook talrijke initiatieven om de gender mainstreaming verder uit te breiden. In Palestina bijvoorbeeld heeft België, als actief lid van de Europese technische groep voor genderkwesties, in het kader van de internationale vrouwendag 2018, voor het eerst diverse activiteiten georganiseerd die de rol van de vrouw in Palestina opwaarderen in een poging om zo de stereotypen te doorbreken. In Mali en in de Democratische Republiek Congo maakt België ook deel uit van de coördinatiegroep Gender van de donoren.

23. Beschikt uw land over een degelijk(e) nationale strategie of nationaal actieplan voor gendergelijkheid?

JA

Omwille van de federale staatsstructuur beschikt België over verschillende genderactieplannen¹⁴⁵. België heeft een nationaal actieplan ter bestrijding van gendergerelateerd geweld¹⁴⁶, een nationaal actieplan "Vrouwen, vrede en veiligheid"¹⁴⁷ en een nationaal actieplan ter bestrijding van mensenhandel.¹⁴⁸

Bovendien beschikt het land over:

- een federaal plan gender mainstreaming (2015-2019);
- een Vlaams horizontaal Gelijkekansenbeleidsplan 2015-2019;
- een Waals gewestelijk genderplan (2014-2019);
- een transversaal plan ter bevordering van gelijke kansen van de regering van de Franse Gemeenschap (2014-2019);
- een gewestelijk plan 2015 -2019 "Integratie van de genderdimensie in het regionale beleid" van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Alle regeringen en ministers hebben via deze plannen doelstellingen bepaald voor de integratie van de genderdimensie of voor gendergelijkheid in hun beleid. Deze plannen werden regelmatig opgevolgd, worden door de voor gelijkheid bevoegde diensten gecoördineerd in samenwerking met vertegenwoordigers van de diverse departementen (coördinatiegroepen voor opvolging en uitwisselingen) en worden geëvalueerd in verschillende rapporten (soms bestemd voor de wetgevende macht). Ze beschikken over begrotingsmiddelen om deze plannen uit te voeren (meer bepaald via de ontwikkeling van

¹⁴⁴Zie Voorbeeld 2, vraag 28.

¹⁴⁵ Zie vraag 32.

¹⁴⁶Zie vragen 2 en 14.

¹⁴⁷ Zie vraag 26.

¹⁴⁸ Zie vraag 28.

instrumenten of opleidingen en advies ter ondersteuning van de verantwoordelijke actoren).¹⁴⁹ Deze plannen sluiten aan bij een reeks prioriteiten van de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling, inclusief DOD 5.

24. Heeft uw land een actieplan en een tijdschema voor de uitvoering van de aanbevelingen van het Committee on the Elimination of Discrimination against Women (in het geval van een lidstaat) of van de aanbevelingen van de universele periodieke doorlichting of van andere mensenrechtenorganen van de Verenigde Naties om genderongelijkheid en discriminatie van vrouwen te bestrijden?

België ratificeerde de meeste mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties en brengt regelmatig verslag uit over de toepassing van die verdragen. België beschikt niet over een actieplan voor de opvolging van de bovengenoemde aanbevelingen. In 2015 richtte het land echter binnen haar permanente coördinatiestructuur "Coormulti", die gevestigd is op de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken en waarin alle beleidsniveaus (politiek en administratief) vertegenwoordigd zijn, een mechanisme op voor de opvolging van de organen van de verdragen van de Verenigde Naties en van de universele periodieke doorlichting (UPR). Men ontwikkelde een thematisch scorebord (waarin alle aanbevelingen, de verantwoordelijke instanties en de stand van de follow-up opgenomen zijn) dat de Belgische rapporten en de opvolging van de aanbevelingen inzake mensenrechten samenhangender, doelmatiger en efficiënter maakt. Dit instrument wordt op geregelde tijdstippen bijgewerkt en jaarlijks vergaderen alle betrokken instanties om het op te volgen. De gendergelijkheid en de strijd tegen geweld ten aanzien van vrouwen maken deel uit van de specifieke thema's van dit scorebord, dat een overzicht bevat van de aanbevelingen van het CEDAW-comité en die van de UPR met betrekking tot de gelijkheid tussen vrouwen en mannen.

25. Is er in uw land een nationale instelling voor de mensenrechten?

JA

In het kader van de universele periodieke doorlichtingen van 2011 en 2016 heeft België zich ertoe verbonden een nationale instelling voor de mensenrechten op te richten die in overeenstemming is met de beginselen van Parijs. Deze verbintenis werd ook opgenomen in het federaal regeerakkoord van oktober 2014.

Op 25 april 2019 keurde het Federaal Parlement in plenaire zitting wetsvoorstel 54/3670 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens (hierna: 'FIRM') goed.

Het FIRM beschikt in een eerste fase over een algemene en residuaire bevoegdheid zodat alle federale bevoegdheden gevat zijn, zonder te raken aan de bevoegdheden die al aan andere organen toegewezen zijn. Er zijn immers al verschillende onafhankelijke instellingen voor de bevordering en de bescherming van de mensenrechten die reeds over specifieke bevoegdheden beschikken. Een van die instellingen is het IGVM, zie hieronder.

¹⁴⁹ Voor een toelichting van de strategie voor gender mainstreaming op de diverse beleidsniveaus: zie vraag 1.

Bovendien heeft het FIRM een bevoegdheid voor overleg en algemene promotie waardoor een globale visie op de mensenrechten mogelijk is met inachtneming van de respectieve bevoegdheden van elk beleidsniveau.

Met de voorgestelde aanpak kan het FIRM snel worden geïnterfederaliseerd door een samenwerkingsakkoord te sluiten tussen de Federale Staat en de gefedereerde entiteiten, teneinde de rechten van de mens ook op het niveau van de gefedereerde entiteiten volledig te bestrijken en zo het Belgische landschap inzake de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens te vervolledigen. Een dergelijke benadering zou ook in overeenstemming zijn met de beginselen van Parijs.

Het IGVM heeft als opdracht de gelijkheid van vrouwen en mannen te waarborgen en te bevorderen en elke vorm van geslachts- of gendergerelateerde discriminatie of ongelijkheid te bestrijden. Als instelling ter bevordering van gelijkheid tussen vrouwen en mannen voert het die opdrachten uit door:

- slachtoffers van discriminatie op basis van geslacht (seksuele intimidatie en geslachtsgebonden pesterijen), moederschap, zwangerschap, bevalling, geslachtsverandering, genderidentiteit en -expressie hulp te bieden in de vorm van rechtsbijstand en aan bewustmaking te doen rond de problematiek van gendergerelateerde discriminatie;
- studies en onderzoek uit te voeren;
- adviezen en aanbevelingen te formuleren.

De strijd tegen discriminatie op grond van zwangerschap en moederschap

De voorbije 5 jaar heeft het IGVM bijzondere aandacht besteed aan discriminatie op grond van zwangerschap en moederschap. Het instituut spande meerdere rechtszaken aan waarbij werkgevers veroordeeld werden wegens discriminatie op grond van dat verboden motief. Het IGVM voerde ook een onderzoek naar de ervaringen van zwangere vrouwen in relatie tot hun collega's, leidinggevendenden, medewerkers, klanten en leveranciers uit om meer inzicht te verwerven in de draagwijdte van de discriminatie waarvan zij ondanks de wettelijke bescherming nog het slachtoffer zijn.¹⁵⁰ Het lanceerde de grote campagne "Mama blijft aan boord". Deze actie heeft als doel zwangere vrouwen, in of na hun moederschapsrust, en ook vrouwen die overwegen om moeder te worden, bewust te maken van het feit dat ze niet gediscrimineerd, afgewezen of geïntimideerd mogen worden op grond van hun zwangerschap of moederschap, dat zij rechten hebben. Het is de bedoeling hen aan te moedigen om informatie in te winnen en eventueel klacht in te dienen bij het IGVM. De campagne omvat affiches, een postkaart, een sensibiliseringsfolder en een informatiegids 'Zwanger op het werk. Gids voor werkneemsters en werkgevers voor een discriminatievrije behandeling.' Dit promotiemateriaal werd eind 2017 op grote schaal verspreid¹⁵¹.

Het IGVM publiceerde een informatiebrochure voor werknemers die een behandeling voor in-vitrofertilisatie volgen om hen in te lichten over hun rechten en plichten en de beschermingsmaatregelen die op hen van toepassing zijn tijdens hun zwangerschap.¹⁵²

¹⁵⁰ [https://igvm-](https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/zwanger_aan_het_werk_de_ervaringen_van_sollicitanten_werkneemsters_en_zelfstandige)

[iefh.belgium.be/nl/publicaties/zwanger_aan_het_werk_de_ervaringen_van_sollicitanten_werkneemsters_en_zelfstandige](https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/zwanger_aan_het_werk_de_ervaringen_van_sollicitanten_werkneemsters_en_zelfstandige)

¹⁵¹ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/zwangerschap/campagne_mama_blijft_aan_boord

¹⁵² https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/in_vitrofertilisatie_en_werk_alleen_voor_doorzetters

De stand van zaken van de genderdiscriminatie die het IGVM jaarlijks publiceert, toont aan dat het aantal meldingen van discriminatie op grond van zwangerschap en moederschap jaar na jaar stijgt.

De strijd tegen het seksisme

Het IGVM is ook bijzonder actief geweest in de strijd tegen het seksisme. Het instituut trok naar het Grondwettelijk Hof om er de wet van 22 mei 2014 ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte (zie vragen 1 en 2) te verdedigen nadat een beroep tot nietigverklaring van deze wet was ingesteld¹⁵³. Volgens de verzoekende partij was die onvoldoende duidelijk en uitvoerbaar en schaadde hij de vrije meningsuiting. Het Hof verwierp alle bezwaren tegen de wet en verklaarde meer bepaald: *"De door de wetgever [met de Seksismewet] nagestreefde doelstelling bestaat overigens niet alleen erin de rechten van de slachtoffers van seksistische gebaren of handelingen te beschermen, maar ook de gelijkheid van vrouwen en mannen te waarborgen, hetgeen een fundamentele waarde van de samenleving is, waarvan de verwezenlijking ten goede komt aan alle leden ervan en niet alleen aan de mogelijke slachtoffers van seksisme"*.

De wet werd via een folder gepromoot. Deze verduidelijkt de wetsinhoud en de acties die slachtoffers kunnen ondernemen.¹⁵⁴

Het IGVM behandelde ook tal van klachten over seksisme, onder meer door rechtszaken op basis van de wet van 2014 te steunen, en gaf ruchtbaarheid aan de eerste veroordeling op basis van deze wet.¹⁵⁵

Het IGVM analyseerde de meldingen in zijn jaarverslagen en bracht enkele zaken met betrekking tot seksisme in de media om een breder publiek bewust te maken van de problematiek (meer bepaald in verband met de verspreiding van seksistische beledigingen via een online mediabedrijf¹⁵⁶, of met de stopzetting van een reclamecampagne die aanzette tot seksuele intimidatie van vrouwen¹⁵⁷) en nam deel aan colloquia over dit onderwerp (meer in het bijzonder over seksisme in studentenmiddens).

Tenslotte zette het IGVM de in 2009 begonnen samenwerking met de Jury voor Ethische Praktijken inzake reclame voort. Deze jury is paritair samengesteld (de helft van de leden komt uit de reclamesector, de helft uit het maatschappelijk middenveld). Concreet woont een medewerker van het IGVM de vergaderingen van de jury bij. De jury heeft als opdracht, meestal na klachten, te onderzoeken of reclameboodschappen die in de media worden verspreid, in overeenstemming zijn met de ethiek inzake reclame, en baseert zich daarbij op wetten en gedragscodes. Het IGVM wil ervoor zorgen dat bij de behandeling van klachten meer rekening wordt gehouden met de genderdimensie. Bovendien verwijst het IGVM personen die seksistische reclame aanklagen via een standaardprocedure door naar de JEP en behoudt het terzelfder tijd de mogelijkheid om zelf tussen te komen.

Vreedzame en inclusieve samenlevingen

¹⁵³ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/seksismewet_gaat_niet_in_tegen_vrijheid_van_meningsuiting

¹⁵⁴ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/seksisme_tegengaan_een_uitdaging_voor_de_gelijkheid_van_vrouwen_en_mannen

¹⁵⁵ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/eerste_veroordeling_voor_seksisme_in_de_openbare_ruimte

¹⁵⁶ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/zonder_wederwoord_verspreiden_van_seksistische_beledigingen_gaat_in_tegen_journalistieke

¹⁵⁷ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/persbericht_instituut_voor_de_gelijkheid_van_vrouwen_en_mannen_veroordeelt_seksistische_campagne_die_aanzet_tot_seksuele_intimidatie_van_vrouwen

Actiepunten:

- E. Vrouwen en gewapende conflicten
- I. Grondrechten van vrouwen
- L. Meisjes

26. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen om vrede tot stand te brengen en te handhaven, vreedzame en inclusieve samenlevingen te bevorderen met het oog op een duurzame ontwikkeling en het programma voor vrouwen, vrede en veiligheid uit te voeren?

- X Goedkeuring en/of uitvoering van een nationaal actieplan voor vrouwen, vrede en veiligheid.**
- X Integratie van de verbintenissen ten gunste van vrouwen, vrede en veiligheid in de belangrijkste kaders met betrekking tot het beleid, de planning en de nationale en interministeriële follow-up.**
- X Verhoging van de begrotingstoewijzingen voor de uitvoering van het programma voor vrouwen, vrede en veiligheid.**

Het nationaal actieplan "Vrouwen, Vrede en Veiligheid"

België keurde in 2009 zijn eerste nationaal actieplan "Vrouwen, Vrede en Veiligheid" goed en voert nu zijn derde NAP uit voor de periode 2017-2021. De zes doelstellingen van dit NAP zijn: 1) bevorderen van de implementatie van het internationaal normatief kader; 2) integreren van de genderdimensie in de Belgische acties rond conflict, vrede en veiligheid; 3) strijden tegen alle vormen van geweld ten aanzien van vrouwen en meisjes, in het bijzonder seksueel geweld; 4) bevorderen van de deelname van vrouwen aan processen rond conflict, vrede en veiligheid; 5) ondersteunen van de Vrouwen, Vrede en Veiligheid Agenda; 6) Opvolgen en monitoren van de uitvoering van de Vrouwen, Vrede en Veiligheid Agenda en het NAP. In drie focuslanden zal het gecoördineerd optreden van de departementen de kans bieden om de acties van dit plan uit te diepen. Het gaat over Burkina Faso, de Democratische Republiek Congo en Mali. Deze landen werden uitgekozen omdat er een diplomatieke vertegenwoordiging van België is, het partnerlanden zijn van de Belgische ontwikkelingssamenwerking en het Belgische leger er aan operaties deelneemt. De administraties die aan de uitvoering van dit NAP deelnemen, zijn de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, het ministerie van Defensie, de FOD Binnenlandse Zaken, de FOD Justitie en het IGVM. Er vindt een jaarlijkse rapportering aan het parlement plaats met informatie over de acties die tijdens het voorgaande jaar werden uitgevoerd. Het NAP werd aan het maatschappelijk middenveld voorgelegd tijdens een overlegvergadering.

Vrouwen, Vrede en Veiligheid op multilateraal niveau

In de loop der jaren heeft België altijd voor de uitvoering van de Vrouwen, Vrede en Veiligheid Agenda gepleit. In april 2018 bijvoorbeeld legde België tijdens het open debat in de VN-Veiligheidsraad een

verklaring af over de preventie van seksueel geweld tijdens conflicten, met de nadruk op de strijd tegen straffeloosheid. Ons land nam het woord op de vergadering volgens de Arria-formule¹⁵⁸ van 22 oktober 2018 in New York over het gebruik van sancties om seksueel geweld in tijden van conflict te bestrijden.

Als niet-permanent lid van de VN-Veiligheidsraad (2019-2020) zet België deze praktijk voort. Ten eerste wordt er actief bijgedragen aan de activiteiten die specifiek verband houden met de Vrouwen, Vrede en Veiligheid Agenda, zoals de open debatten en de vergaderingen volgens de Arria-formule over Vrouwen, Vrede en Veiligheid (met een deelname op ministerieel niveau voor de Arria Vrouwen, Vrede en Veiligheid in januari 2019). Vervolgens is er de integratie van deze agenda in de nationale en regionale kwesties in de Raad, met name door het taalgebruik van Vrouwen, Vrede en Veiligheid op te nemen in de documenten van de Raad en in de rapporten van de secretaris-generaal. Maar ook door te pleiten voor de systematische en uitdrukkelijke integratie van seksueel geweld als onafhankelijk plaatsingscriterium in sanctieregelingen waarin dit criterium niet opgenomen is.

Uitvoering van resolutie 1325 in Mali

Naast het bedrag dat aan de basismiddelen van UN Women wordt toegekend (16 miljoen EUR voor de periode 2017-2020), financiert België ook een gedelegeerd samenwerkingsproject met UN Women (waarbij een luik werd uitbesteed aan de United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali) dat als doel heeft de uitvoering van resolutie 1325 van de Veiligheidsraad te ondersteunen. Deze gedelegeerde samenwerking is in het huidige samenwerkingsprogramma tussen België en Mali opgenomen voor een bedrag van 1,5 miljoen EUR. In aansluiting op het Belgische voorstel werkte UN Women een voorstel uit tot interventie in het kader van resolutie 1325 dat gedeeltelijk geheroriënteerd is naar een 3D-aanpak (diplomatie, ontwikkeling, defensie) met potentieel zichtbaardere resultaten dan het pleidooi. Het project helpt bijvoorbeeld vrouwen die het slachtoffer zijn van het conflict in het noorden om er sociaal en economisch weer bovenop te komen met beroepsopleidingen, psychologische en medische hulp, maar ook "cases de la paix" waarin vrouwen (en mannen) elkaar kunnen ontmoeten om problemen/ spanningen die tot gewapend geweld leiden, op te lossen.

27. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen om het leiderschap, de vertegenwoordiging en de participatie van de vrouwen in de preventie en de oplossing van conflicten, de bestendiging van de vrede, de humanitaire acties en de reacties op crisissituaties te versterken op het niveau van de besluitvorming, in conflictsituaties, inclusief gewapende conflicten, en in fragiele of crisiscontexten.

X Bevordering en ondersteuning van de relevante deelname van vrouwen aan de vredesprocessen en aan de uitvoering van vredesakkoorden

X Integratie van een genderdimensie in de humanitaire actie en de reactie op crises

¹⁵⁸ <https://www.un.org/fr/sc/about/methods/bgarriaformula.shtml>

Verklaringen en uitwisselingen van ervaringen

Tijdens bilaterale bijeenkomsten of in regionale en multilaterale contexten benadrukt België vaak het belang van leiderschap, participatie en vertegenwoordiging van vrouwen in vredes- en verzoeningsprocessen op alle niveaus.

In 2018 organiseerde België samen met de Afrikaanse Unie en het Internationaal Instituut voor de Vrede een seminarie over de Afrikaanse bemiddelaars in aanwezigheid van de koningin van België en de minister van Buitenlandse Zaken, waarbij ook het *African Women Leaders Network* en *FemWise Africa* betrokken werden. Dit seminarie wilde de bemiddelaars een platform en een gelegenheid bieden om van gedachten te wisselen over hun ervaringen, uitdagingen en successen, maar ook om hun belangrijkste behoeften aan te kaarten en zo te waarborgen dat vrouwen hun rechtmatige en onmisbare plaats krijgen in de besluitvormingsprocessen die gericht zijn op de preventie en het oplossen van conflicten door bemiddeling.

Tenslotte greep ons land talrijke gelegenheden aan om naar de 5 belangrijkste conclusies van dit seminarie te verwijzen, meer bepaald tijdens het open debat in de VN-Veiligheidsraad over Vrouwen, Vrede en Veiligheid in oktober 2018 en tijdens de Arria-bijeenkomst Vrouwen, Vrede en Veiligheid over vrouwenparticipatie in de Sahelregio die Frankrijk in 2019 organiseerde.

Bevordering en ondersteuning van de relevante participatie van vrouwen in de Democratische Republiek Congo

Het project "Appui aux droits et participation des femmes congolaises dans le cadre de la résolution 1325" werd voor een duur van twee jaar, (januari 2016 tot januari 2018) in de Democratische republiek Congo georganiseerd door UN Women, met de steun van de Belgische Samenwerking. Naast sensibilisering voor vrouwenrechten, de economische empowerment van vrouwen en de institutionele steun van het ministerie van Genderkwesties was het project voornamelijk gericht op de politieke participatie van vrouwen, de opleiding in vrouwelijk leiderschap en conflictbemiddeling.

Met dit project werden Congolese vrouwen in de interventiegebieden, en meer bepaald vrouwenorganisaties, bewustgemaakt van het belang van resolutie 1325, die tot dan weinig bekend was bij de bevolking.

De capaciteiten van vrouwelijke leiders om invloed uit te oefenen op de besluitvorming in crisistijden en in periodes na een crisis werden versterkt, al blijft de vrouwenparticipatie in acties voor conflictoplossing op communautair niveau marginaal. Ondanks de inspanningen die in het kader van het project werden geleverd, blijft de participatie van de vrouwen in het hele land ontoereikend, gezien het kleine aantal kandidates voor de verkiezingen van 23 december 2018. Het project had een klein positief effect op het aantal vrouwelijke kandidates in de interventieprovincies, waar hun percentage schoolbezoek steeg van 49% in 2011 naar 51% in 2018.

Dit project beoogt de economische emancipatie van vrouwen op middellange en lange termijn om hen in staat te stellen hun inkomensniveau te verhogen en deel te nemen aan de besluitvormingsorganen op communautair niveau.

Integratie van een genderperspectief in de humanitaire hulp

Op het niveau van de Belgische humanitaire hulp werden bijzondere inspanningen geleverd om een genderperspectief te integreren (gender mainstreaming) in het beleid. De Belgische strategie voor

humanitaire hulp vermeldt uitdrukkelijk dat, bij alle interventies in crisissituaties, rekening gehouden wordt met wettelijk verplichte transversale thema's zoals de genderdimensie, en dat de hulp gericht is op de emancipatie van vrouwen en de gelijkheid van mannen en vrouwen in de samenleving.

Dit komt concreet tot uiting in de financieringsprocedures. Ngo's die een humanitaire subsidie aanvragen, moeten bijvoorbeeld aantonen op welke manier het genderperspectief geïntegreerd is in het voorgestelde project/ programma. Het is met andere woorden een voorwaarde bij de keuze en de evaluatie van de gefinancierde projecten/ programma's van ngo's en wordt ook afzonderlijk beoordeeld. België nodigt zijn humanitaire partners uit bijzondere aandacht te schenken aan seksueel geweld, en dat zowel op strategisch als op operationeel niveau. In het kader van de Humanitaire Wereldtop werd gender vermeld in de verklaring van de minister en in de Belgische "*position paper*" voor de top.

In 2015 werd een programma van het Internationaal Comité van het Rode Kruis voor de preventie van en het antwoord op seksueel geweld in conflictsituaties gefinancierd voor een periode van twee jaar. De activiteiten situeerden zich in de Centraal-Afrikaanse Republiek, de Democratische Republiek Congo en Mali.

Een project van Dokters van de Wereld dat in 2018 door België werd gefinancierd en in 2018 in Oeganda werd uitgevoerd, focust op de gezondheid en de seksuele en reproductieve rechten. Enerzijds heeft het project tot doel de "*Minimal Initial Service Package*" (MISP) voor vluchtelingen en gastgemeenschappen te consolideren en de evolutie naar het verstrekken van volledige diensten op het vlak van seksuele en reproductieve gezondheid aan die gemeenschappen voor te bereiden. Anderzijds ondersteunt het project de toegang van de overlevenden van gendergerelateerd geweld tot justitie.

28. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen om de justitiële en niet-justitiële verantwoordelijkheid voor schendingen van het internationale humanitaire recht en van de fundamentele rechten van vrouwen en meisjes tijdens conflicten, inclusief gewapende conflicten, of tijdens humanitaire acties en reacties op een crisis?

- X Verbetering van de toegang van vrouwen die het slachtoffer van het conflict zijn, vluchtelingen of ontheemden tot diensten voor preventie van en bescherming tegen geweld**
- X Maatregelen genomen om wapensmokkel te bestrijden**
- X Maatregelen genomen om vrouwen- en kinderhandel te bestrijden.**

Gender en ontwapening

In Genève behoort gender tot de Belgische prioriteiten in de fora over ontwapening. Dit aspect wordt regelmatig benadrukt in de Belgische nationale verklaringen op diverse bijeenkomsten over ontwapening. In het kader van het voorzitterschap van het slachtofferondersteuningscomité van het Verdrag van Ottawa over de antipersoonsmijnen maakte België gendergelijkheid tot een van de vijf prioriteiten van het comité. In de loop van 2018 heeft het comité zich ingezet om een aanpak van bijstand aan slachtoffers te ontwikkelen die rekening houdt met genderspecifieke elementen en heeft het de landen gevraagd dit aspect in hun nationaal beleid te integreren. België nam in juni 2018 als panellid deel aan de lancering, in het kader

van het Verdrag inzake clustermunitie, van de "richtlijnen inzake gendergelijkheid in de mijnbestrijdingsprogramma's", in de marge van het Verdrag van Ottawa over de antipersoonsmijnen. Deze inspanningen worden in 2019 voortgezet en België heeft het voorzitterschap van de onderzoekscommissie van het Verdrag van Ottawa over de antipersoonsmijnen opgeroepen om de genderdimensie te versterken en ze in het kader van een transversale aanpak op te nemen in het nieuwe actieplan van het verdrag waarover in 2019 zal worden onderhandeld. In het kader van het Verdrag inzake clustermunitie steunt België de internationale hulpverlening en het opvoeren van de samenwerking op het vlak van bijstand aan slachtoffers en ontminning. Het gendercriterium wordt systematisch in aanmerking genomen bij de toekenning van middelen die bestemd zijn voor deze twee Belgische prioriteiten in de strijd tegen deze bijzonder dodelijke ontplofbare oorlogsresten.

Strijd tegen gendergerelateerd geweld en tegen straffeloosheid

De nieuwe en digitale technologieën kunnen ook zeer nuttig zijn in de strijd tegen seksistisch geweld en tegen straffeloosheid. In 2016 en 2017 heeft België bijgedragen aan gerechtelijke interventies in de Democratische Republiek Congo in samenwerking met de internationale ngo TRIAL (*Track Impunity Always*). Met de mobiele applicatie Eye Witness kunnen op een veilige manier bewijzen verzameld en in de cloud opgeslagen worden als bijdrage aan de strijd tegen straffeloosheid na seksueel geweld in het oosten van de Democratische Republiek Congo. Het is bijzonder interessant om weten dat TRIAL, in het kader van het proces-Kavumu in Bukavu, de advocaten en het gerecht bewijsmateriaal heeft bezorgd dat verzameld kon worden met de steun van de Belgische samenwerking. Die hulp aan justitie en aan de advocaten in dit proces zou herhaald kunnen worden in andere provincies waar de nood groot is en waar de gerechtelijke procedures met betrekking tot seksueel geweld weinig vooruitgang hebben geboekt. Als ngo met expertise in het versterken van de lokale capaciteiten en in juridische en gerechtelijke bijstand aan slachtoffers van ernstige schendingen van de mensenrechten versterkt TRIAL de inspanningen van de Congolese actoren in de strijd tegen straffeloosheid voor personen die verantwoordelijk zijn voor internationale misdaden. De organisatie baseert haar actie op drie steunpijlers in de strijd tegen straffeloosheid: de verantwoordelijken straffen; het recht van de slachtoffers om de waarheid te kennen en schadeloosstelling te krijgen, eerbiedigen; de autoriteiten in staat stellen hun opdracht te vervullen als overheidsinstantie die instaat voor de openbare orde. Door haar aanpak die een combinatie is van maatregelen die aangepast zijn aan de context en bestemd zijn om de toegang tot justitie te bevorderen voor slachtoffers van internationale misdaden, is TRIAL een belangrijke speler in de strijd tegen straffeloosheid in de Democratische Republiek Congo.

Mensenhandel

De voorbije jaren werden diverse maatregelen genomen om de strijd tegen de mensenhandel (MH) op te voeren. In 2013 werden drie wetten goedgekeurd: de eerste, die het Strafwetboek wijzigde, breidt de finaliteit van seksuele uitbuiting uit¹⁵⁹; de tweede voorziet in zwaardere sancties naarmate er meer

¹⁵⁹ Wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel (BS 23.07.2013)

slachtoffers zijn¹⁶⁰; de derde voorziet in de verbeurdverklaring van gebouwen die gebruikt werden voor mensenhandel of voor prostitutie¹⁶¹. De wet van 31/05/2016¹⁶² introduceerde een reeks technische wijzigingen met betrekking tot MH: uitbreiding van de lijst van bezwarende omstandigheden tot alle modi operandi waarin de EU-richtlijn over de MH voorziet; zwaardere sancties voor de daders van mensenhandel¹⁶³; uitbreiding van de strafbaarstelling met poging tot mensenhandel en verlenging van de verjaringstermijn tot 18 jaar; en bescherming tegen openbaarmaking van de identiteit van slachtoffers van mensenhandel met seksuele uitbuiting als doel. De omzendbrief over het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake mensenhandel werd geactualiseerd door omzendbrief COL 01/2015¹⁶⁴; die onder andere aanbeveelt meer gebruik te maken van financiële onderzoeken (voor inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen van de opbrengsten van het misdrijf) en bijzondere onderzoeksmethoden. In de omzendbrief worden ook de belangen van de slachtoffers benadrukt, onder meer bij de bepaling van de inkomsten waarvan ze door de uitbuiting werden beroofd. In 2015-2019 werd een derde Nationaal Actieplan (PAN) tegen Mensenhandel goedgekeurd 15/07/2015¹⁶⁵ dat voorziet in de voortzetting van de initiatieven met betrekking tot het strafrechtelijk beleid, de bescherming van de slachtoffers en de sensibilisering in het veld. Dit plan herneemt elementen van de toepassing van het vorige plan 2012-2014 en introduceert de rol van de gefedereerde entiteiten (preventie, informatie en bewustmaking). Wat preventie, voorlichting van het publiek en opleiding betreft, werden talrijke initiatieven genomen, onder meer in ziekenhuizen en observatie- en oriëntatiecentra voor personen die internationale bescherming hebben aangevraagd¹⁶⁶. Seksuele uitbuiting heeft opnieuw de aandacht van de gefedereerde entiteiten getrokken. In 2017 werd een opleiding georganiseerd voor maatschappelijk en jeugdwerkers in de Franse Gemeenschap met aandacht voor seksuele uitbuiting van minderjarigen, uitbuiting van bedelarij of het feit dat bepaalde minderjarigen worden uitgebuit om misdrijven te plegen. Bovendien neemt de Franse Gemeenschap sinds 2017 een fiche over MH op in haar handboek rond geweld op school. Begin 2017 financierde het Vlaams Gewest een website van Child Focus voor de campagne "stop-tienerpooiers/ proxénètes d'ados" die vooral bestemd is voor een publiek dat (privé of beroepsmatig) in contact komt met tieners. Het doel is preventief te handelen of (mogelijke) gevallen van uitbuiting te melden. Het NAP tegen MH kreeg een addendum over de

¹⁶⁰ Dat is vooral belangrijk bij mensenhandel en mensensmokkel, uitbuiting van bedelarij of prostitutie. Wet van 24 juni 2013 houdende bestraffing van de exploitatie van bedelarij en van prostitutie, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffers (BS 23.07.2013).

¹⁶¹ Wet van 27 november 2013 tot aanvulling van de artikelen 43bis, 382ter en 433novies van het Strafwetboek, en van artikel 77sexies van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met betrekking tot de bijzondere verbeurdverklaring (BS 13.12.2013).

¹⁶² Wet van 31 mei 2016 tot verdere uitvoering van de Europese verplichtingen op het vlak van seksuele uitbuiting van kinderen, kinderpornografie, mensenhandel en hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf (BS 08.06.2016).

¹⁶³ Verlies van rechten en bijkomende straffen bij overtredingen van het verbod op uitbuiting en op bepaalde activiteiten.

¹⁶⁴ Inwerkingtreding op 1 mei 2015.

¹⁶⁵ http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_MH_2015_2019-NL-13072015.pdf.

¹⁶⁶ In alle ziekenhuizen van het land (en meer bepaald op de spoeddiensten en de gynaecologische afdelingen) werd een brochure afgegeven met informatie over de kenmerken en trauma's van de slachtoffers. Ook in de observatie- en oriëntatiecentra voor verzoekers om internationale bescherming werd een brochure verspreid om deze personen in te lichten over de arbeidsvoorwaarden in België en de personen met wie contact kan worden opgenomen in geval van uitbuiting.

uitbuiting van minderjarigen met maatregelen die moeten worden genomen om de identificatie en de doorverwijzing van deze personen te verbeteren. In dat verband werden, in samenwerking met Justitie, twee werkgroepen opgericht op het niveau van de Vlaams Gewest en de Franse Gemeenschap. Elk van deze werkgroepen concentreert zich op de prioriteiten die de respectievelijke deelstaten hebben vastgesteld. In Vlaanderen werd een actieplan opgesteld en bereidt de werkgroep een 'draaiboek' voor over minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting; in de Franse Gemeenschap werden de toepasselijke procedures verduidelijkt en zijn in 2019 twee opleidingen gepland voor het personeel van de jeugdzorg. De campagne in gynaecologische afdelingen van ziekenhuizen, werd in 2018 herhaald. De nieuwe brochure bevat informatie over de orgaanhandel. Ten slotte werd in de voogdijdienst een pool van speciaal opgeleide, in mensenhandel gespecialiseerde voogden samengesteld.

29. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen om discriminatie van meisjes en schendingen van hun grondrechten te bestrijden?

- X Maatregelen genomen om negatieve sociale normen en praktijken te bestrijden en de behoeften en het potentieel van jonge meisjes meer bekendheid te geven.**
- X Verbetering van de toegang van meisjes tot onderwijs, tot ontwikkeling van competenties en tot een goede opleiding.**

zie ook vraag 12

- X Uitvoering van een beleid en programma's om kindhuwelijken, vroege huwelijken en gedwongen huwelijken te beperken en een halt toe te roepen.**
- X Uitvoering van een beleid en programma's om geweld tegen meisjes te elimineren, meer in het bijzonder fysiek en seksueel geweld en schadelijke praktijken**

België ontwikkelde een arsenaal van maatregelen om vrouwelijke genitale verminking te bestrijden (zie vraag 13).

- X Bevordering van de bewustmaking van meisjes en van hun deelname aan het sociale, economische en politieke leven.**

Maatregelen om het potentieel van meisjes te bevorderen

De gemeenschappen werkten talrijke initiatieven uit, tools die erop gericht zijn het potentieel van meisjes te ontwikkelen. De Vlaamse Gemeenschap neemt bijvoorbeeld de genderdimensie op in haar jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (2015-2019). Zo wordt de nadruk gelegd op de speelruimte, de kwaliteit van het onderwijs of de strijd tegen kinderarmoede en jeugdwerkloosheid.

Wat de fundamentele rechten betreft, organiseerde de Franse Gemeenschap de tentoonstelling "L'égalité filles-garçons c'est bon pour les droits de l'enfant. Et le respect aussi!", met de Franse vereniging Adéquations als partner en in samenwerking met de 'Délégué général aux Droits de l'enfant' (algemeen afgevaardigde voor de rechten van het kind). Zij wil de gelijkheid tussen meisjes en jongens benaderen

vanuit de invalshoek van de kinderrechten. Bij dit evenement hoort een animatiegids die gericht is op kinderen tussen 6 en 12 jaar (onder supervisie van een volwassene).

STEM-actieplan (STEM = sciences, technology, engineering and mathematics) in de Vlaamse Gemeenschap

De genderkloof in STEM-afstudeerders is aanzienlijk. Het STEM-actieplan 2012-2020 (<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/stem>) is dan ook speciaal toegespitst op ondervertegenwoordigde groepen zoals STEM-getalenteerde meisjes en ook jongeren die schoollopen in moeilijke omstandigheden door hun sociaaleconomische situatie en/of gezien hun buitenlandse herkomst. Het plan ontwikkelt 3 concrete actielijnen om deze doelgroepen beter te bereiken:

- Specifieke STEM-lerende netwerken voor leerkrachten van het lager en secundair onderwijs met onder meer een netwerk voor het secundair onderwijs dat op de doelgroep van de meisjes focust via de didactiek (met nadruk op de maatschappelijke uitdagingen).
- De ontwikkeling van goede praktijken betreffende het gebruik van STEM in de vrije tijd en hun uitwisseling, eveneens in de vrije tijd, binnen het STEM-academie netwerk. Ook hier wordt steeds meer aandacht besteed aan de maatschappelijke relevantie, wat volgens onderzoek essentieel om de interesse van de meisjes te wekken.
- Binnen het technisch en beroepsonderwijs worden specifieke acties opgezet die deze jongeren bijkomende mogelijkheden geven om hun STEM-talenten te ontdekken en te ontwikkelen.

Dit beleid wordt uitgewerkt in samenspraak met gespecialiseerde partners in het veld, zodat kennisdeling en kwaliteitsbevordering centraal staat. Ook andere arbeidsmarkterichte opleidingen waarbinnen de (technische) ontwikkelingen uiterst snel gaan en waar zich profielentekorten voordoen behoren tot STEM. (cf. Innovatielabs speciaal voor meisjes) die in dit verband worden genomen zullen de relevantie van die opleidingen nog beter verduidelijken voor ondervertegenwoordigde groepen, in het bijzonder meisjes, jongeren uit moeilijke socio-economische situaties (STEM) en jongens (zorgopleidingen).

Dit actieplan, dat een globale aanpak beoogt, wordt regelmatig getoetst aan indicatoren waarmee de vooruitgang en de daadwerkelijke stijging van het aantal meisjes in STEM-studierichtingen (zo is het aantal meisjes dat ingeschreven is voor een hogere STEM-studie van 37 naar 40% gestegen tussen 2011 en 2016) kunnen worden beoordeeld. Er is een nieuw plan (2020-2030) in voorbereiding.

Acties ter bestrijding van vroege en gedwongen huwelijken

Een studie van het International Centre for Reproductive Health uit 2015 stelde de kenmerken van gedwongen huwelijken vast¹⁶⁷. Hieruit blijkt dat deze problematiek zowel nieuwkomers als personen van buitenlandse herkomst die zich al langer geleden in België vestigden, aanbelangt. Vooral bij Roma-gemeenschappen en Afghanen zijn vroege huwelijken legio. Het gaat zowel om mannen als om vrouwen. Vrouwen hebben echter minder mogelijkheden om eraan te ontsnappen of iets aan de situatie te doen. In juni 2015 publiceerde het IGVM in samenwerking met het Réseau Mariage et Migration (RMM) een handleiding voor dienstverleners¹⁶⁸ die verspreid werd in scholen, in de psychosociale sector, bij de politie, in administraties, enz. Deze gids heeft tot doel de professionals concrete antwoorden aan te reiken door hun

¹⁶⁷ E. Leye, "Forced marriages in Belgium: an analysis of the current situation", International Centre for Reproductive Health, Ghent University, Belgium, 2015.

¹⁶⁸ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/gedwongen_huwelijk_handleiding_voor_dienstverleners

kennis over het verschijnsel te verhogen, hen instrumenten aan te leveren om de situaties efficiënter op te sporen en advies te geven voor de begeleiding en/of doorverwijzing van de slachtoffers. Voor de aanpak van kindhuwelijken tijdens de asiel- en opvangprocedure stelde Fedasil een kadernota op over de prevalentie waarin het kindhuwelijk wordt beschreven als een schending van de mensen- en kinderrechten, als vorm van seksueel en gendergerelateerd geweld en als sociaal-economisch verschijnsel. De nota bekijkt de thematiek ook in de context van conflicten, hun gevolgen, de asielprocedure in Europa en in België en de juridische analyse van huwelijken in het buitenland met ten minste één minderjarige. In januari 2016 werd een interne richtlijn naar de dienst Dispatching en naar de opvangcentra van Fedasil verzonden om te verduidelijken welke procedure moet worden gevolgd wanneer een huwelijk met een minderjarige wordt vastgesteld. Hij werd ook aan de dienst Vreemdelingenzaken bezorgd. Meerdere middenveldorganisaties worden door alle beleidsniveaus financieel gesteund om acties rond preventie, bewustmaking, opleiding en animatie te ondernemen bij de betrokken gemeenschappen in België. Onder impuls van het RMM werd een sensibiliseringscampagne -gesteund door de Franstalige autoriteiten- onder de benaming "envie d'aimer" (www.mariagemigration.org/index.php/fr/) gelanceerd. Deze campagne spoorde jongeren aan om strategieën te ontwikkelen waarbij ze hun liefdesleven zo vrij mogelijk kunnen beleven. Via de campagne werd ook het debat geopend over de problematiek van de vrije keuze in het relationele, affectieve en seksuele leven in al zijn facetten. Er werden straatinterviews over dit onderwerp gefilmd. Dit filmpje werd op de homepage van de website van de preventiecampagne "Mon mariage m'appartient" (<http://monmariagemappartient.be/>), op deelplatforms en op de sociale netwerken geplaatst. Op de radio- en televisiezenders in Franstalig België werden spots uitgezonden. Het RMM verstreekte opleidingen aan professionals in Wallonië en Brussel. Er werden opleidingen georganiseerd voor professionals bij de politie, in de sociale sector, het onderwijs, de gezondheidszorg, de juridische sector, de gemeentediensten (preventiedienst en vreemdelingendienst). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Vlaamse overheid subsidiëren eveneens verenigingen (GAMS, Intact) voor dergelijke bewustmakings-, preventie- en opleidingsactiviteiten. De Vlaamse Gemeenschap werkt momenteel in samenwerking met Kind en Gezin een ontwerp van ministerieel besluit uit dat tot doel heeft de ontwikkeling van een structurele nieuwe vorm van gezinssteun voor slachtoffers van VGV en van gedwongen huwelijken te erkennen en te subsidiëren. Deze nieuwe actie beoogt preventie, bewustmaking en ondersteuning van (potentiële) slachtoffers en professionals. Het IGVM heeft werkzaamheden aangevat om de ambtenaren van de burgerlijke stand een grotere rol te geven bij de opsporing van gedwongen huwelijken. In de loop van 2019 zou zo een meldcode ter beschikking moeten staan van de ambtenaren van de burgerlijke stand.

Grenslijn.be: kennisplatform voor professionals en vrijwilligers over intimidatie en ongepast of grensoverschrijdend seksueel gedrag

De Vlaamse Gemeenschap ontwikkelde een kennisplatform voor professionals en vrijwilligers die actief zijn in jeugdhulp, onderwijs, sport, welzijn, kinderopvang en jeugdwerk. Kinderen en jongeren slagen er niet altijd in grenzen te stellen en zijn kwetsbaarder dan volwassenen. Zelfs voor personen die in hun professionele capaciteit met hen in contact komen, is het niet altijd gemakkelijk op de juiste manier te reageren op (vermoedens van) ongepaste of grensoverschrijdende gedragingen of om ze te voorkomen. Grenslijn.be is een initiatief dat ontwikkeld werd met partners in het veld (vzw SAM, Child Focus, Unia, Sensoa, Transgender Infopunt, ...) dat professionelen en vrijwilligers ondersteunt om van hun setting een veilige plek te maken die gestut is op (zelf-)respect en (zelf-)vertrouwen. Ze stelt deze professionals of vrijwilligers in staat om, via een geïntegreerde en beleidsdomeinoverschrijdende aanpak, meer werk te maken van de bescherming van kinderen en jongeren tegen alle vormen van ongepast gedrag. Naast dit

kennisplatform is er ruimte voor wetenschappelijk onderzoek naar verschillende vormen van geweld, de uitbouw van aanspreekpunten waar zowel kinderen en jongeren als andere betrokkenen terecht kunnen met hun informatie- en hulpvragen, de ontwikkeling van verschillende methodieken en bemiddelingsvormen, zoals peer support, de optimalisering van de klachtenprocedures en de bevordering van de deskundigheid van professionals en vrijwilligers. De beleidsdomeinoverschrijdende werkgroep "Integriteit", samengesteld uit verschillende partners, is belast met de opvolging van dit actieplan.

Milieubehoud, -bescherming en -sanering

Actiepunten:

- I. Grondrechten van vrouwen
- K. Vrouwen en milieu
- L. Meisjes

30. Welke maatregelen heeft uw land de afgelopen vijf jaar genomen om genderperspectieven en -thema's in het milieubeleid te integreren?

- X Bevordering van het onderwijs van vrouwen en meisjes in wetenschappen, engineering en andere vakgebieden die verband houden met het natuurlijke milieu.**
- X Controle en evaluatie van de impact van het milieubeleid en de duurzame infrastructuurprojecten op vrouwen en meisjes**

Humane biomonitoring

In het kader van de steunpunten *Milieu en Gezondheid* werden sinds 2001 drie referentiecampaagnes rond humane biomonitoring gevoerd bij Vlaamse jongeren, met telkens een periode van 5 jaar tussen twee campagnes. Bij de 4e monitoring (2016-2020) zullen ook naar geslacht uitgesplitste gegevens worden verzameld. Bij de analyse zal rekening worden gehouden met het geslacht als variabele en als dit significante verschillen tussen vrouwen en mannen of meisjes en jongens aan het licht brengt, zullen die verschillen zichtbaar gemaakt worden.

STEM-actieplan (STEM = sciences, technology, engineering and mathematics) in de Vlaamse Gemeenschap

Zie vraag 29.

31. Welke maatregelen heeft uw land de voorbije vijf jaar genomen om de genderperspectieven te integreren in het beleid en de programma's om het risico op rampen te beperken, de veerkracht ten aanzien van de klimaatverandering te verbeteren en haar gevolgen te milderen?

- X Ondersteuning van de participatie en het leiderschap van vrouwen, inclusief vrouwen die getroffen worden door rampen, in het beleid, de programma's en de projecten om de**

risico's op rampen te beperken, de veerkracht ten aanzien van de klimaatverandering te verbeteren en haar gevolgen te milderen

- X Invoering of aanscherping van wetten en beleidslijnen die de gendergelijkheid bevorderen in kwesties zoals het beperken van het risico op rampen, de veerkracht ten aanzien van de klimaatverandering en het afzwakken van haar gevolgen (bv. wetten die van toepassing zijn in geval van rampen en die rekening houden met de kwetsbaarheid van vrouwen bij dergelijke gebeurtenissen)**

Opleidingen van de Belgische Civiele Veiligheid

Het genderthema is opgenomen in de opleidingen van de Belgische Civiele Veiligheid, zowel inhoudelijk als in de uitvoering van de cursus zelf.¹⁶⁹

Gender mainstreaming in de risicobeheersing

De Belgische dienst Humanitaire Hulp heeft in haar selectieprocedures voor humanitaire projecten en programma's, onder meer inzake risicobeperking, diverse elementen opgenomen die organisaties ertoe moeten aanzetten om meer aandacht te besteden aan het genderperspectief.

Op het standaardformulier om een financiering aan te vragen, moeten zij aantonen in welke mate de betrokken speler de gendergelijkheid integreert in het voorgestelde initiatief. Vervolgens moeten de organisaties de begunstigden van de actie uitsplitsen naar geslacht.

Deze elementen hebben tot gevolg dat in de geselecteerde projecten en programma's voor risicobeperking in verschillende mate een genderperspectief geïntegreerd is. Hierna worden drie voorbeelden beschreven.

- 1) Een project van Dokters van de Wereld in Niger ten belope van 2,9 miljoen EUR. Het project heeft tot doel de gemeenschappen en de diensten inzake menselijke en dierlijke gezondheid te versterken met het oog op het beheer van gezondheidsrisico's in crisis- en rampsituaties. In dat kader zijn bepaalde capaciteitsopbouwende activiteiten ten behoeve van bijzonder kwetsbare gezinnen specifiek gericht op vrouwen, met het oog op hun emancipatie en de toegang tot het productieve kapitaal. Bovendien zijn gezinnen met vrouwen aan het hoofd, de prioritaire doelgroep van het programma. Ten slotte wordt bij de keuze van de begunstigden bijzondere aandacht besteed aan zwangere of borstvoedende vrouwen.
- 2) Het Oxfam-programma in het gebied van de Grote Meren dat voor 1,3 miljoen EUR gefinancierd wordt door de Belgische Humanitaire Hulp (oktober 2017 - oktober 2019), beoogt capaciteitsopbouw bij de lokale organisaties, de autoriteiten en de gemeenschappen opdat zij een leidersrol kunnen vervullen bij de risicobeperking van conflicten en rampen, afzwakking van de gevolgen en een betere voorbereiding van responsbeleid bij op dergelijke gebeurtenissen. Gendergelijkheid komt hierbij aan bod door te ijveren voor vrouwelijke deelname aan de mitigerende en paraatheidsactiviteiten en door de emancipatie van vrouwen actief te bevorderen bij de opzet en uitvoering van het programma. Ook de deelname van vrouwen aan economisch rendabele (inkomsten genereren) activiteiten bevordert de gendergelijkheid. Dit wordt in de

¹⁶⁹ In de nieuwe wetgeving van het *EU Civil Protection Mechanism* (UCPM) wordt dit element uitdrukkelijk vermeld.

praktijk gebracht door de raadpleging van de lokale leiders, die zowel mannen als vrouwen kunnen zijn.

- 3) Het programma van het Belgische Rode Kruis, dat voor 1.058.506 EUR gefinancierd wordt door de Belgische Humanitaire Hulp, heeft tot doel de capaciteiten van het Malinese en Nigerese Rode Kruis te versterken teneinde paraatheid bij rampen te verbeteren.

In het kader van dit programma worden specifieke maatregelen genomen om de daadwerkelijke deelname van de vrouwen aan de activiteiten van het programma te verbeteren:

- een evenwichtige vertegenwoordiging van vrouwen en mannen bij de vrijwilligers van het Malinese en Nigerese Rode Kruis en in de diverse beheerscomités die in het kader van het project worden opgericht. Om dit te realiseren zal het belang van de vrouwelijke participatie op de diverse bijeenkomsten met de gemeenschappen besproken worden en zodanig een “positief model” voor vrouwen promoten;
- sensibilisering van de traditionele stamhoofden en de gemeenschappen voor de problematiek van de discriminatie van vrouwen en meisjes en voor gendergelijkheid;
- ononderbroken opvolging van de betrokkenheid van vrouwen bij de activiteiten via het verzamelen van genderspecifieke gegevens.

Afdeling 3: Nationale instellingen en processen

32. Welk nationaal mechanisme past uw land momenteel toe om gendergelijkheid en empowerment van vrouwen te bereiken? Gelieve het te benoemen en de positie ervan binnen de regering te beschrijven.

België is een federale staat die uit gemeenschappen en gewesten bestaat. De staatsinrichting berust op een verdeling van materiële en territoriale bevoegdheden over de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten. De gemeenschappen en gewesten zijn niet ondergeschikt aan de federale overheid, maar bevinden zich op hetzelfde bevoegdheidsniveau. In hun beleidsdomeinen beschikken zij over dezelfde bevoegdheid als de federale overheid aangezien de wettelijke normen die zij uitwerken, namelijk decreten en ordonnances, gelijkwaardig zijn aan wetten. Gendergelijkheid is een transversale materie die onder de bevoegdheid valt van alle overheidsinstanties die belast zijn met de uitvoering van een genderbeleid onder het gezag van een minister.

Op het federale niveau voert het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM), op grond van artikel 5 van haar oprichtingswet, onder meer bestuurlijke opdrachten uit door het voorbereiden en toepassen van de beslissingen van de federale regering en het opvolgen van het Europese en internationale beleid inzake gendergelijkheid. Het is meer bepaald belast met de coördinatie van de strijd tegen het gendergerelateerd geweld, de uitvoering van de gender mainstreaming op federaal niveau, de opvolging van het beleid inzake gelijkheid op de arbeidsmarkt, de besluitvorming enz. Het verleent structureel steun aan de vrouwen- en feministische verenigingen. Het voert zijn opdrachten uit onder het gezag van de vice-eersteminister en minister van Werk, Economie en Consumenten, belast met Buitenlandse Handel, Armoedebestrijding, Gelijke Kansen en Personen met een Beperking.

Op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap is het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, afdeling Gelijke Kansen, Integratie en Inburgering de verantwoordelijke administratie. Het voert de volgende hoofdpdrachten uit: de voorbereiding en uitvoering van het beleid inzake gendergelijkheid, seksuele identiteit, handicap en toegankelijkheid. Het is ook belast met de uitvoering van een beleid inzake gelijke behandeling. Het ondersteunt structureel een tiental gender-, LGTB- en gehandicaptenorganisaties en het Agentschap Toegankelijk Vlaanderen, Inter vzw. Het voert zijn opdrachten uit onder het gezag van de viceminister-president van de Vlaamse Regering, minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.

Op het niveau van het Waals Gewest is de Directie Integratie Personen van buitenlandse herkomst en Gelijke Kansen van de Waalse overheidsdienst Binnenlandse Aangelegenheden en Sociale Actie de verantwoordelijke administratie. Zij voert de volgende hoofdpdrachten uit: gelijkheid tussen vrouwen en mannen, gelijke kansen en bestrijding van discriminatie, bestrijding van partnergeweld en geweld tegen vrouwen en bijstand aan LGBT-personen. Ze staat onder het gezag van de Viceminister-president en Waals Minister van Sociale Actie, Gezondheid, Gelijke Kansen, Ambtenarenzaken en Administratieve Vereenvoudiging.

Op het niveau van de Franse Gemeenschap is de Directie Gelijke Kansen van het ministerie van de Franse Gemeenschap het verantwoordelijke bestuur. Zij voert de volgende hoofdpdrachten uit: een dynamiek tot stand brengen voor gelijke kansen en voor de bestrijding van discriminatie op de volgende gebieden: onderwijs, jeugd, kinderen, hulpverlening aan de jeugd, cultuur, sport en justitiehuizen. Hiertoe bestelt de Directie Gelijke Kansen studies, voert en verspreidt ze bewustmakingscampagnes, ontwerpt ze

pedagogische hulpmiddelen, financiert ze projecten van het maatschappelijk middenveld en coördineert ze actieplannen. Ze vertegenwoordigt ook de Franse Gemeenschap en stelt op internationaal niveau haar knowhow ter beschikking voor programma's en beleidslijnen met betrekking tot de bescherming van de vrouwenrechten en de bevordering van de gendergelijkheid. Ze verricht deze activiteiten onder het gezag van de minister-president, bevoegd voor gelijke kansen en vrouwenrechten.

Op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is equal.brussels het verantwoordelijke bestuur (directie van de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel). De hoofdpodochten zijn: strijd tegen alle vormen van discriminatie op grond van het geslacht, de etniciteit, handicaps of seksuele geaardheid; transversale bevordering van de gelijke kansen (coördinatie van gender mainstreaming, handistreaming en toepassing van de gelijkekansentest) en ondersteuning van Brusselse verenigingen die hiervoor ijveren. Equal.brussels staat onder het gezag van de staatssecretaris van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ontwikkelingssamenwerking, Verkeersveiligheidsbeleid, Gewestelijke en Gemeentelijke Informatica en Digitalisering, Gelijkekansenbeleid en Dierenwelzijn.

Er is onder meer voorzien in nationale coördinatiemechanismen voor de uitvoering van het nationaal actieplan ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld of voor de internationale rapportages van België.

33. Is de persoon die verantwoordelijk is voor het nationale mechanisme, lid van het institutionele proces voor de implementatie van de SDG's (bv. interministerieel coördinatiebureau, commissie of comités)?

NEE

Het IGVM is geen lid van het institutionele proces voor de implementatie van de SDG's, maar een lid van het IGVM heeft het statuut van waarnemer in de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling.

34. Zijn er formele mechanismen die de betrokken partijen in staat stellen deel te nemen aan de implementatie en de opvolging van de Verklaring en het Actieprogramma van Beijing en de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling?

JA

Zo JA,

- a) welke van de volgende betrokken partijen nemen officieel deel aan de nationale coördinatiemechanismen die werden opgezet om bij te dragen aan de implementatie van de Verklaring en het Actieprogramma van Beijing en van de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling?

Verklaring en Actieprogramma van Beijing

2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling

X Middenveldorganisaties

X Vrouwenrechtenorganisaties

X Parlementen/parlementaire commissies

X Middenveldorganisaties

X Vrouwenrechtenorganisaties

X Parlementen/parlementaire commissies

b) Beschikt u over mechanismen om te waarborgen dat vrouwen en meisjes uit gemarginaliseerde groepen kunnen participeren en dat in deze processen rekening wordt gehouden met hun bezorgdheden?

NEE

De *Conseil des Femmes Francophones de Belgique* en de Nederlandstalige Vrouwenraad ontvangen een structurele subsidie om de vertegenwoordiging van de Franstalige/ Nederlandstalige organisaties te waarborgen, de uitwisselingen tussen vrouwenorganisaties te bevorderen en projecten met betrekking tot de daadwerkelijke implementatie van het Actieplatform van Beijing op te starten en te coördineren. Er is geen specifiek mechanisme om ervoor te zorgen dat vrouwen en meisjes uit gemarginaliseerde groepen kunnen participeren, maar hun bezorgdheden worden deels meegenomen door deze organisaties.

De wet van 12 januari 2007 strekkende tot controle op de toepassing van de resoluties van de wereldvrouwenconferentie die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van federale beleidslijnen verplicht de regering aan de federale kamers een tussentijds verslag en een verslag op het eind van de legislatuur voor te leggen over het beleid dat werd gevoerd overeenkomstig de doelstellingen van de vierde Wereldvrouwenconferentie die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad. In deze verslagen worden het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking en het specifieke genderbeleid belicht.

De *Nederlandstalige Vrouwenraad* heeft een statuut van waarnemer in de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling die de Belgische federale autoriteit adviezen verstrekt over het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de naleving van de internationale verplichtingen van België, zoals de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling.

De Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling legt het parlement een jaarverslag voor waarin de gendergerelateerde acties van deze commissie en van de cellen voor duurzame ontwikkeling van elke federale administratie worden geïntegreerd.

c) Beschrijf de manier waarop de betrokken partijen hebben meegewerkt aan het opstellen van dit nationaal verslag.

In februari 2019 werd een eerste coördinatievergadering met het maatschappelijk middenveld georganiseerd. Tijdens deze vergadering werden de vrouwen- en feministische verenigingen ingelicht over het rapportageproces en werd er van gedachten gewisseld over verwezenlijkingen, uitdagingen, struikelblokken en prioriteiten. De organisaties werden verzocht schriftelijk hun standpunt mee te delen. Vervolgens werd het verslag naar de vrouwen- en feministische verenigingen verzonden en gepresenteerd tijdens een tweede coördinatievergadering.

35. Worden gendergelijkheid en de empowerment van alle vrouwen en meisjes beschouwd als een essentiële prioriteit in het nationaal plan of de nationale strategie voor de implementatie van de SDG's?

X Nee

Gendergelijkheid en de empowerment van alle vrouwen en meisjes zijn niet opgenomen in de 6 prioriteiten van de kadertekst van de "Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling". SDG 5 wordt op hetzelfde niveau vermeld als de andere SDG's in de tekst. In de beschrijving van de gemeenschappelijke visie wordt aangegeven dat bijzondere aandacht zal worden besteed aan de integratie van de genderdimensie bij de uitvoering van de SDG's en dat rekening zal worden gehouden met de ongelijkheden tussen vrouwen en mannen, zowel in de sociale pijler als in de economische en de ecologische pijler van de duurzame ontwikkeling.

Afdeling 4: Gegevens en statistieken

36. Wat zijn de drie belangrijkste domeinen waarin uw land tijdens de voorbije vijf jaar de grootste vooruitgang heeft geboekt wat nationale genderstatistieken betreft?

- X Toegenomen gebruik van genderspecifieke gegevens bij de formulering van het beleid en de uitvoering van de programma's en projecten**
- X Uitvoering van nieuwe surveys om nationale basisinformatie te verzamelen over gespecialiseerde onderwerpen (bv. tijdsbesteding, seksistisch geweld, eigendom van activa, armoede, handicap)**
- X Ontwikkeling van een centrale onlinedatabank en/of een scorebord over genderstatistieken.**

Productie en gebruik van genderstatistieken in het kader van gender mainstreaming

De meeste overheidsinstanties hebben wetgeving inzake gender mainstreaming. Die bepalen uitdrukkelijk dat de overheden erop toezien dat de data die zij voor hun actieterrein aanmaken, verzamelen en bestellen, naar geslacht moeten worden uitgesplitst en dat indien relevant genderindicatoren moeten worden vastgesteld.

In het federaal plan hadden meerdere ministers zich ertoe verbonden de productie van statistieken te verbeteren, meer bepaald op het niveau van de federale politie, met een uitsplitsing naar geslacht van zowel de daders als de slachtoffers in de Algemene Nationale Gegevensbak van de politie.

Een van de doelstellingen had betrekking op Stabel en de integratie van de genderdimensie bij de aanmaak van statistieken.

Een van de concrete acties ter zake is de bewustmaking van de medewerkers die belast zijn met de productie en verspreiding van statistieken om hen ertoe aan te sporen de genderdimensie beter te integreren in de geschreven publicaties (persberichten, studies, rubriek "A la une" op de website). Aan dit aspect werd duidelijk aandacht besteed in diverse mededelingen over een brede waaier van onderwerpen (bijvoorbeeld: <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/armoede-indicatoren-belgie-2017-eu-silc>); de sociale media: <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/sociale-media-zijn-voor-62-van-belgische-internetgebruikers-dagelijkse-gewoonte> of de levensverwachting: <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/zeer-lichte-stijging-van-de-levensverwachting-2017>. Voor de Internationale Vrouwendag van 8 maart publiceerde Statbel ieder jaar een relevant persbericht over de volledige referentieperiode (deeltijds, demografie en opleiding, ...) en een infografie op de sociale netwerken.

Afgezien van de statistische tabellen en de persberichten werd gender in de mate van het mogelijke als afzonderlijke variabele ter beschikking gesteld in de open data. Open data zijn openbare gegevens van niet-persoonlijke aard die geïnformatiseerd zijn, aan de normen van het open formaat voldoen en gratis opnieuw gebruikt kunnen worden.

Wat gender betreft, schrapte Statbel de keuze van de referentiepersoon in surveys waarbij een of twee personen uit hetzelfde gezin worden ondervraagd. De referentiepersoon wordt voortaan geselecteerd volgens de methode van de laatste verjaardag. Deze methode wordt bijvoorbeeld toegepast in de survey over het gebruik van ICT bij de gezinnen en in de survey over volwassenenonderwijs.

De Franse Gemeenschap legde de nadruk op de beschikbaarheid en de benutting van de bestaande gegevens. Een eerste fase bestond erin de bestaande gegevens zichtbaar en toegankelijk te maken via de website van de "Cellule d'appui en genre" (<http://www.genre.cfwb.be/ressources/statistiques>). De gegevens worden naar grote competenties ingedeeld en permanent bijgewerkt. De tweede fase behelst de publicatie en verspreiding, in het kader van statistische synergieën tussen de Gemeenschap en het IWEPS (Institut Wallon de la Prospective et de la Statistique), van fiches met statistische indicatoren, die onder meer gebruikt zullen worden voor de Chiffres clés de la Wallonie (kerncijfers van Wallonië). Die werkzaamheden maakten het mogelijk de informatie op identieke wijze te structureren en de gegevens regelmatig bij te werken. Zo werden prioritaire thema's geselecteerd voor een genderspecifieke analyse.

Dankzij al deze maatregelen kunnen de administratieve of alternatieve gegevensbronnen worden verbeterd om de leemten met betrekking tot gendergegevens op te vullen.

Gender mainstreaming en -analyse in bepaalde surveys

In 2016 publiceerde het IGVM de studie Gender en Tijdsbesteding die werd uitgevoerd door de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Deze studie onderzoekt in welke mate de genderstereotiepe taakverdeling en de bijbehorende traditionele rollenpatronen en verwachtingen geëvolueerd zijn sinds 2005. Ze analyseert de tijdsbesteding van vrouwen en mannen in diverse categorieën: betaald werk, huishoudelijke taken, zorg voor de kinderen en vrije tijd. De gegevens werden ontleend aan een survey over tijdsbesteding die in 2013 werd afgenomen bij 5.559 Belgen uit 2.744 gezinnen.

In december 2017 publiceerde Statbel twee onderdelen van de survey over het ICT-gebruik in de huishoudens. Een dynamische applicatie stelt websitebezoekers in staat om aangepaste tabellen te maken over internetgebruik en om een uitsplitsing naar geslacht te maken (<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/ict-gebruik-huishoudens>)

De survey "Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen" (SCV) is een jaarlijkse survey bij een toevallige steekproef van Nederlandstalige Belgen (inclusief niet-Belgen vanaf 2009) in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De survey peilt naar waarden, opvattingen en overtuigingen van Vlamingen met betrekking tot maatschappelijk en beleidsrelevante thema's.

De eerste survey werd uitgevoerd in 1996. Sindsdien is het een belangrijk instrument voor een jaarlijks aftasten van de sociaal-culturele omgeving in Vlaanderen.

Sinds 1996 worden ieder jaar 1500 respondenten van alle leeftijden geïnterviewd. De gegevens worden geanalyseerd volgens gender, en naast de terugkerende vragen over sociale relaties zijn er geregeld vragen en analyses over genderrollen, de inclusie van personen met een handicap, de attitudes ten aanzien van personen van buitenlandse herkomst enz. die een vergelijkende analyse in de tijd mogelijk maken.

De resultaten van de survey kunnen geraadpleegd worden in de jaarlijkse editie van VRIND (Vlaamse Regionale Indicatoren: <https://www.statistiekvlaanderen.be/survey-scv-survey>).

De Vlaamse Gemeenschap voerde ook een survey uit over gendergelijkheid in de sport.

Analyses, databanken en monitorings waarbij rekening wordt gehouden met genderspecten

Op federaal niveau publiceerde het IGVM in 2018 zijn derde editie van Vrouwen en mannen in België, met een gedetailleerd overzicht van de belangrijkste genderindicatoren ingedeeld in thematische hoofdstukken: bevolking, migratie, inkomen en armoede, betaalde arbeid, ondernemerschap, de combinatie arbeid-gezin, tijdsbesteding, besluitvorming, gezondheid, criminaliteit, partnergeweld, mobiliteit, opleiding en wetenschap en technologie. Dankzij deze onlinepublicatie kunnen de gegevens op meer systematische wijze worden bijgewerkt (https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/vrouwen_en_mannen_in_belgie_genderstatistieken_en_indicatoren_derde_editie).

De Vlaamse Gemeenschap lanceerde in 2016 een nieuwe publicatie die genderindicatoren in verschillende domeinen bevat. De Vlaamse Gendermonitor heeft als doel de maatschappelijke positie en participatie van mannen en vrouwen systematisch in kaart te brengen en hun evolutie over meerdere jaren te onderzoeken. De monitor biedt een overzicht van de gegevens op het vlak van onderwijs en vorming, betaalde en onbetaalde arbeid, inkomen en armoede, gezondheid, besluitvoering, maatschappelijke situatie (<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaamse-gendermonitor-2016>)

Bovendien publiceerde de Vlaamse Gemeenschap in 2016, in het kader van haar monitoring van migratie en integratie, een specifieke analyse van de situatie van de vrouwen van buitenlandse herkomst.

Het Waals Gewest heeft samen met het Institut wallon pour l'étude, la prospective et les statistiques (IWEPS) een groots opgezet onderzoek uitgevoerd waarbij cijfergegevens werden verzameld over de situatie van vrouwen en mannen in Wallonië in het algemeen, maar ook meer in het bijzonder op gebieden die te maken hebben met armoedebestrijding. Voor dat laatste onderdeel werd specifiek personeel ingezet. Sinds 2015 werden vier brochures gepubliceerd: Egalité entre les femmes et les hommes (cahier 1) - 7/07/2017 – *insertion sur le marché du travail*; Egalité entre les femmes et les hommes (cahier 2) - 4/10/2017 – *emploi du temps*; Egalité entre les femmes et les hommes (cahier 3) - 22/02/2018 – *positionnement en système éducatif*; Egalité entre les femmes et les hommes 2017, photographie statistique. Bovendien kreeg de genderdimensie bijzondere aandacht in het vereenvoudigde en geharmoniseerde activiteitenrapport in het Waals Gewest dat kwantitatieve en kwalitatieve gegevens verzamelde met het oog op de uitwerking van een barometer inzake sociale actie.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest integreert via zijn Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) de genderdimensie in de ontwikkeling van zijn statistieken. In mei 2014 publiceerde het een editie van zijn tijdschrift *Focus* met de titel [Gender en statistieken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#). In 2016 stelde het op zijn gewestelijke portal ([Opendatastore.brussels](https://opendatastore.brussels)) 16 genderspecifieke datasets ter beschikking met gegevens die naar geslacht uitgesplitst zijn of die ontleend zijn aan genderstatistieken (databanken) en die betrekking hebben op thema's zoals bevolking, kwetsbaarheid en sociale bijstand, gezondheid, onderwijs, de arbeidsmarkt, mobiliteit en vervoer, veiligheid en verkiezingen.

Recent werd in samenwerking met de Université Catholique de Louvain een brochure samengesteld die specifiek gewijd was aan de genderstatistieken in het Brussels Gewest. Dit document is een essentieel hulpmiddel om de doelstellingen, bepaald in de ordonnantie *Gender mainstreaming*, te verwezenlijken. Het kan immers gebruikt worden om situaties van ongelijkheid tussen man en vrouw in de diverse bevoegdheidsdomeinen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in kaart te brengen en te beoordelen in welke mate de Europese doelstellingen inzake gendergelijkheid worden bereikt in Brussel.

37. Welke van de volgende maatregelen zijn in uw land de drie grootste prioriteiten voor de verbetering van de nationale genderstatistieken tijdens de komende vijf jaar?

- X Toegenomen gebruik van genderspecifieke gegevens bij de formulering van het beleid en de uitvoering van de programma's en projecten**
- X Uitvoering van nieuwe surveys om nationale basisinformatie te verzamelen over gespecialiseerde onderwerpen (bv. tijdsbesteding, seksistisch geweld, eigendom van activa, armoede, handicap)**
- X Aanmaak van kennisproducten over genderstatistieken (bv. gebruiksvriendelijke rapporten, oriëntatienota's, onderzoeksdocumenten)**

De eerste en de derde prioriteit sluiten aan bij de daadwerkelijke implementatie van gender mainstreaming op alle beleidsniveaus in België. De opmaak van genderstatistieken, die meestal wettelijk vastgelegd is, laat toe verschillen in situatie tussen vrouwen en mannen vast te stellen en zichtbaar te maken. Het is de eerste fase in het streven om met die verschillen rekening te houden bij de beleidsbepaling. Alle autoriteiten zullen in het kader van de nieuwe plannen voor gender mainstreaming of gendergelijkheid hun inspanningen voortzetten om ervoor te zorgen dat naar geslacht opgesplitste statistieken beschikbaar zijn in de domeinen waar ze soms nog ontbreken (financiën, mobiliteit, ...), meer bepaald wanneer ze niet individueel, maar per huishouden verzameld worden; om ze te verfijnen zodat ze rechtstreeks bruikbaar zijn bij de gendergerelateerde analyses van de voorafgaande effectbeoordelingen en om bijvoorbeeld naar geslacht opgesplitste gegevens te krijgen gekruist met andere kenmerken zoals leeftijd, gezinssituatie, studieniveau, enz.; om de statistische capaciteiten van de gebruikers te verhogen zodat genderstatistieken meer worden gebruikt, vooral dan in het kader van de opgezette opleidingen in gender mainstreaming.

Er zal bijkomend worden ingezet op nauwere samenwerking tussen de aanleveraars en gebruikers van statistieken. De eerste categorie zal gesensibiliseerd worden om de statistische gegevens op zodanige wijze te verzamelen en te verwerken dat eventuele gendergerelateerde vooroordelen en leemtes tot een minimum beperkt blijven en ze systematisch ter beschikking te stellen. De gebruikers worden dan weer gesensibiliseerd om hun behoeften nauwkeuriger te omschrijven, heel in het bijzonder om aan de gendergerelateerde eisen van de voorafgaande impactbeoordelingen of evaluaties achteraf te voldoen. De autoriteiten moeten een inter-institutionele coördinatie met betrekking tot genderstatistieken opzetten, bijvoorbeeld door middel van werkgroepen.

De diverse autoriteiten dienen er ook voor te zorgen dat de bestaande naar geslacht opgesplitste statistieken en/of genderindicatoren op grotere schaal worden verspreid.

Statbel zal de bestaande data verder blijven verwerken tot genderstatistieken, deze online blijven verspreiden en in communicatie over deze gegevens rekening houden met de genderdimensie.

Het IGVM zal 'Vrouwen en Mannen in België', een soort dashboard van genderindicatoren op Belgisch niveau (zie vraag 36) blijven updaten. Het zal ook studies blijven publiceren over specifieke thema's zoals de loonkloof of gender en tijdsbesteding.

De Vlaamse overheid publiceert haar Vlaamse GenderMonitor in 2020. Deze zal het mogelijk maken de maatschappelijke positie en de participatie van mannen en vrouwen in de samenleving in kaart te brengen. In de toekomst zullen systematisch naar geslacht opgesplitste gegevens (bv. werkgelegenheid, onderwijzend en academisch personeel, aanwezigheid van meisjes en jongens in de diverse studierichtingen en vroegtijdige schoolverlaters, onderzoek en innovatie, ...) verzameld worden en in voorbereiding daarvan onderzoek m.b.t. genderthema's uitgevoerd worden.

Het 'Institut wallon pour l'étude, la prospective et les statistiques' blijft statistieken ontwikkelen en publiceren via specifieke publicaties (zie vraag 36).

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijft werkgelegenheid verder monitoren met bijzondere aandacht voor de integratie van de genderdimensie.

In het kader van Europese of internationale verzoeken om genderstatistieken of -indicatoren te ontwikkelen of om ongelijkheden tussen vrouwen en mannen te meten, zullen de verschillende overheden samenwerken. Voorbeelden zijn Eurostat, de OESO en haar indicator "Social Institutions and Gender Index" (SIGI), het European Institute for Gender Equality (EIGE) en zijn *Gender Equality Index* of zijn databank *Gender Statistics Database*. Zij zullen ook voor de promotie van die instrumenten zorgen.

Wat de tweede prioriteit over surveystatistieken betreft, zal een nieuw prevalentieonderzoek over gendergerelateerd geweld worden uitgevoerd in het kader van de implementatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul). België zal zorgen voor de opvolging van de survey van Eurostat over gendergerelateerd geweld die voor 2020-2021 gepland is. In 2018 werd daartoe een werkgroep, samengesteld uit vertegenwoordigers van Statbel, van de gewestelijke statistische overheden, maar ook van de federale politie, het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie en het IGVM opgericht om de nodige expertise te leveren.

De Vlaamse overheid zal in haar wederkerende monitoringactiviteiten (bv. armoede, integratie) bijzondere aandacht besteden aan de situatie van vrouwen, alleenstaanden, laaggeschoolde personen, enz. zodat beter rekening kan worden gehouden met de levenssituatie en de aard, de draagwijdte en de oorzaken van eventuele achterstellingsmechanismen kunnen worden onderzocht. De houding van de Vlamingen ten aanzien van de rol van vrouwen en mannen in het gezin en in de samenleving en van personen met een handicap, holebi's en transgender personen, enz. zal opnieuw geëvalueerd worden.

38. Hebt u een nationaal geheel van indicatoren gedefinieerd om de vorderingen van de SDG's op te volgen?

X Ja

Zo JA, over hoeveel indicatoren gaat het en hoeveel van die indicatoren zijn genderspecifiek? Zo JA, hoeveel genderspecifieke indicatoren zijn bijkomende nationale indicatoren (d.w.z. indicatoren die geen deel uitmaken van het wereldwijde kader van toezicht en indicatoren van de SDG's)?

Om de vooruitgang van België op vlak van SDG's te volgen, selecteerde het Interfederaal Instituut voor de Statistiek een lijst van 34 indicatoren (of twee per SDG) (beschikbaar via <http://indicators.be/fr/g/VNR17/>). De indicatoren voor SDG 5 zijn "Loonkloof tussen mannen en vrouwen" en "Vrouwelijke parlementsleden". De indicator met betrekking tot de loonkloof maakt geen deel uit van het wereldkader voor opvolging en indicatoren van de SDG's.

De lijst van Belgische indicatoren werd voor het eerst gepresenteerd in de Belgische *Voluntary National Review* voor het *United Nations High-Level Political Forum on Sustainable Development* van juli 2017. Van de 32 indicatoren die geen betrekking hebben op SDG 5 zijn er 23 naar geslacht opgesplitst. Aan deze lijst van 34 zullen geleidelijk andere indicatoren van duurzame ontwikkeling worden toegevoegd. Het IGVM herhaalt geregeld dat de opsplitsing van de indicatoren naar geslacht belangrijk is om ervoor te zorgen dat de SDG's zowel voor vrouwen als voor mannen worden bereikt. De indicatoren worden opgesomd in bijlage 1.

39. Zijn het verzamelen en compileren van gegevens over de indicatoren van SDG 5 en over de genderspecifieke indicatoren in het kader van andere SDG's al begonnen?

X Ja

Zo ja, kunt u de geselecteerde indicatoren beschrijven?

Om de vooruitgang inzake SDG's van België te volgen, selecteerde het Interfederaal Instituut voor de Statistiek een lijst van 34 indicatoren (of twee per SDG). De indicatoren voor SDG 5 zijn "Loonkloof tussen mannen en vrouwen" en "Vrouwelijke parlementsleden". Aan deze lijst van 34 zullen geleidelijk andere indicatoren van duurzame ontwikkeling worden toegevoegd. In de "Balans van de duurzame-ontwikkelingsindicatoren" evalueert het Federaal Planbureau jaarlijks de trends van de 34 indicatoren. Wat de door de VN voorgestelde lijst van indicatoren betreft, analyseert het Interfederaal Instituut voor de Statistiek nu over welke gegevens België momenteel beschikt.

40. Welke van de volgende opsplitsingen ¹⁷⁰ worden regelmatig doorgevoerd in de belangrijkste surveys in uw land?

X Geografische locatie

X Geslacht

X Leeftijd

X Onderwijs

De andere opsplitsingen (inkomen, echtelijk status, afkomst, migratiestatus, handicap) worden slechts in een beperkt aantal surveys doorgevoerd.

* * *

¹⁷⁰ Zoals aangegeven in het document A/RES/70/1, met toevoeging van onderwijs en vorming en de burgerlijke staat.

Bijlage 1: Indicatoren om de vooruitgang naar de verwezenlijking van de SDG's te volgen (vraag 38)

SDG 1:

- Risico op armoede of sociale uitsluiting
- Overmatige schuldenlast van de gezinnen

SDG 2:

- Obesitas bij volwassenen
- Oppervlakte biologische landbouw:

SDG 3:

- Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen
- Dagelijkse rokers

SDG 4:

- Vroegtijdige schoolverlaters
- Levenslang leren.

SDG 5:

- Loonkloof tussen mannen en vrouwen
- Vrouwelijke parlementsleden

SDG 6:

- Nitraat in rivierwater
- Waterverbruik

SDG 7:

- Hernieuwbare energie
- Energieproductiviteit

SDG 8:

- Werkloosheidsgraad
- Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen

SDG 9:

- Vervoer van personen met de wagen
- Onderzoek en ontwikkeling

SDG 10:

- Armoederisico
- Inkomensongelijkheid: Gini-index

SDG 11:

- Gebrekkige huisvesting
- Blootstelling aan fijn stof

SDG 12:

- Binnenlands materiaalverbruik
- Gemeentelijk afval

SDG 13:

- Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS
- Slachtoffers van natuurrampen

SDG 14:

- Duurzame visvangst
- Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied

SDG 15:

- Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied
- Populatie weidevogels

SDG 16:

- Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte
- Vertrouwen in instellingen

SDG 17:

- Officiële ontwikkelingshulp
- Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen